

Nr 130.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anslag till egnahemsverksamheten för budgetåret 1940/41 m. m.; given Stockholms slott den 8 mars 1940.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

A. Pehrsson-Bramstorp.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 8 mars 1940.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ.

Efter gemensam beredning med cheferna för social-, kommunikations- och finansdepartementen anmäler chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Pehrsson-Bramstorp, vissa frågor om anslag till egnahemsverksamheten m. m.

Inledning.

Vid 1939 års lagtima riksdag har beslutats en omläggning av egnahemsverksamheten (proposition nr 236, jordbruksutskottets utlåtande nr 83, riksdagens skrivelse nr 444). Vissa härmed sammanhängande anslags- och andra frågor böra underställas 1940 års riksdag. Då beredningen av dessa frågor icke hunnit avslutas i sådan tid, att desamma kunnat behandlas i statsverks-

propositionen, ha anslag till förevarande ändamål i riksstatsförslaget för budgetåret 1940/41 upptagits med allenast beräknade belopp. Anslagen ha beräknats till följande belopp:

Punkt under nionde huvudtiteln		Beräknat belopp kronor
129	Egnahemsbildning: Egnahemsstyrelsen: Avlöningar, förslagsanslag	202,800
130	» : Egnahemsstyrelsen: Omkostnader, förslagsanslag	72,000
131	» : Egnahemsnämnderna: Avlöningar, förslagsanslag	768,500
132	» : Egnahemsnämnderna: Omkostnader, förslagsanslag	275,000
133	» : Ersättningar åt egnahemsombuden, förslagsanslag	30,000
134	» : Förvaltningsbidrag till egnahemslåneförmedlare m. m., förslagsanslag..	675,000
135	» : Avsättning till fonden för premielån till egnahemslåntagare	600,000
136	» : Bidrag till inlösen av vissa byggnader vid utökning av ofullständiga jordbruk, reservationsanslag	75,000
137	» : Byggande av odlingsvägar, förslagsanslag	100,000
Punkt under kapitalbud- geten: bil. 8		Beräknat belopp kronor
11	Egnahemslånefonden	—
12	Jordförmedlingsfonden	—
13	Arrendelånefonden, reservationsanslag	150,000
14	Arbetsmåbrukslånefonden, reservationsanslag	2,000,000
19	Ackordslån och hjälplån till jordbrukare, reservationsanslag	100,000
23	Jordfonden, reservationsanslag	3,000,000
24	Arrendeegnahemsfonden, reservationsanslag	1,000,000.

De vid 1939 års lagtima riksdag beslutade nya bestämmelserna för den fortsatta egnahemsverksamheten — vilka i allmänhet äro avsedda att träda i tillämpning den 1 juli 1940 — ha i avbidan på att vissa verksamheten berörande frågor skola underställas 1940 års riksdag ännu icke utfärdats. De nya grunderna för verksamheten äro i huvudsak av följande innebörd.

Verksamheten skall, i vad gäller jordbruket, ha till uppgift att underlätta för mindre bemedlade att förvärva egna jordbruk av ändamålsenlig storlek och ägosammansättning. Verksamheten skall främst inriktas på familjejordbruk, d. v. s. jordbruk som icke är större än att det kan brukas av inneha-

varen och hans familj utan nämnvärt anlitande av lejd arbetskraft och ej heller mindre än att familjen kan erhålla sin fulla bärgning därav. Nybildning av jordbruk skall i stort sett icke förekomma annorstädes än i de nordligaste länen. Stor varsamhet skall iakttagas vid styckning av större gårdar för egnahemsändamål. Egnahemsorganisationen skall under vissa förutsättningar kunna medverka även vid förvärv av redan befintliga jordbruk. Den icke minst väsentliga uppgiften för egnahemsverksamheten skall vara att befrämja en sanering av de många ofullständiga jordbruken i vårt land. En sammanläggning av sådana alltför små brukningsenheter till bärkraftiga jordbruk skall eftersträvas.

Egnahemsorganisationen skall även kunna medverka vid förvärv av stöd-jordbruk, d. v. s. jordbruk som är avsett att bereda innehavaren och hans familj sysselsättning och tillskott till försörjningen vid sidan av annat förvärvsarbete, liksom även vid förvärv av bostadsegnahem. Beträffande dessa senare skall fortfarande upprätthållas principen, att stöd från egnahemsverksamhetens sida i allmänhet endast skall lämnas för nybildning av egnahem.

Egnahemsorganens jordförmedlings- och jordanskaffningsverksamhet är avsedd att effektiviseras. Där så lämpligen kan ske, skall efterfrågan på jord i första hand tillgodoses genom förmedlingsverksamhet. Ökat intresse skall ägnas åt bebyggelsen på landsbygden.

Egnahemslån till förvärv av jordbruksegnahem skall kunna utlämnas i form av jordbrukslån, skogslån och premielån. Lån beviljas ej till förvärv av jordbruksegnahem, vars värde överstiger 30,000 kronor. Dock kan egnahemsstyrelsen i särskilda fall medgiva, att lån får utgå till förvärv av fastighet med värde intill 35,000 kronor. Jordbrukslån kan beviljas intill ett belopp högst motsvarande nittio procent av fastighetsvärdet. Skogslån kan utlämnas intill motsvarande procenttal av värdet å fastighetens växande skog. Premielån kan utgå med högst 3,000 kronor och i särskilda undantagsfall efter egnahemsstyrelsens prövning med högst 4,500 kronor. Bottenkredit i egnahemsfastighet skall kunna placeras hos annan långivare. Jordbrukslån och skogslån delas vart för sig med avseende å återbetalningen i en stående del, motsvarande sextio procent av fastighetsvärdet, samt en amorteringsdel, utgörande återstoden av lånet. Föreskrifter meddelas om grunderna för amorteringen av lånen. Av premielån skall, sedan amorteringsskyldighet för jordbrukslånet i fastigheten inträtt, under vart och ett av följande tio år på vissa villkor efterskänkas en tiondel. Jordbrukslån och skogslån förräntas efter fast vid lårets beviljande bestämd räntefot. Denna fastställs av Kungl. Maj:t och får icke understiga medelräntan för statens upplåning mot obligationer under de tre budgetår, som närmast föregått det, varunder lånet beviljats, med tillägg av en fjärdedels procent. Premielån är i regel räntefritt.

Till förvärv av bostadsegnahem, vars värde icke överstiger 12,000 kronor, kan beviljas egnahemslån i form av bostadslån. Sådant lån kan uppgå till sjuttiofem procent av fastighetsvärdet. Även här kan bottenkredit placeras hos kreditinrättning. Bostadslån delas i en stående del, som motsvarar femtio procent av fastighetsvärdet, samt en amorteringsdel, utgörande återstoden av lånet. Bostadslån kan även beviljas till om- eller tillbyggnad å bostadsegnahem. Räntan för bostadslån bestämmes på samma sätt som för jordbrukslån.

Särskilda föreskrifter meddelas vidare om egnahemslån till underlättande av förstärkning av ofullständiga jordbruk genom förvärv och i förekommande fall förbättring av lämpligt område avsett att tilläggas den ursprungliga fastigheten (tillskottsjord) eller genom ny-, om- eller tillbyggnad å

dylikt jordbruk. I samband härmed kan beviljas bidrag till inlösen av byggnader på tillskottsjorden, som bli överflödiga efter sammanläggningen.

Från kronan tillhörig jord kan fastighet upplåtas på arrende med rätt för arrendator att inlösa till honom upplåten fastighet (arrendeegnahem). Fastigheten skall i regel utgöras av familjejordbruk och skall vara bebyggd vid upplåtelsen. Samtidigt med denna kan beviljas arrendelån till inköp av jordbruksinventarier m. m. Sådant lån skall icke kunna utgå med högre belopp än 4,500 kronor. Arrendelån är räntefritt.

För skogsarbetare eller därmed likställd arbetare, vilken önskar förvärva mindre lägenhet, ägnad att bereda innehavaren utkomst genom jordbruk, drivet vid sidan av annan verksamhet, finnes en särskild låneform, arbetarsmåbrukslån. Högsta lånebelopp utgör 7,000 kronor. Lån delas i en stående del och en amorteringsdel. Den stående delen fastställs till belopp, motsvarande kostnaden för jordförvärvet jämte, i förekommande fall, sextio procent av beräknad kostnad för sådant förbättringsarbete, som avses i gällande kungörelse angående statsbidrag till förstärkning av ofullständiga jordbruk m. m. Å amorteringsdelen erlägges ej ränta. Å den stående delen skall efter amorteringstidens utgång gäldas ränta efter den räntefot, som Kungl. Maj:t bestämmer med hänsyn tagen till räntesatsen å egnahemslån för jordbrukslägenheter. Särskilda statsbidrag skola kunna beviljas till arbetarsmåbrukslåntagare med barnrika familjer för bestridande av vissa byggnadskostnader.

Utlämnandet av jordbrukslån, skogslån, premielån, bostadslån, lån till förstärkning av ofullständiga jordbruk m. m., bidrag till vissa byggnader samt arrendelån skall ankomma på statliga egnahemsnämnder. Detsamma gäller upplåtandet av arrendeegnahem. En egnahemsnämnd skall finnas inom varje hushållningssällskaps område, d. v. s. två nämnder i vartdera av Kalmar och Älvsborgs län samt en nämnd i ettvar av övriga län. Egnahemsverksamheten står under ledning och tillsyn av egnahemsstyrelsen. För varje kommun utses i regel ett egnahemsombud, vilken ingår i kommunens egnahemskommitté. Kommuner samt vissa aktiebolag och föreningar kunna antagas till förmedlare av egnahemslån. De kunna härvid hos egnahemsstyrelsen erhålla egnahemsstatslån för utlämnande av bostadslån. Sådant egnahemsstatslån skall återbetalas och förräntas efter grunder, som motsvara villkoren för utlämnade bostadslån. Vidare kan kommun, aktiebolag eller förening, varom här är fråga, av egnahemsstyrelsen tilldelas förlagslån för användning såsom rörelsekapital vid inköp och exploatering av fastighet, lämplig att helt eller huvudsakligen användas för bildande av bostadsegnahem. Å förlagslån skall utgå ränta efter fyra procent. Till bestridande av låneförmedlares med egnahemsverksamheten förenade förvaltningskostnader och å egnahemslånerörelsen uppkommande förluster — staten svarar ej för dessa — åtnjuter en var låneförmedlare ett årligt statsbidrag motsvarande 0.5 procent av låneförmedlarens kapitalskuld för egnahemsstatslån vid näst-föregående års utgång.

Beviljandet av arbetarsmåbrukslån ankommer alltid på kommunerna, men lån skall underställas vederbörande egnahemsnämnd för godkännande. För utlämnandet av arbetarsmåbrukslån erhåller kommun hos egnahemsstyrelsen lån av statsmedel, arbetarsmåbruksstatslån. Uppkommer förlust å utlämnat arbetarsmåbrukslån, sedan amorteringsskyldighet inträtt beträffande lånet, skall förlusten, om lånet godkänts av vederbörigt egnahemsorgan och den med lånet åsyftade lägenheten vid avsyning likaledes vunnit egnahemsorganets godkännande, bäras till en fjärdedel av kommunen och till återstående del av staten. I annat fall än nu sagts skall uppkommen förlust å arbetarsmåbrukslån helt bäras av kommunen.

Den här lämnade redogörelsen för grunderna för egnahemsverksamheten avser, såsom framgår av det föregående, de bestämmelser som äro antagna att gälla från och med den 1 juli 1940. Intill denna dag handhaves egnahemslångivningen — förutom av vissa kommuner, aktiebolag och föreningar — av hushållningssällskapen genom dessas egnahemsnämnder. Låneförmedlarna ha på grund av handhavandet av egnahemslångivningen uppburit vissa förvaltningsbidrag till bestridande av förvaltningskostnader och förluster. Hushållningssällskapens överskott å uppkomna bidrag ha tillförts sällskapens s. k. riskfonder. Dessa riskfonder äro av två slag, nämligen dels »gamla» fonder, som bildats före 1928 års egnahemsreform, och dels »nya» fonder, bildade därefter. Enligt den ståndpunkt, som intagits vid 1939 års lagtima riksdag, skola av hushållningssällskapen utlämnade egnahemslån och därmed jämförliga lån och bidrag den 1 juli 1940 överlätas på staten, som härvid även skall övertaga de nya riskfonderna, medan hushållningssällskapen behålla de gamla riskfonderna. Det har förutsatts, att en stor del av de hittillsvarande egnahemsnämndernas personal skall kunna placeras hos de nya nämnderna. I fråga om villkoren för egnahemslån, som utlämnats före den 1 juli 1940, skola hittillsvarande bestämmelser gälla, men frågan om räntan för tiden efter år 1939 har avsetts skola föreläggas 1940 års riksdag.

Egnahemsorganen taga även befattning med vissa andra verksamhetsgrenar än de nu angivna, särskilt utlämnandet av bostadsförbättringsbidrag, nybyggnadslån, förbättringslån, lantarbetarbostadslån och lantarbetarbostadsbidrag. Numera ha, såsom framgår av det följande, förslag även framkommit om överflyttande på egnahemsorganen av handhavandet av bidragsverksamhet till odlingsvägar samt ackords- och därmed jämförlig verksamhet.

I den till 1939 års lagtima riksdag avgivna propositionen i egnahemsfrågan har förutsatts, att egnahemsstyrelsen skall utreda vissa spörsmål, som sammanhånga med förstatligandet av egnahemsnämnderna.

Egnahemsstyrelsen har i augusti 1939 till hushållningssällskapens förvaltningsutskott överlämnat en promemoria beträffande förevarande spörsmål samt anhållit om utskottens yttrande över densamma. I promemorian har till en början behandlats frågan om personalbehovet hos de statliga egnahemsnämnderna och i samband härmed framförts vissa synpunkter i avseende å möjligheterna att utnyttja de nuvarande egnahemsnämndernas personal hos de nya nämnderna. Vidare ha berörts spörsmålen om överflyttning av nuvarande egnahemslån på staten och om dispositionen av hushållningssällskapens riskfonder samt vissa andra med egnahemsverksamhetens organisation sammanhängande frågor.

Sedan yttranden över ifrågavarande promemoria inkommit från förvaltningsutskotten, har egnahemsstyrelsen i skrivelse den 15 november 1939, med åberopande av nämnda yttranden, avgivit förslag i ämnet till Kungl. Maj:t.

Enligt vad styrelsen inledningsvis anförte i denna skrivelse har styrelsen icke funnit behöfligt, att direkta underhandlingar anordnades mellan staten och

hushållningssällskapen rörande överflyttningen av egnahemslån m. m. I ett par fall hade emellertid i yttrandena från sällskapen önskemål framförts om ett sammanträffande mellan representanter för egnahemsstyrelsen och respektive sällskap. Önskemålen härom hade tillgodosetts av styrelsen. Även i flera andra fall hade styrelsen i en eller annan form stått i förbindelse med sällskapen. Några utformade överenskommelser hade egnahemsstyrelsen icke ansett det lämpligt att avsluta. Då egnahemsstyrelsen utgått från att styrelsens förslag skulle kunna genomföras utan störande i någon avsevärd grad av hushållningssällskapens intressen, hade styrelsen funnit sig icke böra enbart med hänsyn till den omständigheten, att yrkanden om längre gående medgivanden framkommit från enstaka hushållningssällskap, tillmötesgå dessa sällskap på ett sätt, som skulle giva dem förmåner framför andra sällskap. Styrelsen hade icke heller kunnat undgå att taga hänsyn till att hushållningssällskapen vore organ för samhällseliga uppgifter och att det därför icke syntes kunna ifrågakomma, att sällskapen försvårade genomförandet av anordningar, som statsmakterna funne lämpliga och skäliga. Egnahemsstyrelsen hade sålunda icke anledning att utgå från annat än att hushållningssällskapen skulle vara villiga att, under vissa förutsättningar med avseende å dispositionen över riskfonderna, överflytta sina egnahemslån till staten.

Egnahemsstyrelsens förevarande skrivelse har genom styrelsens försorg i avskrift tillställts hushållningssällskapens förvaltningsutskott. Styrelsen har hemställt, att utskotten måtte efter hushållningssällskapens årsmöten under hösten 1939 lämna meddelande om sällskapens ståndpunktstaganden i fråga om överflyttning av nuvarande egnahemslån och därmed jämförliga lån på staten och om överlåtande av vissa riskfondsmedel m. m.

Med skrivelse den 1 februari 1940 har egnahemsstyrelsen till Kungl. Maj:t överlämnat skrivelser från *hushållningssällskapen* i förevarande ämne, av vilka framgår, att samtliga hushållningssällskap beslutat att på vissa villkor, räknat från och med den 1 juli 1940, överflytta då utestående egnahems- m. fl. lån på staten och likaledes till staten överlåta vissa riskfondsmedel eller att bemyndiga vederbörande förvaltningsutskott att bestämma härom. I samband härmed ha från vissa hushållningssällskap uttalats önskemål i olika hänseenden.

Särskilda skrivelser ha inkommit till Kungl. Maj:t från Malmöhus läns och Norrbottens läns hushållningssällskap.

Över egnahemsstyrelsens förslag ha *yttranden* inhämtats från statskontoret, riksräkenskapsverket, allmänna lönenämnden, statens pensionsanstalt och lantbruksstyrelsen. Till statskontoret har jämväl varit remitterad nyssnämnda skrivelse från Norrbottens läns hushållningssällskap. Slutligen må nämnas, att på uppdrag av hushållningssällskapens ombuds förvaltningsutskott f. justitierådet P. von Seth avgivit ett utlåtande beträffande beräkningen av hushållningssällskapens riskfonder.

Egnahemsstyrelsen.

Den omläggning av egnahemsverksamheten, varom 1939 års lagtima riksdag fattat beslut, medför en väsentlig utvidgning av egnahemsstyrelsens arbetsuppgifter. Med hänsyn härtill har styrelsen omorganiserats från och med innevarande budgetår. Bland annat har statens jordnämnd, som intill den 1 juli 1939 haft att ombesörja den statliga arrendeegnahemsverksamheten, indragits och dess uppgifter övertagits av egnahemsstyrelsen. Denna styrelse skall handha ledningen och övervakningen av allt arbete på egnahems- och därmed jämförliga områden.

För egnahemsstyrelsen ha i riksstaten för innevarande budgetår uppförts två förslagsanslag, nämligen ett för avlöningar å 202,800 kronor och ett för omkostnader å 95,000 kronor. Av sistnämnda anslag har ett belopp av 15,000 kronor avsetts för inköp av möbler m. m. i samband med egnahemsstyrelsens utvidgning. Beträffande anslagens användning i övrigt hänvisas till statsligaren sid. 647.

Egnahemsstyrelsen har i skrivelse den 29 augusti 1939 föreslagit, att avlöningsanslaget för budgetåret 1940/41 måtte höjas till 218,700 kronor. Den ifrågasatta höjningen, vilken huvudsakligen avser anslagsposten till grundavlöningar m. m. till icke-ordinarie personal, har bland annat motiverats med att styrelsen härigenom skulle erhålla större möjligheter att med biträde av särskild personal verkställa tekniska och ekonomiska utredningar på olika grenar av byggnadsområdet. Omkostnadsanslaget har styrelsen ansett kunna begränsas till 85,000 kronor. Styrelsen har förutsatt att, i den mån särskilda undersökningar föränledas av styrelsens arbete med den statsunderstödda bostadsförbättringsverksamheten, anslagsmedel för detta ändamål, liksom i viss omfattning hittills varit fallet, ställas till förfogande från anslaget till främjande av bostadsbyggande på landsbygden.

I skrivelse den 14 november 1939 har *centralnämnden för ackordslåneärenden m. m.* framlagt ett förslag rörande kredithjälp åt skuldsatta jordbrukare. Nämnden har härvid förutsatt, att denna hjälpverksamhet, vilken avsetts skola träda i stället för hittillsvarande ackordslåneverksamhet, skall handhas av egnahemsstyrelsen med biträde av egnahemsnämnderna. Härvid skulle centralnämnden, till vilken för innevarande budgetår är uppfört ett förslagsanslag av 35,000 kronor, kunna indragas. I ett utlåtande över centralnämndens förslag har *egnahemsstyrelsen* ansett en överflyttning av ifrågavarande uppgifter på egnahemsorganen kunna ske utan att åtminstone under nuvarande förhållanden medföra någon ökad personalkostnad för vare sig egnahemsstyrelsen eller egnahemsnämnderna.

Departementschefen.

I nuvarande läge anser jag mig icke kunna förorda den av egnahemsstyrelsen föreslagna höjningen av anslagsposten till grundavlöningar m. m. till övrig icke-ordinarie personal. Jag finner likväl önskvärt, att av styrel-

sen åsyftade tekniska och ekonomiska utredningar på byggnadsområdet icke behöva åsidosättas, och förutsätter, att det icke skall vara omöjligt att bekosta sådana i erforderlig utsträckning inom ramen för nu utgående anslag. Likaledes finner jag arbetet med ackordslån åt jordbrukare — jag återkommer till denna fråga i ett senare sammanhang — kunna överflyttas på egnahemsstyrelsen utan ökning av styrelsens avlöningsanslag. I anslutning till vad chefen för finansdepartementet anfört vid anmälan i statsverkspropositionen av för flera huvudtitlar gemensamma frågor torde anslagsposten avlöningar till tjänstemän å ordinarie stat böra minskas med 5,400 kronor till 118,700 kronor och posten rörligt tillägg höjas med motsvarande belopp till 16,200 kronor. Avlöningsstatens slutbelopp blir härvid oförändrat.

I fråga om anslaget till egnahemsstyrelsens omkostnader föreslår jag med hänsyn till nödvändigheten av största möjliga sparsamhet en begränsning till 72,000 kronor.

Slutligen får jag erinra om att av anslaget till främjande av bostadsbyggande på landsbygden medel pläгат enligt Kungl. Maj:ts beslut tagas i anspråk för vissa kostnader för egnahemsstyrelsen, vilka haft samband med bostadsförbättringsverksamheten. Denna möjlighet bör fortfarande stå öppen.

Egnahemsnämnderna.

Beträffande de nya statliga egnahemsnämndernas organisation ansluter sig 1939 års proposition i stora delar till de förslag härutinnan, som framlagts av 1936 års egnahemsutredning. Propositionen bygger emellertid, i motsats till utredningens förslag, på att verksamheten med statsbidrag till förstärkning av ofullständiga jordbruk tills vidare bör kvarligga hos hushållningssällskapen. Även utredningens förslag om centralisering till egnahemsstyrelsen av egnahemsverksamhetens kassarörelse har avvisats i propositionen. Enligt propositionen skall finnas en egnahemsnämnd för varje hushållningssällskaps område, d. v. s. två egnahemsnämnder i vardera av Kalmar och Älvsborgs län och en egnahemsnämnd för ettvar av övriga län.

Då de nya egnahemsnämnderna avsetts skola träda i verksamhet först den 1 juli 1940, har det icke varit nödvändigt att till 1939 års riksdag framlägga något slutgiltigt förslag i fråga om organisationen av dessa nämnder. Emellertid har i 1939 års proposition preliminärt antytts vissa synpunkter beträffande personalbehovet för egnahemsnämnderna. Härutinnan har i propositionen i huvudsak anförts följande.

Egnahemsnämnderna torde böra bestå av antingen fem eller tre ledamöter, beroende på verksamhetsområdenas utsträckning. Hos varje egnahemsnämnd bör finnas anställd en egnahemsdirektör. De med befattningen förenade uppgifterna torde betinga befattningens placering i lönegrad A 24. Emellertid bör det stå öppet för egnahemsstyrelsen, att, på grundval av en undersökning rörande personalbehovet hos egnahemsnämnderna, föreslå

något lägre löneställning i sådana län, där arbetsuppgifterna måste anses vara särskilt begränsade. I synnerhet om en del av befattningarna komme att placeras lägre än i lönegrad A 24, kunde möjligen någon annan benämning än egnahemsdirektör vara lämpligare. Inom en del län synes behov komma att förefinnas av någon egnahemskonsulent eller egnahemsassistent. De uppgifter rörande arbetsåtgången hos de olika hushållningssällskapen, som lämnats i egnahemsutredningens betänkande, synas närmast tyda på att egnahemskonsulenter behöva anställas i tre län och egnahemsassistenter i ungefär åtta län. Mot att egnahemskonsulenter, enligt vad egnahemsutredningen förordat, såsom ordinarie befattningshavare placeras i lönegrad A 21 och egnahemsassistenterna såsom icke-ordinarie tjänstemän i 16:e lönegraden synes intet vara att erinra. Det synes vara lämpligt, att medel även finnas tillgängliga för anställande tillfälligtvis av extra egnahemsassistenter.

Hos egnahemsnämnd bör finnas anställd en kassör och kontorsföreståndare. Om denne befattningshavare erhåller heltidsanställning hos egnahemsnämnden, torde han lämpligen böra placeras i lönegrad A 17 eller eventuellt såsom icke-ordinarie tjänsteman i motsvarande lönegrad. Emellertid synes det kunna ligga i såväl egnahemsnämndens som vederbörande hushållningssällskaps intresse, att ifrågavarande befattningshavare på lämpligt sätt kan dela sin arbetstid mellan nämnden och sällskapet, varvid dock uppenbarligen måste förutsättas att garantier skapas mot missbruk av ställningen som förvaltare av två kassor. Där sist angivna anordning befinnes lämplig, synes befattningshavaren i fråga böra anställas hos egnahemsnämnden mot visst arvode. Med hänsyn till kontorsarbetets omfattning synes det vara erforderligt att anställa kanslibiträden i tre eller fyra län. Hos samtliga egnahemsnämnder torde behov komma att finnas av lägre biträdesbefattningar. Sammanlagt synes approximativt böra räknas med ett trettiootal kontorsbiträdesbefattningar och ett tjugotal skrivbiträdesbefattningar. Nu nämnda biträdesbefattningar, vilka böra placeras i samma lönegrader som motsvarande befattningar inom civilförvaltningen i övrigt, böra på lämpligt sätt fördelas på ordinarie och icke-ordinarie. Härutöver synes kunna föreligga behov av anställande av tillfällig personal.

Slutligen kan hos egnahemsnämnderna finnas behov av speciell sakkunskap av olika slag.

Jordbruksutskottet vid 1939 års riksdag har i sitt utlåtande, vilket i förevarande del godkänts av riksdagen, hänvisat till att i de likalydande motionerna I: 303 och II: 464 föreslagits, att de befattningshavare, som skulle handha medelsförvaltningen och vad därtill hörde, borde placeras i lönegrad A 21 i stället för, såsom i propositionen förordats, A 17. De i motionerna anförda synpunkterna syntes utskottet böra komma under övervägande vid egnahemsstyrelsens blivande utredning. Detsamma gällde ock frågan om anlitan av bank för kassarörelsen hos egnahemsnämnderna.

Egnahemsstyrelsen har i sin förenämnda skrivelse den 15 november 1939 förklarat, att styrelsen ansett sig bäst fullgöra sin uppgift att utreda förevarande frågor genom att underställa hushållningssällskapen ett organisationsförslag, som nära anslöte sig till de i propositionen framförda synpunkterna, samt därefter på grundval av hushållningssällskapens yttranden söka nå fram till så tillfredsställande resultat som kunde ernås inom den ungefärliga ram, som angivits i 1939 års proposition.

Såsom allmänna utgångspunkter för sitt organisationsförslag har egnahemsstyrelsen framhållit följande:

Inom varje hushållningssällskaps område skall vara inrättad en statlig egnahemsnämnd med säte i samma stad som hushållningssällskapet. Dylik nämnd skall vara sammansatt och utrustad på sådant sätt, att den självständigt, men efter egnahemsstyrelsens direktiv och under dess tillsyn, skall kunna handlägga de egnahemsväsendet berörande frågor, som icke förbehållas egnahemsstyrelsen. Kassarörelsen skall i princip vara decentraliserad till nämnderna. Dessa skola åtminstone tills vidare icke handhava bidragsverksamheten till jordförbättring å ofullständiga jordbruk. Den statliga bostadsförbättringsverksamheten skall däremot åläggas egnahemsnämnderna, men denna verksamhet — vars anordnande för framtiden icke kan anses slutgiltigt reglerad — torde icke böra påverka egnahemsnämndernas ordinarie personaluppsättning, utan i den mån särskild personal erfordras för bostadsförbättringsverksamheten bör denna allenast erhålla extra anställning.

Beträffande antalet ledamöter i egnahemsnämnderna och deras tillsättande samt ersättningarna till dem har egnahemsstyrelsen anfört följande:

I propositionen har räknats med att egnahemsnämnd bör bestå av antingen fem eller tre ledamöter, inberäknat egnahemsdirektören. Styrelsen har i sin promemoria till hushållningssällskapen angivit, i vilka fall en reducering av ledamotsantalet till tre skulle kunna ifrågasättas (Kalmar läns norra och södra områden, Gotlands län, Blekinge län, Göteborgs och Bohus län, Älvsborgs läns norra och södra områden samt Västmanlands län). I de yttranden, som inkommit från de sålunda åsyftade hushållningssällskapsområdena, ha så gott som undantagslöst betänkligheter framförts mot en dylik begränsning av ledamöternas antal. Egnahemsstyrelsen delar dessa betänkligheter. Det är enligt styrelsens mening önskvärt, att bland ledamöterna är företrädd såväl kännedom om orts- och personförhållandena inom olika delar av respektive verksamhetsområden som en i görligaste mån mångsidig sakkunskap på de arbetsfält, som tangeras av egnahemsverksamheten. Vid utseende av ledamöter torde sålunda böra eftersträvas — förutom att liksom hittills de jordsökandes och jordägarnas synpunkter bli företrädda — att egnahemsnämnderna komma att besitta sakkunskap på jordbrukets och, särskilt inom vissa delar av landet, skogsbrukets områden liksom även byggnadssakkunskap och kännedom om jorddelnings- och fastighetsbildningsväsendet samt gärna också viss insikt på kreditgivningens och de juridiska och administrativa områdena. Det säger sig självt, att det måste bereda svårigheter att tillgodose dessa olika önskemål, om antalet nämndledamöter begränsas till tre, av vilka en utgöres av egnahemsdirektören. Med hänsyn härtill och då förevarande fråga har relativt liten betydelse ur kostnadssynpunkt, förordar egnahemsstyrelsen för sin del, att antalet ledamöter i egnahemsnämnderna överallt bestämmes till fem.

Egnahemsstyrelsen finner det naturligt, att för underlättande av kontakten mellan egnahemsnämnderna och hushållningssällskapen ofta komma att till nämndledamöter utses medlemmar av förvaltningsutskotten eller eljest personer, som stå hushållningssällskapen nära. Det torde härvid bli lämpligt att, där någon tvekan råder, låta förvaltningsutskotten åtminstone under hand föreslå en eller annan nämndledamot.

I enlighet med vad som förordats i propositionen böra ledamöterna för en tid av fyra år förordnas av Kungl. Maj:t, som även bör utse en av dem till ordförande. Egnahemsdirektören bör vara självskriven ledamot. För de särskilt utsedda ledamöterna böra utses personliga suppleanter. Ledamot av

egnahemsnämnd — bortsett från egnahemsdirektören — bör i likhet med vad som nu i allmänhet gäller åtnjuta dels dagarvode med 20 kronor för varje sammanträdesdag och dels resekostnads- och traktamentsersättning enligt klass II C i allmänna resereglementet vid av uppdraget föranledda resor, varvid dock dagtraktamente ej bör få utgå för dag, då dagarvode åtnjutes. Härutöver böra till ordförandena i nämnderna utgå årsarvoden alltefter arbetets omfattning, dock ej överstigande 1.000 kronor. Dessa arvoden torde, efter förslag av egnahemsstyrelsen, i förväg böra bestämmas av Kungl. Maj:t, att tillämpas tills vidare.

Vad härefter angår personaluppsättningen hos egnahemsnämnderna har egnahemsstyrelsen ansett denna på de flesta håll kunna inskränkas till en egnahemsdirektör, en egnahemskassör samt ett eller två biträden ävensom erforderlig speciell expertis. Beträffande egnahemsdirektörerna har egnahemsstyrelsen anfört följande.

I egnahemspropositionen har förutsatts, att egnahemsdirektörerna skola placeras i lönegrad A 24 i civila avlöningsreglementet, men det har lämnats öppet för egnahemsstyrelsen att i sådana län, där arbetsuppgifterna måste anses vara särskilt begränsade, föreslå en något lägre löneställning. I egnahemsstyrelsens promemoria har i anslutning härtill ifrågasatts, att vissa egnahemsdirektörer skulle placeras i lönegrad A 21 (i Kalmar läns norra och södra områden, Gotlands län, Blekinge län, Göteborgs och Bohus län, Älvsborgs läns norra och södra områden samt Västmanlands län). Denna tanke har emellertid mött gensagor i yttrandena från de flesta hushållningssällskapen i de områden, för vilka egnahemsdirektörer i allenast lägre lönegrad föreslagits skola inrättas. Även egnahemsstyrelsen hyser betänkligheter mot en differentiering av egnahemsdirektörerna i lönehänseende. En sådan differentiering är ägnad att föra med sig, att de län, där egnahemsdirektörerna placeras i lägre löneställning än på andra håll, erhålla mindre kvalificerade krafter på ifrågavarande befattningar. Detta skulle vara så mycket mera att beklaga, som den omständigheten, att arbetsuppgifterna till äventyrs äro något mera begränsade kvantitativt sett, uppenbarligen icke behöver innebära, att de uppgifter som finnas äro av mindre vikt eller svårighetsgrad och sålunda kräva en mindre kvalificerad arbetskraft. För övrigt kan det antagas, att arbetsbördan för en egnahemsdirektör i ett mindre län ökas därigenom att han förfogar över en mindre personal till sin hjälp än egnahemsdirektörerna i större län. Slutligen vill egnahemsstyrelsen såsom den icke minst viktiga synpunkten understryka, att ett system med differentierade löner på motsvarande tjänster medför anspråk på transport för de mindre väl gynnade befattningshavarna vid uppkommande ledigheter å högre avlönade tjänster. Då en framgångsrik egnahemsverksamhet i hög grad betingas av en god känedom om lokala och personliga förhållanden, torde transporter inom ifrågavarande verksamhet i allmänhet böra undvikas. På grund av vad nu anförts och då egnahemsstyrelsen icke kan tillstyrka ett från visst län framfört förslag om egnahemsdirektörernas placering i 26:e eller 28:e lönegraden, förordar styrelsen, att samtliga egnahemsdirektörer skola såsom ordinarie befattningshavare placeras i lönegrad A 24. Om sålunda icke några egnahemsdirektörer placeras i lägre löneställning, torde även de invändningar, som tidigare rests mot att giva ifrågavarande befattningshavare benämningen egnahemsdirektör komma att sakna grund. Enligt egnahemsstyrelsens mening är denna benämning väl funnen. Egnahemsdirektörerna böra utnämnas av Kungl. Maj:t efter förslag av egnahemsstyrelsen.

I detta sammanhang må uppmärksammas, att det på ett par håll synes ha rätt en viss tveksamhet rörande de uppgifter, som böra ankomma på egnahemsdirektörerna. Sålunda synes man å ena sidan ha antagit, att egnahemsdirektören skall behöva ägna sin huvudsakliga tid åt expeditiönsarbete, och stundom med utgångspunkt härifrån ifrågasatt, huruvida icke till hjälp vid fältarbetet erfordras en konsulent eller assistent. Å andra sidan har man utgått från att egnahemsdirektörens tid så gott som helt kommer att åtgå till fältarbete och därför ansett behöfligt, att för expeditiönsarbetet anställas en kamrer i högre löneställning än den i egnahemsstyrelsens promemoria föreslagna kassörstjänsten. Hushållningssällskapens uttalanden i nu berörda hänseende torde ofta ofrivilligt ha influerats av hänsyn till de nuvarande befattningshavarna hos egnahemsnämnderna och av hur arbetet hittills varit ordnat hos dessa. Egnahemsstyrelsen håller för sin del före, att det vid en ändamålsenlig arbetsfördelning skall visa sig möjligt, att en duglig egnahemsdirektör skall medhinna icke blott erforderligt fältarbete utan även planläggningen av egnahemsnämndens arbete i övrigt. De löpande göromålen böra däremot kunna ombesörjas av kassören, vilken även skall tjänstgöra som kontorsföreståndare.

I en del län har egnahemsstyrelsen emellertid funnit erforderligt att — såsom även förutsatts i 1939 års egnahemsproposition — utöver egnahemsdirektören förordnas en eller annan egnahemskonsulent eller egnahemsassistent. Härutinnan har egnahemsstyrelsen anfört:

I egnahemsstyrelsens promemoria har föreslagits inrättandet av 4 ordinarie befattningar i lönegrad A 21 såsom egnahemskonsulent, därav en i vardera av Kristianstads, Västernorrlands, Västerbottens och Norrbottens län, samt 7 icke-ordinarie befattningar i lönegrad Eo 16 såsom egnahemsassistent, därav en i vardera Stockholms, Södermanlands, Värmlands, Kopparbergs, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län. I yttrandena från hushållningssällskapen ha framkommit förslag om att egnahemskonsulentbefattningar även måtte inrättas i Skaraborgs och Jämtlands län samt att i Västerbottens län måtte anställas två egnahemskonsulenter och i Norrbottens län tre konsulenter, därav en för skogsfrågor. Vidare har behov av ytterligare jordbruksutbildad personal ansetts vara för handen i Östergötlands och Jönköpings län. Egnahemsstyrelsen har kommit till den övertygelsen, att det såväl i Västerbottens som Norrbottens län, med hänsyn bland annat till den där pågående omfattande jordanskaffningsverksamheten, blir nödvändigt att inrätta två konsulentbefattningar ävensom att en konsulent erfordras i Jämtlands län. Däremot finner sig egnahemsstyrelsen icke böra tillstyrka, att i Norrbottens län anställs någon särskild konsulent för skogsfrågor, åtminstone icke i mera fast anställning. Beträffande tillgodoseendet av behovet av skogssakkunskap hos egnahemsnämnderna i allmänhet får styrelsen hänvisa till det följande. Ej heller kan styrelsen förorda, att någon konsulentbefattning inrättas i andra än de här ovan angivna norrländska länen samt Kristianstads län. Antalet egnahemskonsulenter skulle sålunda bli 7. Vad angår behovet av egnahemsassistenter är det möjligt, att sådana kunna erfordras i Skaraborgs och i ytterligare ett eller annat län utöver de i egnahemsstyrelsens promemoria upptagna. Dessutom kan det även bli lämpligt att för vissa tider anställa extra assistenter. Det torde icke vara nödvändigt att nu avgöra, i vilka län extra ordinarie eller extra egnahemsassistenter böra få anställas och huru långa tider de sistnämnda kunna anses erforderliga i de olika länen. Avgörandet härvidlag synes böra i de olika fallen ankomma på egnahemsstyrelsen. Det sammanlagda behovet av extra ordinarie och

extra egnahemsassistenter torde, då det gäller att beräkna anslag för ändamålet, skäligen kunna antagas motsvara 11 helårsanställda assistenter. Ett från Norrbottens län framfört förslag om anställande av lägre personal i rättares löneställning anser egnahemsstyrelsen vara väl värt att överväga. Styrelsen kan emellertid icke i nuvarande läge taga ställning till denna fråga.

Beträffande anställandet av egnahemskassörer hos egnahemsnämnderna har egnahemsstyrelsen, under hänvisning till vad som anförts i 1939 års proposition samt i jordbruksutskottets utlåtande i anledning av denna, bland annat framhållit följande synpunkter:

Att kassörsbefattningarna anordnas något olika i skilda län, synes motiverat redan med hänsyn till den större eller mindre arbetsbördan. Härjämte finner egnahemsstyrelsen naturligt, att anställningsformerna för ifrågavarande tjänstemän hos de nya nämnderna till en början i viss utsträckning anpassas efter personalförhållandena hos de nuvarande nämnderna samt efter vad som kan vara lämpligt ur hushållningssällskapens synpunkter.

Såsom olika alternativ upptager egnahemsstyrelsen i sitt förslag dels anställning för heldagstjänstgöring i lönegrad Eo 18, dels motsvarande anställning för halvdagstjänstgöring, dels anställning för trekvartsdagstjänstgöring mot ett arvode av 4,500 kronor och dels slutligen anställning i något lägre löneställning än den här angivna. Vad angår möjligheterna till halvtidsanställning med lön enligt lönegrad Eo 18 och till trekvartsdagsanställning mot arvode av 4,500 kronor, äro dessa anställningsformer avsedda att komma till användning, där det befinnes önskvärt, att egnahemsnämndens kassör samtidigt även är anställd hos hushållningssällskapet. Egnahemsstyrelsen håller för sin del före, att anordningen med allenast delanställd kassör såväl ur kontrollsynpunkt som med hänsyn till arbetets rationella handhavande är förenad med vissa olägenheter. Särskilt den sist avsedda anställningsformen med trekvartsdagstjänstgöring torde därför endast böra tillämpas, där detta kan underlätta övergången till den nya organisationen. Huruvida en gemensam kassör bör ägna vissa bestämda tider av dagen åt de båda olika institutionerna eller om expeditionstiden bör vara gemensam och ersättningen beräknas på grundval av en antagen siffra för arbetsbördans fördelning, torde det böra stå egnahemsstyrelsen fritt att bestämma för de särskilda fallen.

Om någon får anställning såsom halvtidstjänsteman i en egnahemsnämnd med lön i lönegrad Eo 18 och likaledes anställes för halvdagstjänstgöring hos hushållningssällskapet, kan han erhålla pensionsrätt såväl enligt civila tjänste- och familjepensionsreglementena som enligt grunderna för pensioneringen hos statens pensionsanstalt. Härvid torde hans pensionsrätt böra genom medverkan av vederbörande hushållningssällskap regleras på sådant sätt, att han icke sammanlagt kommer i åtnjutande av mer än full pension. Då det icke torde kunna ifrågakomma, att arvodesbefattningar av förevarande art bli förenade med pensionsrätt, torde befattningshavaren, där dylik anställning blir att förorda, böra allenast ta partiell ledighet från befattningen hos hushållningssällskapet och formellt tills vidare ha hela sin pensionsfråga ordnad genom sällskapet.

Vad angår möjligheten att placera den befattningshavare, som handhar kassagöromålen, i lägre löneställning än ovan angivits synes detta kunna komma i fråga, när det synes tveksamt, om dessa göromål nödvändiggöra en heltidstjänst, men hänsynen till tillgänglig arbetskraft gör det lämpligt att med kassörstjänsten kombineras andra mindre kvalificerade arbetsuppgifter, så att en heltidsbefattning blir motiverad. I dylika fall torde ifrågavarande befattningshavare lämpligen böra placeras i lönegrad Eo 11.

Såsom synes av det föregående anser egnahemsstyrelsen lämpligt, att frågan om kassörsbefattningarnas anordnande icke nu erhåller någon enhetlig och slutgiltig lösning utan att olika anställningsformer prövas under de närmaste åren. Med hänsyn härtill torde dessa befattningar icke nu böra uppföras å ordinarie stat.

För närvarande förekommer det i ett par län, att bank ombesörjer kassagöromålen för egnahemsnämnden. Förslag om tillämpning av en sådan anordning i framtiden har icke framförts i något yttrande. Ej heller kan egnahemsstyrelsen finna några skäl att efter den avsedda omorganisationen av egnahemsnämnderna uppdraga kassagöromålen åt en utomstående institution.

Vad härefter angår biträdespersonalen har egnahemsstyrelsen anfört:

I egnahemsstyrelsens promemoria till egnahemsnämnderna har räknats med 5 ordinarie kanslibiträden i lönegrad A 7, nämligen ett i vardera av Kristianstads, Värmlands, Västernorrlands, Västerbottens och Norrbottens län, 32 ordinarie kontorsbiträden i lönegrad A 4, av vilka två i vardera av nyssnämnda län och i Jämtlands län samt ett i varje annat hushållningssällskapsområde, ävensom 20 icke-ordinarie skrivbiträden i lönegrad Eo 2, fördelade på 17 hushållningssällskapsområden. Från Jämtlands och, under vissa förutsättningar, även Östergötlands och Gävleborgs län ha framställningar gjorts om anställande av kanslibiträden också i dessa län. Egnahemsstyrelsen finner ej tillräckliga skäl föreligga härför. Även i fråga om antalet ordinarie kontorsbiträden vidhåller styrelsen vad i promemorian föreslagits. Några ordinarie skrivbiträden har egnahemsstyrelsen icke funnit anledning att föreslå. Vad däremot angår behovet av icke-ordinarie biträden ha i egnahemsstyrelsens promemoria för enkelhetens skull allenast räknats med anställande av skrivbiträden. Hos vilka egnahemsnämnder icke-ordinarie biträden behöva anställas och om de i de olika fallen böra erhålla ställning av kontorsbiträden eller skrivbiträden, torde det icke vara behövt att nu avgöra utan torde det kunna överlätas på egnahemsstyrelsen att framdeles bedöma. Styrelsen utgår emellertid från att denna personal i allmänhet kommer att placeras i skrivbiträdes grad. Utöver den nu avsedda biträdespersonalen torde även böra räknas med viss tillfällig personal. Sammanlagt torde behovet av icke-ordinarie biträden kunna anses förslagsvis motsvara 22 helårsanställda skrivbiträden.

Härtill bör emellertid komma icke-ordinarie biträdespersonal, som särskilt behöver anställas för arbete föranlett av den statsunderstödda bostadsförbättringsverksamheten. Kostnaderna härför torde, i anslutning till vad i det följande anföres rörande bekostande av viss byggnadssakkunskap hos egnahemsnämnderna, kunna bestridas från det under femte huvudtiteln uppförda anslaget till främjande av bostadsbyggande på landsbygden.

Behovet av vaktmästarebiträde hos egnahemsnämnderna torde böra tillgodoses på det sätt som för varje nämnd befinnes mest ändamålsenligt. Ofta torde det kunna bli lämpligt att erlagga skäligt belopp till hushållningssällskapet för att få anlita där anställd expeditionsvakt. Några särskilda sådana befattningar torde det åtminstone icke tills vidare bli erforderligt att inrätta hos egnahemsnämnderna.

I fråga om egnahemsnämndernas behov av speciell sakkunskap på olika områden har egnahemsstyrelsen framhållit följande:

Särskilt inom de skogrika delarna av landet men även i andra landsdelar är det önskvärt, att egnahemsnämnderna ha tillgång till sakkunskap på

skogsområdet. Det kan tänkas — och ofta torde detta vara tillräckligt — att en eller flera av egnahemsnämndens ledamöter företräda sådan sakkunskap. I andra fall kan någon av nämndens tjänstemän besitta sakkunskap i skogsfrågor. Även där detta är fallet, men naturligtvis i än högre grad eljest, kan det visa sig behövt att anlita skogsvårdsstyrelsens biträde vid värderingar av skog, uppgörande av hushållningsplaner m. m. Där skogliga frågor inta en mycket framträdande plats bland egnahemsnämndens arbetsuppgifter, torde det kunna vara ändamålsenligt, att särskild skogsutbildad person anlitas av egnahemsnämnden mot viss på lämpligt sätt bestämd ersättning. Slutligen bör även i vissa fall den utvägen kunna tillgripas, att egnahemsnämnden vänder sig till egnahemsstyrelsen för erhållande av upplysningar och råd i skogsfrågor.

Även såvitt gäller tillgodoseendet av behovet av juridisk kompetens kunna förhållandena ställa sig olika hos egnahemsnämnderna. En viss kännedom om intecknings- och andra bestämmelser på jordlagstiftningens område torde visserligen böra besittas av såväl egnahemsdirektören som i synnerhet av egnahemskassören. I fall då en mera ingående juridisk sakkunskap erfordras och sådan icke finnes företrädd vare sig hos egnahemsnämnden eller dess tjänstemän, bör egnahemsnämnd begära upplysning eller råd från egnahemsstyrelsen eller ock, exempelvis för domstolsinställelser, anlita jurist å orten.

Stundom torde det kunna förekomma, att nämnderna behöva skaffa sig tillgång till särskild sakkunskap även på andra områden än de nu nämnda, exempelvis beträffande trädgårdsodling.

Enligt vad egnahemsstyrelsen vidare anfört bleve det en synnerligen viktig uppgift för egnahemsnämnderna att sörja för att de låne- och bidragsmedel av olika slag, som vore avsedda att utnyttjas för byggnadsarbeten, användes på så lämpligt sätt som möjligt. Det borde ihågkommas, att tiotals miljoner kronor av staten årligen i form av lån eller bidrag ansloges för byggnadsarbeten på landsbygden och att det till stor del ankomme på egnahemsorganen att svara för att dessa medel bleve väl använda. Egnahemsorganen borde därför erhålla tillgång till erforderlig byggnadssakkunskap. I detta hänseende har styrelsen uttalat följande synpunkter.

Frågan om egnahemsorganens förseende med byggnadssakkunskap bör emellertid icke betraktas isolerad utan ses i samband med det mera allmänna problemet om möjligheterna att tillgodose behovet av byggnadssakkunskap på landsbygden och härigenom underlätta tillkomsten av ändamålsenliga och billiga byggnader. Egnahemsstyrelsen håller för sin del före att den mest effektiva vägen för lösande av landsbygdens byggnadsfråga är att giva de nya egnahemsnämnderna till uppgift, förutom annat, att verka för en förbättring av förhållandena på byggnadsområdet, icke blott såvitt gäller egnahemsklientelet utan även i vad gäller landsbygdens befolkningen i övrigt. Egnahemsstyrelsen finner sig emellertid icke nu kunna föreslå, att egnahemsnämnderna förses med mer eller mindre fast anställd personal för förevarande ändamål. I avbidan på att landsbygdens byggnadsfråga i dess helhet vinner en ändamålsenlig lösning — egnahemsstyrelsen skall icke underlåta att själv söka medverka härtill — synes egnahemsnämndernas behov av byggnadssakkunskap kunna lösas genom mera provisoriska anordningar. Till en början kan det naturligtvis tänkas, att egnahemsdirektören eller en eventuell konsulent eller assistent eller ock någon ledamot av egnahemsnämnden besitter byggnadssakkunskap och kan svara för härmed

sammanhängande uppgifter. I sistnämnda fall synes det kunna ifrågakomma, att respektive ledamot tillerkännes ett särskilt arvode för arbetet med byggnadsfrågor. I andra nämnder kan det bli lämpligt, att egnahemsnämnden träffar överenskommelse med en byggmästare eller annan byggnadssakkunnig om att få mot skälig ersättning anlita honom i byggnadsfrågor. Stundom torde det härvid kunna ordnas så, att egnahemsnämnden anlitar någon, som även anlitas av eller är i tjänst hos vederbörande hushållnings-sällskap. Om det senare är fallet, eller sällskapet rent av består sig med eget arkitektkontor, lär det kunna avtalas med sällskapet om visst samarbete med sällskapet i fråga om byggnadssakkunskap, som sällskapet förfogar över. Egnahemsstyrelsen bör ägna uppmärksamhet åt att respektive egnahemsnämnds behov av byggnadssakkunskap, med hänsyntagande till förhållandena i varje särskilt fall, tillgodoses på bästa möjliga sätt. Överhuvud taget måste egnahemsstyrelsen icke blott genom tillsyn över egnahemsnämnderna utan även genom lämpliga initiativ på byggnadsområdet verka för en rationalisering av landsbygdens byggnadsförhållanden.

Från det under femte huvudtiteln uppförda anslaget till bidrag till främjande av bostadsbyggande på landsbygden ha medel plägat anvisas såväl egnahemsstyrelsen som egnahemsnämnderna till ersättning för vissa av den statsunderstödda bostadsförbättringsverksamheten föranledda administrationskostnader. Med utgångspunkt från vad som förordats i 1939 års egnahemsproposition har egnahemsstyrelsen i sina anslagsäskanden för budgetåret 1940/41 räknat med att visst belopp fortfarande skall utgå från nyssnämnda anslag till bestridande av vissa kostnader för anlitande av byggnadssakkunskap inom egnahemsstyrelsen. Styrelsen anser motsvarande skäl tala för att medel från ifrågavarande anslag tills vidare även skola få disponeras till ersättning för byggnadssakkunskap hos egnahemsnämnderna. Härvid måste visserligen hänsyn tagas till att egnahemsnämnderna behöva tillgång till byggnadssakkunskap icke blott för handhavandet av bostadsförbättringsverksamheten utan även för egnahemsarbetet i allmänhet. Emellertid bör å andra sidan beaktas, att såväl egnahemsdirektörerna och i förekommande fall egnahemskonsulenter och egnahemsassistenterna som även egnahemskassörerna åsamkas betydande arbete med bostadsförbättringsverksamheten, utan att det ifrågasättes att några medel skola ställas till förfogande härför från femte huvudtitelns anslag. Det synes med tanke härpå rimligt, att de kostnader, som föranledas av anlitande av speciell byggnadssakkunskap hos egnahemsnämnderna, bestridas av nyss avsedda anslagsmedel. Av sådana medel torde dessutom, såsom redan antytts i annat sammanhang, böra bekostas ersättningar åt personal, som direkt anställes för att sysselsättas med arbete med bostadsförbättringsverksamheten.

Egnahemsstyrelsen — som förklarat sig framledes vilja avgiva förslag i fråga om arvodesbeloppen åt ordförandena i egnahemsnämnderna i olika län — har under åberopande av de synpunkter, som återgivits i det föregående, hemställt, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att för egnahemsnämnderna, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1940/41, fastställa följande

Personalförteckning.

Befattning	Lönegrad
26 egnahemsdirektörer	A 24
7 egnahemskonsulenter	A 21
5 kanslibiträden	A 7
32 kontorsbiträden	A 4.

Egnahemsstyrelsen har vidare anhållit, att Kungl. Maj:t måtte förordna, att till ordförande och ledamöter i egnahemsnämnderna, med undantag för egnahemsdirektören, skall utgå dels dagarvode med 20 kronor för varje dag, å vilken de vederbörligen deltaga i sammanträde inom nämnden, och dels vid av uppdraget föranledda resor resekostnads- och traktamentsersättning enligt klass II C i allmänna resereglementet, varvid dock dagtraktamente icke må utgå för dag, då dagarvode åtnjutes.

Statskontoret har förklarat sig i likhet med egnahemsstyrelsen anse, att antalet ledamöter i samtliga egnahemsnämnder bör vara lika, men har för sin del förordnat, att ledamotsantalet bestämmes till fyra. Statskontoret har i likhet med egnahemsstyrelsen uttalat sig för en enhetlig lönegradsplacering för egnahemsdirektörerna men ifrågasatt, om icke en placering i lönegraden A 23 kunde vara tillfyllest. Statskontoret har sagt sig icke kunna tillstyrka inrättandet av flera befattningar såsom egnahemskonsulenter och egnahemsassistenter, än som enligt 1939 års proposition beräknats kunna fylla behovet av dylika arbetskrafter eller respektive tre och åtta. I fråga om egnahemskassörernas placering i lönchänseende har statskontoret bland annat anfört:

Vid lönegradsplacering av redogörare inom statsförvaltningen har i allmänhet tillämpats en placering i 14:e lönegraden. Med hänsyn till de arbetsuppgifter, som enligt vederbörande departementschef skulle tillkomma egnahemskassörerna, vill emellertid ämbetsverket icke motsätta sig en placering av dessa befattningshavare i högst lönegrad Eo 16. I de fall där befattning av detta slag icke avser heltidstjänstgöring, bör emellertid enligt ämbetsverkets bestämda uppfattning någon placering av befattningen i löneskalan icke äga rum, utan avlöningen i sådant fall alltid utgå i form av arvode, avpassat med hänsyn till närmast jämförbara lönegradsplacering och tjänstgöringstidens längd. Det bärande motivet för statskontorets ståndpunkt har härvidlag varit, att det enligt ämbetsverkets mening icke bör ifrågakomma, att pensionsrätt genom extra ordinarie anställning beredes ifrågavarande kategori befattningshavare vid avkortad tjänstgöring. En sådan förmån har, såsom torde framgå av förarbetena till civila tjänstepensionsreglementet, undantagsvis ansetts böra gälla allenast för de statliga halvtids-amanuenserna och bör därför av principiella skäl icke utsträckas att omfatta andra befattningshavare. Att innehavare av ifrågavarande halvtidstjänster skulle erhålla pensionsrätt hos statens pensionsanstalt, kan icke heller sägas vara förenligt med grunderna till de bestämmelser, som gälla för anstaltens pensioneringsverksamhet.

Statskontoret har hållit före att, då enligt organisationsförslaget i varje egnahemsnämnd skulle finnas en egnahemskassör, motivet bortföle för att i vissa nämnder skulle inrättas befattningar i kanslibiträdesgraden (lönegrad A 7). Antalet befattningar i lönegrad A 4 syntes dessutom åtminstone tills vidare kunna begränsas till en i varje nämnd. Behovet av ytterligare biträdespersonal borde kunna tillfredsställande tillgodoses genom de föreslagna befattningarna i skrivbiträdesgraden och genom anställande av tillfällig arbetskraft. På grund av vad egnahemsstyrelsen anfört angående bestridande av kostnaderna för den statliga bostadsförbättringsverksamheten har stats-

kontoret såsom sin bestämda mening uttalat, att samtliga kostnader för de arbetsuppgifter, vilka skulle åvila egnahemsnämnderna, borde bestridas av de för avlöningar och omkostnader hos nämnderna anvisade anslagsmedlen och hållas inom ramen för dessa medel.

Riksräkenskapsverket har till en början ifrågasatt, huruvida icke genomförandet av egnahemsnämndernas förstatligande på grund av nu rådande förhållanden borde uppskjutas och omorganisationen tills vidare inskränkas till ökad statlig kontroll över hushållningssällskapens handhavande av egnahemsverksamheten.

I fråga om anställandet av kassörer hos egnahemsnämnderna har riksräkenskapsverket anfört följande:

Arbetet med uträkning och utbetalning av avlöningar samt granskning och utbetalning av reseersättningar torde böra handhas av det centrala organet. Härigenom avlastas egnahemskassören en del arbetsuppgifter av mera kvalificerad natur. Dessutom är att märka, att arbetet med bokföringen icke kommer att erbjuda större svårigheter med hänsyn till de detaljerade räkenskapsformulär jämte anvisningar, som avses skola utfärdas. Härtill kommer att något egentligt bokslutsarbete icke behöver utföras vid nämnderna. Vidare kommer kassörens arbete att stå under överinseende och kontroll av i första hand egnahemsdirektören, vilken bör förrätta regelbundet återkommande kassainventeringar. Sådan kontroll kan jämväl tänkas utövad av ordföranden eller annan ledamot i nämnden än egnahemsdirektören, varjämte egnahemsstyrelsen har att i erforderlig omfattning verkställa undersökningar och lämna direktiv beträffande nämndernas medelsförvaltning. Under sådana förhållanden synes kassörens ansvar och arbetsuppgifter knappast bliva så betungande, att de motivera högre placering än i lönegraden Eo 11, vilken placering även av egnahemsstyrelsen i vissa fall ifrågasatts. Riksräkenskapsverket förutsätter härvid, att — i likhet med vad fallet i allmänhet är inom statsförvaltningen i övrigt — kvinnlig personal skall komma att anställas för kassörstjänsterna hos egnahemsnämnderna. Beträffande de kassörer, som icke kunde erhålla anställning med hel dagstjänstgöring, har angivits möjligheten att sådan befattningshavare samtidigt kunde uppehålla kassörstjänst inom hushållningssällskapen. Riksräkenskapsverket vill med anledning härav understryka vikten av, att egnahemskassör icke samtidigt med egen tjänst uppehåller annan kassörsbefattning, enär en sådan anordning i hög grad skulle försvåra medelskontrollen.

Därest undantagsvis kassörer icke kunna beredas heltidstjänstgöring, får riksräkenskapsverket förorda, att sådana befattningshavare alltid avlönas med arvode.

Med hänsyn till att kassören ansåges kunna medhinna en del kontorsgöromål, som eljest skolat ankomma på biträdespersonalen, har riksräkenskapsverket funnit kanslibiträden åtminstone tills vidare ej behöva anställas. I varje fall borde dylika befattningar ej omedelbart vid organisationens genomförande uppföras såsom ordinarie.

Slutligen har riksräkenskapsverket ansett, att vid beräkning av anslag till egnahemsnämnderna även bör tagas hänsyn till den för bostadsförbättringsverksamheten erforderliga personalen. Kostnaden härför borde sålunda icke, såsom egnahemsstyrelsen förordat, bestridas av det under femte hu-

vudtiteln uppförda anslaget till främjande av bostadsbyggande på landsbygden.

Allmänna lönenämnden har i likhet med riksräkenskapsverket ifrågasatt ett uppskov med omorganisationens genomförande. Lönenämnden har förklarat sig för sin del icke ha något att erinra mot en enhetlig lönegradsplacering av egnahemsdirektörerna. Framför en differentiering i lönehänseende syntes i varje fall vara att föredraga en placering av samtliga egnahemsdirektörer i lönegraden A 23. Lönenämnden har funnit vissa skäl kunna anföras för att kassörerna tills vidare avlönades allenast medelst arvoden. Därest emellertid en inplacering i lönegrad ansåges böra ske, kunde lönenämnden för sin del med hänsyn till löneställningen för andra befattningshavare med likartade arbetsuppgifter icke tillstyrka en högre placering än i lönegraden Eo 17. Där arbetsuppgifterna bleve jämförelsevis mindre kvalificerade, syntes även lönegraderna mellan Eo 17 och Eo 11 kunna ifrågakomma. Det borde ankomma på egnahemsstyrelsen att med hänsynstagande till förhållandena i de olika nämnderna bestämma, huru vederbörande kassör tills vidare borde avlönas. Slutligen har lönenämnden ifrågasatt, att vissa av kontorsbiträdena borde kunna anställas såsom extra ordinarie tjänstemän samt att antalet tjänstemän hos länsorganen borde kunna undergå någon minskning.

Statens pensionsanstalt har avstyrkt, att egnahems-kassör skall få dela sin anställning mellan egnahemsnämnden och hushållningssällskapet. Enligt vad anstalten bland annat anført, syntes det icke vara förenligt med grunderna för pensionsanstaltens reglemente, vare sig att pensionsrätt medgäves för befattning med halvtidstjänstgöring eller att den med en befattning förenade pensionsrätten finge bestå oförändrad efter det att befattningens arbetsuppgifter inskränkts till en fjärdedel eller helt upphört och befattningen sålunda ändrat karaktär eller i verkligheten vore att betrakta som indragen. Om kassörsbefattningar med avkortad tjänstgöring funnes böra inrättas, borde de få karaktär av arvodesbefattningar utan pensionsrätt.

Lantbruksstyrelsen har ansett egnahemsstyrelsen ha beräknat personalbehovet hos egnahemsnämnderna allt för snävt. Enbart uppgiften att genom tillskottsjord eller sammanslagning av småjordbruk förstärka de ofullständiga jordbruken vore — förutsatt att inom överskådlig tid något påtagligt resultat skulle åstadkommas — så omfattande, att väsentligt större personal torde krävas i egnahemsnämnderna. Med hänsyn till de av det politiska läget föranledda påfrestningarna på statens ekonomi och då det lokala handhavandet av den statliga verksamheten för jordbrukets stödjan- de ännu icke fått sin slutgiltiga lösning, har lantbruksstyrelsen emellertid icke ansett sig nu böra påkalla någon utvidgning av egnahemsstyrelsens förslag till personaluppsättning. Lantbruksstyrelsen har ansett de jämkningar, som föreslagits av egnahemsstyrelsen, jämfört med de i 1939 års egnahemsproposition anförda synpunkterna, vara motiverade och medföra vissa förbättringar.

I anslutning till frågan om de statliga egnahemsnämndernas organisation torde böra beröras möjligheterna att utnyttja de hittillsvarande egnahemsnämndernas personal hos de nya nämnderna.

Egnahemsstyrelsen har, vad först angår egnahemsdirektörsbefattningarna, framhållit följande:

Styrelsen har vid ett preliminärt överslag trott sig kunna utgå från att åtminstone ett tiotal sådana befattningar skola kunna besättas med hos hushållningssällskapen nu anställda egnahemskonsulenter. I vissa andra fall, där samtidigt två konsulenter förutom med sällskapens allmänna uppgifter även till någon del varit sysselsatta med egnahemsfrågor, torde en av dem kunna anställas hos egnahemsnämnden, medan den andre hädanefter helt får ägna sin tid åt hushållningssällskapet. I ett eller annat fall kan det tänkas, att även annan befattningshavare hos hushållningssällskap än sådan med konsulentutbildning kan ifrågakomma till befattning såsom egnahemsdirektör. I ytterligare andra län äro åter förhållandena sådana, att hushållningssällskapen själva även efter omorganisationen ha full användning av sin hittillsvarande konsulentpersonal. I mellan fem och tio områden synes man vid tillsättandet av egnahemsdirektörsbefattningarna bli helt obunden av personalförhållandena hos respektive hushållningssällskap.

Om egnahemsdirektörerna enligt vad ovan föreslagits erhålla lön enligt lönegrad A 24, torde detta för flertalet av dem, som komma att utses till innehavare av dessa befattningar, innebära en löneförhöjning. I ett par fall synes emellertid förhållandet bli det motsatta. Till undvikande av att löneminskning i dessa fall kommer att inträda anser egnahemsstyrelsen möjlighet böra beredas att placera befattningshavaren i en högre löneklass än den lägsta i lönegraden. Styrelsen får erinra om bestämmelsen i 8 § 4 mom. civila avlöningsreglementet, enligt vilken gäller att, om tjänsteman före tillträdande av tjänst, som i reglementet avses, under avsevärd tid antingen innehaft kommunal befattning eller ock i annan icke statlig anställning utfört arbete av allmännyttig beskaffenhet, Kungl. Maj:t må, där sådant prövas skäligt, kunna lämna medgivande till att tjänstemannen placeras i högre löneklass än den, till vilken han eljest skolat hänföras. Enligt egnahemsstyrelsens mening är det skäligt, att egnahemsdirektörerna placeras i sådana löneklasser, att inkomstminskning undvikas. Detta synes kunna ske utan att den högsta löneklassen inom respektive lönegrad överskrides. I vilka fall sådan löneklassuppflyttning bör medgivas och till vilka löneklasser uppflyttning härvid bör ske, torde böra bli beroende av Kungl. Maj:ts prövning. Ett medgivande av nu avsedd art torde böra lämnas, även om befattningshavaren icke under någon längre tid innehaft den högre lönen men han vid dennas erhållande haft skälig anledning antaga, att lönen framdeles skulle få bibehållas.

I detta sammanhang vill egnahemsstyrelsen meddela, att det torde vara sannolikt, att en ordinarie befattningshavare hos egnahemsstyrelsen, nämligen byrådirektören Olof Agerberg, kommer att ansöka om en befattning såsom egnahemsdirektör. Denne tillhör nu lönegrad A 26 och är placerad i 29:e löneklassen. Den för egnahemsdirektörerna avsedda lönegraden A 24 omfattar icke högre löneklass än den 27:e. Egnahemsstyrelsen håller före att, om ifrågavarande tjänsteman erhåller befattning som egnahemsdirektör, han bör tillerkännas personligt lönetillägg till sådant belopp, att hans sammanlagda lön motsvarar 29:e löneklassen i vederbörig ortsgrupp.

Egnahemskonsulenterna har egnahemsstyrelsen ansett kunna, liksom flertalet egnahemsdirektörer, rekryteras med befattningshavare hos hushållningssällskapen, vilka redan nu handhava egnahemsfrågor. I den mån löneklassuppflyttning i något fall skulle vara erforderlig för att undvika löne-minskning, torde motsvarande möjlighet böra stå till förfogande som den, vilken nyss förordats i fråga om egnahemsdirektörerna. Enahanda syntes böra gälla beträffande de extra ordinarie egnahemsassistenterna.

I avseende å befattningarna såsom egnahemskassör har egnahemsstyrelsen anført i huvudsak följande:

Genom anlitan­de av något av de i det föregående angivna alternativen för anställandet av kassörer torde på de flesta håll en lösning kunna finnas, som utan vidare samtidigt blir tillfredsställande ur egnahemsnämndens och hushållningssällskapets synpunkter samt tillgodoser kassörens önskemål att icke behöva vidkännas inkomstminskning. I andra fall kunna emellertid vissa svårigheter uppstå. Detta gäller främst, där kassören för närvarande åtnjuter en särskilt hög lön. Det förekommer i fyra å fem län, att kassören uppbär en lön av 8,000—9,000 kronor, vilken lön delvis bestrides av egnahemsmedel. Om inkomster av bostadsförbättringsverksamheten medräknas, överstiger lönen i ett par fall sistnämnda belopp. Det torde i här avsedda län i allmänhet med hänsyn till länens storlek vara lämpligast, att egnahemskassörerna anställas på heltid. Även om de, med tillämpning av de grunder som nyss förordats i fråga om andra befattningshavare, skulle placeras i högsta löneklassen inom vederbörande lönegrad, d. v. s. 21:a löneklassen, kommer lönen, inberäknat nuvarande rörliga tillägg, icke att uppgå till mer än mellan omkring 6,700 och 8,100 kronor, beroende på ortsgrupp. I de fall, där nuvarande lönen ligger över en beräknad lön enligt 21:a löneklassen, skulle det visserligen möjligtvis kunna ifrågasättas, att vederbörande befattningshavare, om han överflyttade till egnahemsnämnden, skulle tillerkännas ett personligt lönetillägg. Egnahemsstyrelsen finner sig emellertid icke böra tillstyrka detta. Egnahemskassörerna i vissa län skulle härigenom kunna erhålla en lön, som vore nära nog dubbelt så stor som den vilken skulle gälla för de lägst avlönade. En sådan skillnad kan icke vara lämplig. Staten synes icke böra ikläda sig någon garanti för en lönesättning, som enstaka hushållningssällskap, med utnyttjande av egnahems- och i viss utsträckning även bostadsförbättringsmedel, ansett sig böra tillämpa och som så avsevärt som här är fallet skiljer sig från den, som staten finner skälig för sina befattningshavare. Såsom redan nämnts torde man ha anledning att räkna med att egnahemskassörerna i län, varom nu närmast är fråga, anställas för heltid. Detta torde emellertid icke böra hindra att, där det under ett eller möjligtvis två övergångsår kan befinnas önskvärt med hänsyn till hushållningssällskapets intressen, medgivande kan lämnas till att en heltidsanställd egnahemskassör under någon tid må biträda hushållningssällskapet med ledningen och översynen av kassagöromålen. På vilket sätt sällskapet ersätter honom härför, bör självfallet icke påverka lönen å egnahemskassörsbefattningen. Även där kassören erhåller halvtidstjänst och härvid inplaceras i lönegrad, bör finnas möjlighet att med hänsyn till hans tidigare löneställning uppflytta honom till högre löneklass än den eljest tilllämpliga.

Vad här­efter angår biträdespersonalen har egnahemsstyrelsen ansett det icke möta några svårigheter att för egnahemsnämndernas räkning övertaga från hushållningssällskapen ungefär lika stor personal, som hos dessa varit

sysselsatt med egnahemsfrågor. Om någon inknappning skulle behöva ske, borde detta endast kunna gå ut över extra personal. I enstaka fall syntes det kunna bli motiverat med hänsyn till nuvarande löner att placera vederbörande i högre löneklass än den lägsta inom lönegraden.

Egnahemsstyrelsen har vidare erinrat om att en del befattningshavare hos hushållningssällskapen ha sin pensionsrätt ordnad genom statens pensionsanstalt. I den mån sådana befattningshavare erhöle ordinarie eller extra ordinarie befattningar i statstjänst, komme de att i pensionshänseende bli jämställda med befattningshavare inom allmänna civilförvaltningen. Skulle i samband med överflyttning av personal från hushållningssällskapen till egnahemsnämnderna någon mindre önskvärd konsekvens i pensionshänseende yppa sig, torde möjligheter icke saknas att framdeles i en eller annan form reglera sådant förhållande.

Enligt vad egnahemsstyrelsen anfört hade i många yttranden över styrelsens promemoria ägnats stort intresse åt frågan, om sekreterare hos hushållningssällskap, vilken även haft viss befattning med egnahemsfrågor, skulle tillerkännas kompensation av statsmedel för att något tillskott till hans lön icke längre komme att utgå av egnahemsmedel. Egnahemsstyrelsen har anfört följande:

Yrkanden om sådan kompensation ha framställts från sju à åtta hushållningssällskap. I fem à sex av dessa fall åtnjuter vederbörande befattningshavare, efter avdrag av tillskott av egnahems- och bostadsförbättringsmedel, en lön hos hushållningssällskapet varierande mellan 9,000 och 11,000 kronor. Erinras må, att enligt kungörelsen den 30 maj 1924 angående statsbidrag till avlönande av sekreterare hos hushållningssällskap sådant statsbidrag kan utgå med årligen dels 5,700 kronor såsom grundlön och dels det belopp, som må tillkomma honom såsom ålderstillägg, d. v. s. högst tre ålderstillägg à 500 kronor vardera. Egnahemsstyrelsen kan icke finna det rimligt, att staten härutöver av egnahemsmedel beviljar utfyllnad å löner av den storlek som nyss sagts, så mycket mindre som staten härigenom skulle medverka till att stabilisera den olikformighet i fråga om sekreterarnas löner, som nu råder på skilda håll. I ett par andra län, där yrkanden framförts om gottgörelse åt sekreterarna av här avsedd anledning, uppgå sekreterarnas löner hos hushållningssällskapen, efter avdrag av ersättning från egnahems- och bostadsförbättringsmedel, allenast till 6,000 à 7,000 kronor. Det torde kunna räknas med att den tid, som nu användes för egnahemsarbete, framdeles kommer att åtgå för fullgörande av andra arbetsuppgifter hos hushållningssällskapen. Huruvida sällskapen med hänsyn härtill böra något utöka sekreterarnas löner, ankommer det givetvis på sällskapen att bedöma. Möjligheterna härtill torde åtminstone i viss utsträckning komma att i de flesta av nu avsedda län underlättas, därest hushållningssällskapen i enlighet med vad egnahemsstyrelsen i det följande kommer att föreslå få fri dispositionsrätt över sina äldre riskfonder. För övrigt må erinras, att hushållningssällskapens verksamhet för närvarande är föremål för utredning. Såsom resultat av denna utredning lärers bland annat kunna förutsättas en reglering av tjänstgörings- och avlöningsvillkoren hos sällskapen.

Under åberopande av det förut anförda har egnahemsstyrelsen föreslagit, att Kungl. Maj:t måtte utverka riksdagens bemyndigande att, i huvudsaklig

överensstämmelse med vad i det föregående angivits, besluta om löneklassplacering för befattningshavare hos egnahemsnämnderna.

Statskontoret har ansett ett tillmötesgående av egnahemsstyrelsens förslag, att Kungl. Maj:t skulle av riksdagen bemyndigas att besluta om löneklassplacering för befattningshavare hos egnahemsnämnderna utom ramen av de principer, som allmänt tillämpas vid tolkningen av avlöningsreglementena, kunna medföra betydande konsekvenser, vilka icke nu kunde överblickas. Statskontoret har avstyrkt förslaget i denna del. Likaså har statskontoret avstyrkt förslaget om särskild löneklassplacering för viss befattningshavare hos egnahemsstyrelsen, därest denne skulle erhålla befattning såsom egnahemsdirektör. Beträffande pensionsförhållandena för befattningshavare, som skulle få tjänstgöringen fördelad å hushållningssällskapet och egnahemsnämnden, har statskontoret — efter att enligt vad förut anförts ha avstyrkt en anordning med halvtidstjänstemän med pensionsrätt såväl enligt familjepensionsreglementet som enligt bestämmelserna för statens pensionsanstalt — framhållit följande:

Pensionsrätten vid delaktighet i statens pensionsanstalt är knuten till vederbörande befattning, vilken blivit föremål för reglering enligt 5 § i anstaltens reglemente. Då, såsom här torde bliva fallet, en väsentlig del av de till befattningen hörande arbetsuppgifterna överflyttas på egnahemsnämnden, måste den befattning hos hushållningssällskapet, i vilken pensionsrätten vunnits, därmed anses indragen. Den enda utvägen att bevara den en gång förvärvade pensionsrätten åt vederbörande befattningshavare i ett fall som det föreliggande torde därför vara, att medgivande lämnas honom att personligen bibehålla densamma. Då det torde vara av väsentlig betydelse för egnahemsnämnderna att förvärva hushållningssällskapens personal för arbetsuppgifter, varom här är fråga, och då anordningen med vissa icke-heltidsbefattningar torde vara att anse såsom ett provisorium, tills tillräcklig erfarenhet vunnits om organisationens utformning, vill statskontoret för sin del förorda, att Kungl. Maj:t måtte utverka riksdagens bemyndigande till att i förekommande fall medgiva ett personligt bibehållande av pensionsrätt i statens pensionsanstalt, då befattningshavare hos hushållningssällskap med dylik pensionsrätt övergår att delvis tjänstgöra å arvodesbefattning hos egnahemsnämnd.

Riksräkenskapsverket har ansett några vägande skäl knappast kunna anföras för att bereda de befattningshavare hos de hittillsvarande egnahemsnämnderna, vilka vunne anställning hos de statliga nämnderna, en förmånligare ställning i löneturshänseende än som i allmänhet tillkomme statens befattningshavare. Ej heller syntes förmånligare löneklassplacering böra medgivas sådan befattningshavare, som från anställning vid egnahemsstyrelsen på egen ansökning överginge till befattning hos egnahemsnämnd.

Allmänna lönenämnden har uttalat sig i enahanda riktning. Nämnden har — i anslutning till ett uttalande av egnahemsstyrelsen — hållit före att vid placering i högre löneklass av tidigare befattningshavare hos hushållningssällskapen i varje fall icke borde tagas hänsyn till löneförhöjning — fränsett normalt intjanta ålderstillägg — som beviljats senare än den 31 december

1936, vid vilken tidpunkt det varit känt, att egnahemsorganisationen skulle bli föremål för revision.

Statens pensionsanstalt har i avseende å de verkningar, som omorganisationen kan medföra för nuvarande befattningshavare hos hushållningssällskapens egnahemsnämnder, bland annat anfört:

I de fall, där omorganisationen föranleder indragning av befattning hos hushållningssällskap och befattningshavaren icke beredes anställning i annan med pensionsrätt i statens pensionsanstalt förenad befattning eller i befattning hos egnahemsnämnd, blir han enligt reglementet för statens pensionsanstalt berättigad till försäkringstekniskt beräknad uppskjuten tjänstepension och familjepension för efterlevande. Befattningshavaren tillgodoräknas därvid ej endast egna utan — vad den uppskjutna tjänstepensionen beträffar — även på huvudmannen och staten belöpande pensionsbidrag. Med hänsyn härtill och i betraktande jämväl av att ersättning för mistad anställning icke förutsatts skola beredas befattningshavaren i nu angivna fall, torde denne få anses bliva skäligen tillgodosedd i pensionshänseende genom den honom reglementsenligt tillkommande pensionsrätten, varför särskilda pensionsbestämmelser för dylikt fall ej torde vara påkallade.

Av vad egnahemsstyrelsen anfört framgår emellertid, att det kan antagas, att de hittillsvarande egnahemsnämndernas personal kommer att i betydande utsträckning vinna anställning vid de statliga egnahemsnämnderna. Den nya anställningen har förutsatts i allmänhet skola ske i ordinarie befattning eller i extra ordinarie heltidsbefattning, i båda fallen med pensionsrätt enligt civila tjänstepensionsreglementet och allmänna familjepensionsreglementet. Befattningshavaren kan därvid antagas komma att avgå från den av honom tidigare innehavda befattningen hos hushållningssällskapet, vilken befattning i regel torde komma att indragas. I enlighet med bestämmelserna i civila tjänstepensionsreglementet kommer befattningshavaren att få räkna tjänstår för pension i statsanställningen för den tid, för vilken pensionsavgift för honom erlagts till statens pensionsanstalt. Pensioneringen synes därigenom komma att bli ordnad på ett tillfredsställande sätt utan att särskilda åtgärder härför behöva vidtagas.

För de fall, då befattningshavare hos hushållningssällskap, vilken hittills haft sin pensionsfråga ordnad genom statens pensionsanstalt, i samband med omorganisationen överginge till med pensionsrätt icke förenad anställning hos egnahemsnämnd, har pensionsanstalten ansett honom personligen böra bibehållas vid den pensionsrätt i statens pensionsanstalt, som tillkommit honom på grund av den befattning hos sällskapet han vid förstatligandet innehaft. Därvid borde befattningshavaren vara skyldig att till pensionsanstalten erlagga de honom själv tidigare åvilande pensionsavgifterna varjämte, där befattningen hos egnahemsnämnden vore förenad med halvtids- eller trekvartstidstjänstgöring, huvudmannaavgift med hälften respektive en fjärdedel av förut utgående belopp borde erläggas av hushållningssällskapet, om befattningshavaren kvarstode i dess tjänst, och i annat fall av befattningshavaren.

I detta sammanhang må också beröras frågan, i vad mån egnahemsorganen böra betinga sig ersättning för biträde med jordförmedling och byggnadsrådgivning.

Enligt de nya grunderna för egnahemsverksamheten skall den statliga egnahemsorganisationen för tillgodoseende av mindre bemedlade och obemedlade personers efterfrågan på familjejordbruk, stödjordbruk, tillskottsjord för utvidgning av ofullständiga jordbruk samt bostadsegnahem handhava erforderlig jordförmedling ävensom ombesörja jordanskaffning för tillhandahållande av jord till försäljning och på arrende. Där så lämpligen kan ske, skall efterfrågan på jord i första hand tillgodoses genom förmedlingsverksamhet. I den mån det kan ske utan intrång på här angivna uppgifter må den statliga egnahemsorganisationen även biträda andra än mindre bemedlade och obemedlade med förmedling av jord till ändamål, som avses i egnahemsförfattningarna.

Egnahemsstyrelsen har i sin skrivelse den 15 november 1939 ifrågasatt, huruvida icke egnahemsorganen i vissa fall borde betinga sig ersättning för biträde med jordförmedling (utöver eventuell ersättning för gjorda utlägg). Styrelsen har framhållit följande synpunkter:

Styrelsen håller före att sådan ersättning i varje fall bör utgå, där varken säljaren eller köparen är mindre bemedlad eller obemedlad. Provisionen torde böra erläggas av säljaren.

Det förekommer redan nu — särskilt i Södermanlands län — att egnahemsnämnd åtager sig uppdrag av en större jordägare att ombesörja styckning och försäljning av en egendom eller en del av en sådan. Härvid kan det inträffa, att några av de nybildade fastigheterna försäljas till mindre bemedlade eller obemedlade köpare men att andra fastigheter avyttras till ekonomiskt bättre ställda personer. Enligt det nyss sagda bör då förmedlingsprovision utgå för försäljningen av sistnämnda fastigheter. Emot att taga provision för förmedlingen av de övriga fastigheterna kunde möjligen synas tala, att egnahemsorganen vid fullföljandet av sin uppgift att bistå mindre bemedlade och obemedlade att förvärva jord böra eftersträva, att köparen förvärfvar jord till så billigt pris som möjligt samt att det icke skulle vara väl förenligt med en sådan inställning att av säljaren betinga sig provision för jordförmedlingen. Emellertid torde den omständigheten, att egnahemsorganet avstår från förmedlingsprovision för vissa fastigheter, i allmänhet knappast påverka priserna å dessa, så mycket mindre som i stort sett enhetliga priser måste hållas vid ett och samma jordstyckningsföretag. Egnahemsstyrelsen finner övervägande skäl tala för att provision även uttages för fastigheter, som i samband med styckning av en större egendom försäljas till mindre bemedlade eller obemedlade. Styrelsen vill i detta sammanhang tillägga, att det synes mindre lämpligt att egnahemsnämnderna, sedan de blivit statliga organ, åtaga sig förmedlingsuppdrag i annan form än att köpeskillingarna och köpevillkoren i övrigt före försäljningarnas definitiva avslutande underställas säljaren för godkännande.

Däremot anser egnahemsstyrelsen, att egnahemsorganen icke böra betinga sig förmedlingsprovision för fastigheter, som utan samband med jordstyckning försäljas till mindre bemedlade och obemedlade. Att egnahemsorganen i sist avsedda fall skulle betinga sig provision vid förmedling av jord, anser egnahemsstyrelsen icke kunna ifrågakomma. Detta skulle kunna motverka önskemålet, att jordägare, som vilja sälja för egnahemsbildning lämplig jord, vända sig till egnahemsnämnderna. Om i sådana fall såväl säljaren som köparen är i god ekonomisk ställning, synes däremot förmedlingsprovision böra utgå.

För att köparen respektive säljaren skall kunna anses vara mindre bemedlad eller obemedlad synes han icke få vara i bättre ställning än att han har förutsättningar att kunna erhålla egnahemslån.

Vad angår grunderna för beräkningen av förmedlingsprovision, har egnahemsstyrelsen ansett det i allmänhet bli lämpligt, att denna bestämmes i förhållande till försäljningssumman för de fastigheter, för vilka provision bör utgå. Styrelsen har anfört:

Att döma av den erfarenhet, som hittills vunnits av jordförmedlingsverksamhet från egnahemsnämnds sida, torde en provision av 2 à 3 procent av försäljningssumman ofta bli skälig. Härvid förutsättes, att särskild gottgörelse lämnas för egnahemsorganets utlägg för förmedlingen. Med hänsyn till de vitt skilda förhållanden, under vilka en uppdelning av ett jordkomplex kan ske och som påverka det härmed förenade arbetet, synes det icke kunna ifrågakomma att fastställa en enhetlig avgift för samtliga förekommande fall. Det torde åtminstone till en början, innan ifrågavarande förmedlingsverksamhet erhållit större omfattning och erfarenheter kunnat vinnas av densamma, vara att föredraga, att egnahemsnämnderna från fall till fall underställa egnahemsstyrelsens prövning frågan efter vilka grunder förmedlingsprovision bör utgå.

Enligt vad egnahemsstyrelsen framhållit uppställer sig även på ett annat område spørgsmålet, i vad mån egnahemsorganen böra betinga sig särskild ersättning för sitt arbete. Styrelsen har här åsyftat egnahemsnämndernas verksamhet såsom rådgivare i byggnadsfrågor:

Denna verksamhet torde, i varje fall intill dess större klarhet vunnits om i vilka former landsbygdens behov av byggnadssakkunskap bör tillgodoses, i stort sett komma att inskränka sig till att avse personer, vilka hos egnahemsnämnderna söka lån eller bidrag av något slag. Det ligger stor vikt uppå att egnahemsnämnderna tillhandahålla lån- och bidragstagare lämpliga byggnadsritningar och arbetsbeskrivningar samt bistå dem med kostnadsberäkningar samt råd och anvisningar i övrigt. Då det ligger i det allmännas intresse, att låne- och bidragsmedel komma till bästa möjliga användning och då uttagandet av avgifter för egnahemsnämndernas biträde skulle avhålla många från att anlita bistånd från nämnderna, anser egnahemsstyrelsen det icke vara lämpligt, att någon ersättning utgår i förevarande fall. Möjligen bör det dock stå egnahemsnämnd fritt att, om särskilda önskemål från en lån- eller bidragstagares sida föranleda direkta kostnader för resor eller annat, uttaga gottgörelse för dessa kostnader.

Om det inträffar, att annan än lån- eller bidragstagare önskar bistånd av ett egnahemsorgan i en byggnadsfråga och egnahemsorganet finner sig kunna tillmötesgå detta önskemål utan eftersättande av sina väsentliga uppgifter, synes det naturligt, att ersättning bör uttagas för ifrågavarande uppdrag. Detta synes böra gälla även i det tänkbara fall, att egnahemsorganet utför ett uppdrag på begäran av vederbörande hushållningssällskap. Liksom förut anförts med avseende å förmedlingsprovisioner, torde åtminstone tills vidare icke några allmängiltiga taxor böra fastställas för här avsedda ersättningar, utan synas frågor om bestämmandet av sådana ersättningar i förekommande fall böra underställas egnahemsstyrelsens prövning. Detta bör emellertid ej utesluta, att styrelsen, på grundval av vunnit erfarenhet, för särskilda slag av arbeten meddelar egnahemsnämnderna direktiv i fråga om ersättningsans bestämmande.

Egnahemsstyrelsen har ansett det kunna råda tvekan, huru avgifter, som enligt det förut anförda erläggas för egnahemsorganens biträde med jordförmedling eller i byggnadsfrågor, böra behandlas i bokföringshänseende. Utan att ingå på de olika möjligheter, som erbjuda sig, har egnahemsstyrelsen såsom en tänkbar utväg framhållit, att här avsedda inkomster tillföras den s. k. jordfonden, vars inrättande styrelsen föreslagit i sina anslagsberäkningar för budgetåret 1940/41.

Statskontoret har förklarat sig hysa viss tvekan i fråga om lämpligheten av att nämnderna — i varje fall i någon större omfattning — åtaga sig uppdrag att ombesörja styckning och försäljning av jordegendom för enskilds räkning. De ersättningar, som kunna inflyta i samband med såväl jordförmedlingsverksamhet som byggnadsrådgivning, borde tagas till uppbörd å inkomsttiteln Diverse inkomster: Övriga diverse inkomster.

Riksräkenskapsverket har ansett det riktigast, att här ifrågavarande ersättningar tagas till uppbörd å egnahemsnämndernas omkostnadsanslag under rubriken Särskilda uppbördsmedel. Då inkomsterna ifråga sannolikt komme att bli relativt obetydliga, syntes denna uppbördspost för nästkommande budgetår kunna upptagas till ett formellt belopp av 100 kronor.

Beträffande behovet av anslag till de statliga egnahemsnämnderna för budgetåret 1940/41 har *egnahemsstyrelsen* i skrivelsen den 15 november 1939 anfört följande:

I anslutning till det förslag till personalförteckning för egnahemsnämnderna, som framlagts i det föregående, torde i avlöningsstaten för nämnderna, att tillämpas från och med budgetåret 1940/41, till en början böra upptagas en anslagspost till Avlöningar till tjänstemän å ordinarie stat med förslagsvis 419,400 kronor.

Under rubriken Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, torde böra upptagas dels en anslagspost till årsarvoden till ordförande i egnahemsnämnderna å 15,000 kronor och dels en anslagspost till dagarvoden till ordförande och ledamöter i egnahemsnämnderna å förslagsvis 40,000 kronor.

Erforderliga anslagsmedel under rubriken Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal torde böra uppdelas på en anslagspost till Grundavlöningar m. m. och en anslagspost till Avlöningsförhöjningar m. m. I förstnämnda anslagspost böra till en början ingå kostnaderna för grundavlöningar till förut omnämnda egnahemsassistenter i lönegrad Eo 16, beräknade att sammanlagt motsvara 11 helårsanställda assistenter. Grundavlöningarna för dessa torde, beräknade genomsnittligt efter F-ort, böra uppskattas till omkring 50,200 kronor. Vidare böra i samma anslagspost inberäknas kostnaderna för icke-ordinarie biträdespersonal, vilka kostnader i enlighet med vad tidigare föreslagits torde böra uppskattas till ett belopp motsvarande avlöningen för 22 helårsanställda extra ordinarie skrivbiträden. Med tillämpning av nyss angivna grunder kunna nu senast avsedda kostnader beräknas till omkring 48,800 kronor. Till anslagsposten till grundavlöningar böra vidare hänföras avlöningskostnaderna för egnahemskassörerna. Om till grund för beräkningen av dessa kostnader lägges ett antagande, att i 14 områden anställas heltidskassörer, i 8 områden halvtidskassörer och i 4 områden trekvartstidsanställda kassörer med arvode, erhålles en kostnadssumma av omkring 110,400

kronor. Slutligen torde ifrågavarande anslagspost även böra innesluta ett belopp av i runt tal 25,000 kronor till ersättningar för anlitage av speciell expertis av olika slag, särskilt sakkunskap på skogsområdet och juridisk sakkunskap, ävensom till ersättande av expeditivsvaktsgöromål. I enlighet med det nu anförda torde anslagsposten till Grundavlönningar m. m. böra upptagas med $(50,200 + 48,800 + 110,400 + 25,000 =) 234,400$ kronor.

Anslagsposten till Avlöningsförhöjningar m. m., vilken bör bli av förslagsanslags natur, torde skäligen kunna beräknas till ett belopp motsvarande två ålderstillägg för 7 egnahemsassistenter, 15 skrivbiträden och 18 helårsanställda kassörer, eller omkring 22,700 kronor.

Slutligen torde i avlöningsstaten böra upptagas en anslagspost till Rörligt tillägg. Om denna anslagspost beräknas till sex procent å förut angivna avlöningskostnader, med avdrag för skäligt belopp för särskilda ersättningar och för arvodesanställda kassörer, erhålles för detta ändamål en summa av omkring 37,000 kronor.

I anslutning till vad ovan anförts skulle avlöningsstaten för egnahemsnämnderna sluta å ett belopp av $(419,400 + 15,000 + 40,000 + 234,400 + 22,700 + 37,000 =) 768,500$ kronor.

I 1939 års egnahemsproposition har räknats med ett årligt anslagsbehov av 325,000 kronor för omkostnader vid nämnderna. Anslagsmedlen för detta ändamål torde emellertid under budgetåret 1940/41 böra ökas med hänsyn till behovet att anskaffa möbler, skriv- och räknemaskiner m. fl. inventarier för egnahemsnämndernas räkning. Huru stora kostnaderna här för bli, kommer i hög grad att påverkas av i vilken omfattning och på vilka villkor de statliga nämnderna kunna övertaga möbler från de nuvarande nämnderna. I den mån anskaffning behöver ske från annat håll, torde kostnaderna kunna begränsas genom centrala inköp samt, vad särskilt angår vissa slags möbler, medelst tillverkning genom egnahemsstyrelsens försorg. Egnahemsstyrelsen har stannat för att föreslå, att omkostnadsanslaget för egnahemsnämnderna för budgetåret 1940/41 beräknas till förslagsvis 375,000 kronor, varav förslagsvis 250,000 kronor till reseersättningar och förslagsvis 125,000 kronor till expenser.

Departementschefen.

Såsom framgår av det föregående innebär 1939 års lagtima riksdags beslut rörande omorganisationen av egnahemsverksamheten, bland annat, att denna verksamhet skall från och med den 1 juli 1940 överflyttas från hushållningssällskapens egnahemsnämnder till statliga sådana nämnder. En egnahemsnämnd skall inrättas för ettvarit hushållningssällskaps område, d. v. s. en egnahemsnämnd i varje län utom Kalmar och Älvsborgs, vilka län skola ha två egnahemsnämnder vardera.

I 1939 års egnahemsproposition har icke intagits någon bestämd ståndpunkt i fråga om de nya egnahemsnämndernas sammansättning och personalbehov utan allenast antytts en del preliminära synpunkter i detta hänseende. Det har förutsatts, att egnahemsstyrelsen skulle verkställa ytterligare utredning härutinnan, vilket även skett.

Med utgångspunkt från vad som anförts i nämnda proposition har egnahemsstyrelsen haft under övervägande en sådan differentiering av ledamotsantalet hos egnahemsnämnderna, att hos en del nämnder skulle finnas fem

och hos andra tre ledamöter, i båda fallen inberäknat den verkställande tjänsteman, som i det följande avses. Styrelsen har emellertid funnit, att ett antal av tre ledamöter är alltför lågt även i de minsta länen, för att olika slags sakkunskap och intressen skola kunna bli företrädade inom nämnden. Med hänsyn härtill har styrelsen förordat, att antalet ledamöter skall fastställas till fem för alla egnahemsnämnder. Statskontoret har ifrågasatt, att ledamotsantalet genomgående skall bestämmas till fyra. För min del anser jag önskvärt, att egnahemsnämnderna särskilt i de större länen icke erhålla ett mindre antal ledamöter än fem, inberäknat verkställande tjänstemannen. Då jag finner egnahemsstyrelsen ha skäl för sin uppfattning, att någon skillnad i förevarande hänseende ej bör göras mellan olika nämnder, och då frågan saknar större betydelse ur kostnadssynpunkt, anser jag mig böra förorda, att antalet ledamöter för alla nämnder bestämmas till fem. Såsom jag redan framhållit i förra årets proposition, böra ledamöterna — lämpligen för en tid av fyra år — förordnas av Kungl. Maj:t, som även bör utse en av dem till ordförande, och verkställande tjänstemannen bör vara självskriven ledamot. Vid utseendet av ledamöterna bör, såsom egnahemsstyrelsen understrukit, beaktas önskvärdheten av att kontakten mellan egnahemsnämnderna och hushållningssällskapen underlättas. Ledamot av egnahemsnämnd — bortsett från den verkställande tjänstemannen — bör åtnjuta dagarvode och reseersättning enligt i huvudsak de grunder, som föreslagits av egnahemsstyrelsen. Till ordförande bör därutöver utgå årsarvode, vilket bör bestämmas av Kungl. Maj:t och ej överstiga 1,000 kronor.

Hos varje egnahemsnämnd bör finnas en verkställande tjänsteman. Egnahemsstyrelsen har föreslagit, att denne tjänsteman i samtliga län placeras i lönegrad A 24, och har sålunda icke upptagit den i 1939 års proposition framförda tanken, att ifrågavarande tjänsteman i en del län skulle placeras i lägre lönegrad. Även här finner jag styrelsen ha anfört vägande skäl mot en differentiering mellan olika län. Vid bestämmandet av löneställning för dessa tjänstemän bör enligt min mening beaktas, att på dem kommer att vila en stor del av ansvaret för att egnahemsverksamheten bedrives på ett ekonomiskt och socialt tillfredsställande sätt. Den verkställande tjänstemannen bör därför, förutom kunskaper på egnahemsverksamheten berörande områden, äga initiativkraft och blick för verksamhetens ekonomiska sida. På grund av de särskilda kvalifikationer, som böra fordras hos innehavaren av här avsedda befattning, anser jag löneställningen böra bestämmas förhållandevis högt. Likväl synas mig ifrågavarande befattningar med hänsyn till pågående utredning rörande hushållningssällskapens organisation åtminstone icke för närvarande böra placeras i högre lönegrad än A 23. Befattningshavarna torde böra benämnas egnahemsdirektörer. Av det sagda följer, att sammanlagt 26 sådana befattningar böra upptagas på personalförteckningen för egnahemsnämnderna.

Med hänsyn till förhållandena i Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands, Västernorrlands och Kristianstads län har egnahemsstyrelsen funnit det mo-

tiverat, att i dessa län även anställas egnahemskonsulenter i lönegrad A 21. Enligt styrelsens förslag skulle inom vartdera av förstnämnda båda län anställas två konsulenter och i övriga län en sådan befattningshavare. Jag anser det åtminstone tills vidare vara tillräckligt, att fyra konsulentbefattningar inrättas, nämligen en för vartdera av de nyssnämnda norrländska länen. Ytterligare behov av personal med liknande kvalifikationer bör tillgodoses genom anställande av lägre avlönade befattningshavare.

Egnahemsstyrelsen har förordat, att anslag beräknas för avlönande av 11 assistenter i lönegrad Eo 16. För min del hyser jag tvekan, om icke lämpliga personer kunna förvärfvas för dessa befattningar, även om lönen sättes något lägre än den nyss angivna. Jag anser det böra ankomma på egnahemsstyrelsen att bedöma, i vilken utsträckning sådana lägre avlönade befattningshavare böra anställas. Härigenom kan någon besparing i utgifterna för ändamålet vinnas. Å andra sidan har jag nyss uttalat mig för att av egnahemsstyrelsen föreslagna konsulenter i vissa län skola ersättas med lägre avlönad personal. Med hänsyn härtill torde de beräknade kostnaderna för assistentpersonal behöva något ökas i förhållande till vad styrelsen föreslagit.

I detta sammanhang vill jag framhålla, att som villkor för anställning som egnahemsdirektör, konsulent eller assistent visserligen i allmänhet bör gälla, att sökanden avlagt agronomexamen. Detta bör emellertid icke utgöra en undantagslös regel. Särskilt bör till erhållande av assistentbefattning kunna ifrågakomma även annan än den, som kan åberopa agronomexamen.

Hos varje egnahemsnämnd bör vidare finnas en kassör. Då egnahemsdirektören i stor utsträckning befinner sig på resor, kommer kassören även att tjänstgöra såsom kontorsföreståndare samt stå allmänheten till förfogande med råd och upplysningar. Av skäl, som anförts av egnahemsstyrelsen, anser jag ifrågavarande befattningshavare tills vidare icke böra erhålla ordinarie ställning. Olika anställningsformer böra komma i fråga, alltefter förhållandena i de särskilda fallen. I de större länen kan det vara motiverat att anställa kassörer med heltidstjänstgöring, enligt egnahemsstyrelsens bestämmande placerade i någon av lönegraderna Eo 15—18. På andra håll kan det vara tillräckligt, att kassören allenast erhåller halvtidstjänstgöring eller möjligen trekvartstjänstgöring hos egnahemsnämnden, varvid han har möjlighet att samtidigt ha anställning hos hushållningssällskapet. I sådana fall anser jag övertvägande skäl tala för att kassörens avlöning bör utgå i form av arvode, vilket emellertid bör bestämmas i huvudsaklig anslutning till lönen i nyssnämnda lönegrader, med vederbörlig reducering i förhållande till den avkortade tjänstgöringstiden. En konsekvens av att ersättningen bestämmas i form av arvode blir, att befattningen icke blir förenad med pensionsrätt. Att särskilda åtgärder kunna vara motiverade i avseende å befattningshavare, som hittills haft pensionsrätt på grund av befattning hos hushållningssällskap, framgår av det följande. Såsom en ytterligare form för anställandet av kassör har egnahemsstyrelsen ansett kunna ifrågakomma, att denne erhåller heltidsanställning med placering i lägre lönegrad än förut

nämnts, förslagsvis i lönegrad Eo 11. En sådan anordning skulle enligt egnahemsstyrelsens mening särskilt kunna tillgripas, där det synes tveksamt, om handhavandet av kassörsgöromålen gör en heltidstjänst behöfvig, men skäl tala för att med dessa göromål kunna kombineras andra mindre kvalificerade arbetsuppgifter, så att en heltidsbefattning blir motiverad. Det synes böra ankomma på egnahemsstyrelsen att bedöma, när en sådan anordning kan befinnas lämplig. Där egnahemskassör samtidigt har anställning hos hushållningssällskap, bör på grund av vad riksräkenskapsverket framhållit såvitt möjligt undvikas, att han har det direkta ansvaret för båda institutionernas kassor. I detta sammanhang vill jag giva min anslutning till egnahemsstyrelsens uppfattning, att efter den avsedda omorganisationen av egnahemsnämnderna skäl icke längre komma att finnas att, såsom hittills på ett par håll skett, uppdraga kassagöromålen åt enskild bankinrättning.

I fråga om lägre befattningar hos egnahemsnämnderna har egnahemsstyrelsen föreslagit inrättandet av 5 ordinarie kanslibiträdesbefattningar, 32 ordinarie kontorsbiträdesbefattningar samt ett 20-tal icke-ordinarie kontors- eller skrivbiträdesbefattningar. I anslutning till vad statskontoret och riksräkenskapsverket anfört finner jag de ordinarie kanslibiträdesbefattningarna tills vidare kunna undvaras. I stället torde anslag böra beräknas för icke-ordinarie personal i motsvarande ställning. För övrigt föranleder egnahemsstyrelsens förslag i förevarande hänseende icke något annat uttalande från min sida, än att all möjlig sparsamhet bör iakttagas i avseende å personalanställningen hos nämnderna.

Medel behöva också stå till förfogande för ersättning åt speciell sakkunskap, som i viss omfattning kan behöva anlitas av egnahemsnämnderna. I detta sammanhang vill jag erinra om egnahemsstyrelsens förslag, att även efter det egnahemsnämnderna blivit förstatligade särskilda medel böra ställas till deras förfogande från det under femte huvudtiteln uppförda anslaget till främjande av bostadsbyggande på landsbygden för att täcka nämndernas kostnader för handhavandet av denna verksamhet. Det är här närmast fråga om kostnader för anlitan av särskild byggnadssakkunskap. Ehuru jag i princip biträder statskontorets och riksräkenskapsverkets uppfattning, att det vore riktigast om ersättningar av här avsedda slag bestredes från samma anslag som egnahemsnämndernas avlöningskostnader i övrigt, finner jag likväl övervägande skäl tala för att dylika kostnader tills vidare i viss utsträckning skola få avföras å nyssnämnda anslag till främjande av bostadsbyggande på landsbygden.

Egnahemsstyrelsen har utgått från att befattningshavare hos hushållningssällskapen, vilka i mera väsentlig utsträckning sysselsatts med egnahemsfrågor, skola kunna överflyttas till de nya statliga egnahemsnämnderna. Härvid har styrelsen uttalat sig för att ifrågavarande befattningshavares möjligheter att i löneklasshänseende tillgodoräkna anställning hos hushållningssällskapen skola göras mera förmånliga än som enligt avlöningsreg-

lementena gäller i fråga om tjänstemän i allmänhet under jämförliga förhållanden. I likhet med flera av de hörda ämbetsverken anser jag en sådan särskild anordning varken vara behövlig eller lämplig. Det torde bli möjligt att, där så prövas skäligt, med tillämpning av de vanliga bestämmelserna i avlöningsreglementena tillgodose tjänstemän, som överflytta från hushållningssällskapen, på sådant sätt att de icke skola behöva lida nämnvärd minskning i de inkomster, som de tidigare haft hos sällskapen. Vad särskilt angår de kassörer, som anställas mot arvode, synes det lämpligt, att arvodet för undvikande av löneminskning skall kunna sättas högre än som motsvarar lägsta löneklassen inom vederbörlig lönegrad. Fråga om sådan höjning av arvodet torde böra underställas Kungl. Maj:ts prövning.

I detta sammanhang vill jag uttala min anslutning till statskontorets och statens pensionsanstalts förslag, att befattningshavare hos hushållningssällskap, vilken övergår till en med pensionsrätt icke förenad befattning hos egnahemsnämnd, skall kunna personligt bibehålla sin pensionsrätt i pensionsanstalten. Riksdagens bemyndigande torde böra utverkas för Kungl. Maj:t att meddela beslut i nämnda hänseende. Ett sådant bemyndigande torde även böra innefatta rätt för Kungl. Maj:t att, i huvudsaklig överensstämmelse med vad statens pensionsanstalt föreslagit, besluta i fråga om bestriandet av kostnaderna för pensionsavgifter i fall, varom här är fråga.

Med hänsyn till vad som anförts av egnahemsstyrelsen kan jag icke finna tillräckliga skäl föreligga för staten att tillerkänna någon ersättning åt sekreterare eller andra befattningshavare hos hushållningssällskap, vilka till följd av egnahemsverksamhetens omorganisation gå miste om biförtjänster, som de hittills tillgodonjutit för arbete hos egnahemsnämnden. Till frågan om gottgörelse åt ett eller annat hushållningssällskap för vissa pensionskostnader, som hänföra sig till tidigare tjänstemäns befattning med egnahemsärenden, återkommer jag i det följande.

I förevarande sammanhang torde jag också få upptaga egnahemsstyrelsens förslag, att byrådirektören hos styrelsen Olof Agerberg, om han erhåller befattning såsom egnahemsdirektör, skall få bibehålla sin placering i 29:e löneklassen. Med hänsyn till de särskilda omständigheterna i förevarande fall anser jag riksdagens medgivande härtill böra inhämtas.

Såsom egnahemsstyrelsen föreslagit, böra egnahemsorganen i vissa fall kunna betinga sig ersättning för biträde med jordförmedling och byggnadsrådgivning. Mot vad egnahemsstyrelsen anført i detta hänseende har jag intet annat att erinra än att inkomsterna härav — vilka åtminstone till en början torde bli föga betydande — i enlighet med riksräkenskapsverkets förslag böra redovisas å egnahemsnämndernas omkostnadsanslag under rubriken särskilda uppbördsmedel.

Vad slutligen angår beräkningen av anslag till de statliga egnahemsnämnderna för budgetåret 1940/41 vill jag erinra om att jag i det föregående uttalat mig för viss sänkning av löneställningen för egnahemsdirektörerna, i

förhållande till vad egnahemsstyrelsen föreslagit, samt för minskning av antalet konsulentbefattningar och uteslutning av de ordinarie kanslibiträdesbefattningarna. Med hänsyn härtill och till vad chefen för finansdepartementet vid anmälan i statsverkspropositionen av för flera huvudtitlar gemensamma frågor anfört rörande avlöningsanslagens beräkning, torde det av egnahemsstyrelsen föreslagna anslagsbeloppet för avlöningar till tjänstemän å ordinarie stat böra minskas med 72,400 kronor till 347,000 kronor. Anslagsposterna till årsarvoden till ordförande i egnahemsnämnderna och till dagarvoden till ordförande och ledamöter i nämnderna torde i enlighet med egnahemsstyrelsens förslag böra uppföras med respektive 15,000 kronor och 40,000 kronor eller sammanlagt 55,000 kronor. Anslagsposten till grundavlöningar m. m. till icke-ordinarie personal torde, i anslutning till vad jag föreslagit i fråga om anställande av icke-ordinarie kanslibiträden och av ökat antal egnahemsassistenter, böra i förhållande till egnahemsstyrelsens förslag ökas med 20,600 kronor till 255,000 kronor samt anslagsposten till avlöningsförhöjningar m. m. med 3,300 kronor till 26,000 kronor. Anslagsposten till avlöningar till icke-ordinarie personal kommer härvid att uppgå till 281,000 kronor. Anslagsposten till rörligt tillägg torde böra upptagas med 52,000 kronor. Avlöningsstaten för egnahemsnämnderna kommer härvid att sluta å ett belopp av 735,000 kronor.

I avseende å omkostnadsstaten för egnahemsnämnderna kan jag med hänsyn till nödvändigheten att begränsa statsutgifterna icke tillstyrka högre anslag än 275,000 kronor, varav förslagsvis 200,000 kronor till reseersättningar och förslagsvis 75,000 kronor till expenser. Att ersättningar för egnahemsnämndernas biträde med jordförmedling och byggnadsrådgivning i det föregående föreslagits skola redovisas såsom särskilda uppbördsmedel å omkostnadsanslaget, torde icke böra påverka anslagets beräkning.

Överflyttning av hushållningssällskapens egnahemslånestock på staten. Sällskapens riskfonder. Ersättningar till vissa sällskap m. m.

Då vid 1939 års lagtima riksdag beslut fattats om att egnahemslångivningen från och med den 1 juli 1940 i huvudsak skall handhas av statliga egnahemsnämnder, har det förutsatts, att hushållningssällskapen skola vara villiga att från samma tidpunkt även överflytta sin egnahemslånestock på staten. Det har ansetts skäligt, att sällskapen samtidigt härmed till staten överlåta sina nya riskfonder för egnahemsverksamheten men att de få behålla äldre riskfonder — i den mån de äga sådana — med förbehåll att sällskapen icke må utan Kungl. Maj:ts särskilda medgivande använda dessa behållna fonder för andra ändamål än främjande av det mindre jordbruket och dess binäringar ävensom uppmuntrande av trädgårdsodlingen.

Såsom framgår av det föregående ha hushållningssällskapens förvaltningsutskott under hösten 1939 yttrat sig till egnahemsstyrelsen rörande överflytt-

ningen av utestående egnahemslån till staten, i fråga om dispositionen av hushållningssällskapens riskfonder samt beträffande vissa andra med egnahemsverksamhetens förstatligande sammanhängande frågor. Sedermera ha sällskapen vid sina årsmöten i slutet av år 1939 fattat beslut om egnahemslånens överflyttning eller bemyndigat sina förvaltningsutskott att besluta härom, i samband varmed vissa sällskap uttalat särskilda önskemål.

I avseende å överflyttningen av egnahemslånen har *egnahemsstyrelsen* i sin till hushållningssällskapen remitterade promemoria framhållit såsom lämpligt, att Kungl. Maj:t, sedan 1940 års riksdag fattat definitivt beslut rörande egnahemsverksamhetens omorganisation, utfärdade en förordning av innebörd att hushållningssällskap, som till staten överlät sina den 30 juni 1940 utestående egnahemslån, därmed i motsvarande omfattning frikallades från sin egnahemsstatslåneskuld, under förutsättning att sällskapens riskfondsmedel efter vissa grunder överlättes på staten.

Vad beträffar formerna för överlåtelsen till staten av de utav hushållningssällskapen utlämnade egnahemslånen, borde denna, enligt vad i promemorian föreslagits, tillgå på det sätt att representanter för vederbörande hushållningssällskap tillsammans med den nye egnahemsdirektören och ordföranden i eller en ledamot av den nya egnahemsnämnden omkring den 1 juli 1940 inventerade hushållningssällskapets egnahemslånestock och egnahemsnämnden därefter skriftligen erkände mottagandet av egnahemslånen. Vid inventeringen borde tillses, att lånehandlingar jämte säkerheter funnes, som täckte egnahemsstatslånen belopp. Däremot bleve det icke behövt eller lämpligt, att lånehandlingarna vid detta tillfälle vare sig granskades formellt eller att säkerheternas värden bedömdes ur annan synpunkt än om respektive lån överhuvud taget kunde betraktas såsom egnahemslån. I fall en in-teckning vore lämnad som säkerhet även för något annat lån hos hushållningssällskapet, borde förbehåll ske om att egnahemsnämnden skulle hålla eventuellt överhypotek förvaltningsutskottet till handa. I promemorian har vidare anförts:

Ränta eller amortering, som utestår ogulden den 1 juli 1940, torde böra tillkomma staten. Där det emellertid visas, att hushållningssällskapet redan till statskontoret inbetalat motsvarande ränta eller amortering å vederbörligt egnahemsstatslån och att sällskapets äldre riskfond skulle röna inverkan av att sällskapet icke ägde uppbära ifrågavarande belopp hos låntagaren, torde beloppet böra tillgodoräknas sällskapet.

Även för s. k. uppskovslån torde staten efter motsvarande grunder böra övertaga ansvaret.

Av hushållningssällskapens egnahemsnämnder förvarade premielånekontrakt böra överlämnas till staten. I samband härmed torde redovisning böra ske av premielåneanslag, som icke helt utbetalats av sällskapen.

Såsom framhållits i egnahemsutredningens betänkande bör staten jämväl i de fall, då egnahemslån äro placerade i egnahemsfastigheter, som med äganderätt övertagits av hushållningssällskapen, inträda i sällskapens ställe. Dock bör det stå öppet för sällskapen — särskilt för den händelse fastigheternas värde skulle överstiga gäldbelastningen på grund av egnahemslånen — att om de så hellre önska infria sagda gäld. Äro dessa fastigheter utarrenderade eller uthyrda, bli givetvis därom träffade avtal bindande även för staten.

Med anledning av vad som anförts i vissa yttranden över promemorian har egnahemsstyrelsen i sin skrivelse den 15 november 1939 förklarat sig finna det lämpligt, att vid överlämnandet av egnahemslånen till staten representanter icke blott för respektive hushållningssällskap och den nya egnahemsnämnden utan även för den gamla egnahemsnämnden vore närvarande. Det borde bli beroende av hushållningssällskapens avgörande, om de också ville låta sina revisorer närvara.

Enligt vad egnahemsstyrelsen vidare framhållit, kunde det tänkas, att i samband med överflyttningen uppstode frågor av mer eller mindre detaljbetonad art, vilka icke kunde förutses på förhand. I den mån dessa frågor icke löstes under hand av egnahemsorganen, syntes det böra ankomma på Kungl. Maj:t att träffa avgörande härutinnan.

Styrelsen har hemställt, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att *dels* besluta, att hushållningssällskap, som till staten överlåter sina den 30 juni 1940 utestående egnahemslån, i motsvarande omfattning frikallas från sin egnahemsstatslåneskuld, under förutsättning att sällskapet tillika i enlighet med de grunder, som angivas i det följande, till staten överlämnar vissa riskfondsmedel, *dels ock* bemyndiga Kungl. Maj:t att, i den omfattning så erfordras, meddela beslut i frågor, som sammanhännga med statens övertagande av egnahemslånen.

Statskontoret har i sitt utlåtande över egnahemsstyrelsens förslag ansett praktiska skäl tala för att hushållningssällskapen erhöles tillåtelse att vid inleverering å statslånen under övergångsåret avräkna de kapital- och räntebelopp, vilka icke influtit från vederbörande låntagare. På sådant sätt skulle staten utan vidare kunna övertaga fordringsrätten å förfallna, oguldna belopp, och något ytterligare mellanhavande mellan hushållningssällskapen och staten på grund av att å statslånen verkställda inbetalningar ej alltid motsvarades av de enskilda låntagarnas inbetalningar till hushållningssällskapen behövde ej uppkomma.

Beträffande dispositionen av riskfonderna ha *åtskilliga förvaltningsutskott* yrkat, att hushållningssällskapens förfoganderätt över de gamla riskfonderna icke måtte begränsas till främjande av det mindre jordbruket m. m. Till stöd för detta yrkande har hänvisats till att de gamla riskfonderna vore att betrakta såsom sällskapens egna tillgångar.

Södermanlands läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott har upprepat sin i 1939 års proposition återgivna framställning, att detta sällskap, som icke har någon gammal riskfond, måtte få behålla sin nya riskfond. Förvaltningsutskottet har erinrat, att omkring 100,000 kronor av den äldre riskfonden förbrukats till täckande av förluster, som härrört från en under arbetslöshetens tid i början av 1920-talet »från högre ort så gott som framtingad kolonisationsverksamhet» för placering av arbetslösa industriarbetare vid jordbruk.

Jönköpings läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott har uttalat sig för att avkastningen av sällskapets nya riskfond fram till tidpunkten för en

planerad omorganisation av hushållningssällskapen måtte få användas av sällskapet till kompensation åt viss befattningshavare för av egnahems-nämndens förstatligande föranledd inkomstminskning. *Kronobergs läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott* har ifrågasatt, huruvida icke av nya riskfonden — sällskapet hade ingen gammal riskfond — kunde lämnas gottgörelse för den förlust, som åsamkades sällskapet genom att staten övertog egnahemsverksamheten.

I ett yttrande från *Norrbottnens läns hushållningssällskap* har upptagits till diskussion, huru sällskapets nya riskfond bör beräknas. Sällskapet har hänvisat till bestämmelserna rörande de nya riskfonderna i 1928 års kungörelse angående allmänna grunder för den statsunderstödda egnahemsverksamheten, enligt vilka bestämmelser uppstående överskott å hushållningssällskaps förvaltningsbidrag skall tillföras en av sällskapet ägd och förval-tad riskfond för egnahemslånerörelsen samt denna fonds tillgångar icke få utan tillstånd av Kungl. Maj:t användas för andra ändamål än till be-stridande av sällskapets med den statsunderstödda egnahemsverksamheten förenade förvaltningskostnader och å egnahemslånerörelsen uppkommande förluster. Vad i norrbottenssällskapets yttrande anförts kan sammanfattas sålunda:

Sällskapets nya riskfond, vilken vid utgången av år 1938 uppgått till omkring 341,000 kronor, inbegriper icke blott överskott å de årliga förvaltningsbidragen utan även andra nettoinkomster, som uppstått på egnahems-verksamheten, huvudsakligen ränteinkomster. Endast en del av de fonde-rade medlen utgöra därför riskfond i gällande författnings mening. En av sällskapet verkställd uträkning visar, att överskotten för åren 1929—1938 å anvisade statsbidrag uppgingo till omkring 42,000 kronor. Om härtill lägges skälig ränta, erhålles en ny riskfond å ungefär 46,000 kronor. Återstående omkring 295,000 kronor av nyssnämnda såsom ny riskfond bokförda medel böra betraktas såsom sällskapets eget kapital. Detta kapital är till ett bokfört belopp av 185,000 kronor placerat i jordförmedlingsföretag med ett uppskattat verkligt värde av 290,000 kronor och till ett belopp av 110,000 kronor placerat i bank eller i obligationer, allt i runda tal. Till vissa av jordförmedlingsföretagen hörande s. k. skogsmedelsfonder eller andra lik-nande tillgångar äro bokförda till sammanlagt omkring 50,000 kronor. Skogsmedelsfonderna ha så småningom tillskapats av medel, som inlutit för försålda skogsprodukter, och ha den betydelsefulla uppgiften att i det långa loppet trygga utvecklingen å respektive nybyggesområden. Slutli-gen har egnahemsnämnden i samband med överförande till staten jämlikt brev den 3 mars 1938 av fastigheter, tillhörande Salt- och Fetmyrans jord-förmedlingsföretag, avsatt en fond, som går under benämning Salt- och Fet-myrans riskfond. Denna fond är bildad av köpeskillingen för företaget, sedan därifrån dragits egnahemsnämndens självkostnader i samband med företagets exploatering. Fonden, som kunnat uppstå tack vare den omstän-digheten, att Arvidsjauras sockens allmänningsdelägare vid företagets igång-sättande år 1932 ställt till egnahemsnämndens förfogande såsom bidrag för exploateringen ett belopp av 160,000 kronor, har till allmän uppgift att framför allt i det långa loppet trygga utvecklingen på Salt- och Fetmyrans nybyggesområde och där bildade och upplätta egnahem. Vid utgången av år 1938 uppgick densamma till omkring 135,000 kronor, vilka medel äro placerade i bank med undantag av 50,000 kronor, som ligga i fast egendom.

Förvaltningsutskottet har förklarat sig ej göra anspråk på förenämnda »egna kapital» för egen del men väl för nybyggare och egnahemslåntagare inom Norrbottens län, företrädesvis vid de företag, som igångsatts i hushållningssällskapets regi. Förvaltningsutskottet har sålunda haft för avsikt att överlåta dessa medel till en särskild fristående nämnd eller styrelse, eventuellt en av sällskapet skapad stiftelse, vars uppgift skulle bli att på bästa sätt förvalta och disponera ifrågavarande medel för avsett ändamål. Nämnda styrelse eller stiftelse skulle även få till uppgift att handhava förvaltningen och för respektive ändamål disponera Salt- och Fetmyrans riskfond samt de särskilda företagens skogsmedelsfonder.

Förvaltningsutskottets förenämnda planer bygga på den förutsättningen, att statens egnahemsnämnd i Norrbottens län icke har möjlighet att åtaga sig att särskilt för sig förvalta här ifrågavarande fondmedel och disponera desamma för de olika ändamål, till vilka de blivit avsatta (Salt- och Fetmyrans riskfond och skogsmedelsfonderna) eller i övrigt anses böra disponeras (»annat eget kapital»).

Med utgångspunkt från ett liknande beräkningssätt som det av norrbottenssällskapet tillämpade — detta sällskap har givit andra sällskap del av sin uppfattning i förevarande hänseende — ha även *Stockholms läns och stads, Uppsala, Jönköpings och Älvsborgs läns norra hushållningssällskaps förvaltningsutskott* alternativt föreslagit en reducering av beloppen å de riskfonder, som avsetts skola överlätas på staten.

I ett yttrande från *Värmlands läns hushållningssällskap* har ifrågasatts, huruvida icke av sällskapets nya riskfond, utgörande omkring 43,000 kronor, ett belopp av omkring 12,000 kronor, som efter år 1928 debiterats den gamla riskfonden, alldenstund den nya riskfonden ej varit tillfyllest för att täcka vissa års förluster, bort återföras till gamla riskfonden, när möjlighet därtill givits.

Egnahemsstyrelsen har i sin skrivelse den 15 november 1939 förklarat sig för sin del finna skäl föreligga att tillmötesgå den av vissa hushållningssällskap framställda önskan om fri dispositionsrätt för sällskapen över de gamla riskfonderna. Det har syntts styrelsen, som om en dylik modifiering av de principer i fråga om dispositionen av riskfonderna, vilka föreslagits av egnahemsutredningen och lämnats utan erinran av statsmakterna vid 1939 års lagtima riksdag, icke borde väcka betänkligheter. För övrigt borde medgivandet av en fri förfoganderätt över de gamla riskfonderna kunna underlätta för en del hushållningssällskap, som så önskade, att utjämna eventuella olägenheter, som egnahemsnämndernas omorganisation kunde medföra för vissa befattningshavare. Överhuvud taget torde härigenom förutsättningarna ökas för en friktionsfri övergång till den nya organisationen.

Med anledning av vad Södermanlands, Jönköpings och Kronobergs läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott erinrat mot överlämnandet av de nya riskfonderna till staten har egnahemsstyrelsen hänvisat till att styrelsen i det följande komme att föreslå, att ett belopp av 5,000 kronor skulle tillerkännas ett vart hushållningssällskap, som på grund av lidna förluster icke längre ägde någon gammal riskfond, till lättande av eventuella svårigheter i samband med omorganisationen. Ett sådant anslag torde härvid komma att

utgå till Södermanlands och Kronobergs läns hushållningssällskap. Vad anginge Jönköpings läns hushållningssällskap syntes det icke vara uteslutet, att den övergångssvårighet med avseende å organisationen, som sällskapet åberopat till stöd för sin önskan att under viss tid få disponera den nya riskfonden, kunde undanröjas på annat sätt.

Beträffande det av Norrbottens läns hushållningssällskap framställda yrkandet, att från sällskapets nya riskfond måtte få avdragas vissa medel, vilka enligt författningarna icke behövt tilläggas denna fond, har egnahemsstyrelsen anfört följande:

Styrelsen får erinra om vad hushållningssällskapen i yttranden till egnahemsutredningen (betänkandet sid. 417) anfört därom att riskfondernas storlek visserligen till en del vore beroende på att de statliga förvaltningsbidragen så avpassats att möjlighet funnits att fondera medel för mötande av förluster på lånerörelsen men också å andra faktorer. Sålunda hade av en del hushållningssällskap gjorts gällande, att fondernas storlek hade sin grund i att egnahemsverksamheten av sällskapen omhänderhafts med omsikt och varsamhet. Från några håll hade även hänvisats till att hushållningssällskapen av egna medel bestritt vissa utgifter för egnahemsverksamheten i avsikt att kunna skapa betryggande riskfonder. Av en del hushållningssällskap hade vidare erinrats om att ökningen av fonderna även hänförde sig till särskilt vidtagna anordningar för att få överskottsmedel väl förräntade, varigenom betydande räntevinster uppstått, vilka fonderats. Vad nu sagts har närmast haft tillämpning å de gamla riskfonderna men kan naturligtvis även gälla de nya riskfonderna. Då egnahemsutredningen, efter övervägande av olika möjligheter till fördelning av riskfonderna, stannat för att föreslå, att de gamla riskfonderna skulle bibehållas av hushållningssällskapen men de nya överlåtas till staten, torde utredningen icke ha gjort anspråk på att denna lösning skulle skänka full rättvisa i varje särskilt fall men ansett densamma vara motiverad av praktiska skäl och i stort sett vara skälig. Det kan icke ha varit utredningens mening, att en omräkning av de olika fonderna skulle äga rum, så mycket mindre som de faktorer, vilka påverkat fondernas storlek, enligt vad nyss anförts varit synnerligen svåröverskådliga och olika synpunkter skulle ha kunnat läggas på desammas beräkning. Sålunda torde norrbottenssällskapets riskfond till stor del utgöras av räntor å förskottsvis uppburna statsmedel. En omräkning av fonderna — bortsett från den naturliga utveckling fonderna undergått sedan år 1936 — skulle enligt egnahemsstyrelsens mening rubba grundvalarna för det förslag, som framlagts av egnahemsutredningen och som i princip godtagits av statsmakterna. En sådan omräkning har icke heller ifrågasatts av mer än några enstaka hushållningssällskap och först sedan Norrbottens läns hushållningssällskap genom skrivelser till andra sällskap väckt frågan till liv. För övrigt skulle de medel, som nämnda sällskap önskat franskilja från den nya riskfonden, till synes användas till ungefär samma ändamål, för vilka staten kan antagas anslå kapital, som flerfaldigt överstiga storleken å de medel, som sällskapet nu velat ställa under särskild förvaltning. Ett avskiljande av dessa medel kunde enligt styrelsens mening leda till att statsmedlen för ändamålet borde reduceras i motsvarande mån och sålunda icke resultera i annat än en bristande enhetlighet inom verksamheten. På grund av det nu sagda anser egnahemsstyrelsen hushållningssällskapets inställning i förevarande fråga icke kunna godtagas.

Vad beträffar de s. k. skogsmedelsfonderna samt Salt- och Fetmyrans risk-

fond finner egnahemsstyrelsen visserligen även här kunna ifrågasättas lämpligheten av att bibehålla dessa såsom särskilda fonder i framtiden. Då emellertid nämnda fonder aldrig synas ha inräknats i riskfonderna, torde tillräcklig anledning saknas att göra anspråk på desammas överlåtande på staten.

I den mån ett sällskaps nya riskfond vore placerad i andra tillgångar än kontanter, exempelvis i särskilda lån av något slag eller i fast egendom, har egnahemsstyrelsen ansett Kungl. Maj:t, där det befunnes skäligt, böra medgiva, att riskfondskapitalet finge överlämnas i denna form. Vad särskilt angående Norrbottens län — och detsamma borde gälla, om liknande förhållanden yppade sig på något annat håll — torde staten icke mot hushållningssällskapets vilja böra göra anspråk på de jordegendomar, i vilka sällskapet syntes till stor del ha placerat den nya riskfonden, utan torde det böra stå sällskapet fritt att i stället överlämna riskfondskapitalet kontant. I det följande återkomme egnahemsstyrelsen till frågan om vilka priser som, om egendomarna framdeles försålles till staten, borde åsättas dessa.

Enligt vad egnahemsstyrelsen vidare anfört, borde uppkommande överskott å de statliga förvaltningsbidragen, vilka borde anvisas å riksstaten för budgetåret 1940/41 och avse första halvåret 1940, i vanlig ordning tilläggas de nya riskfonderna. Det kapital, som de nya riskfonderna representerade och som komme att efter den 30 juni 1940 övergå till staten, har egnahemsstyrelsen ansett knappast finnas tillräckliga skäl att därefter hålla reserverat för egnahemsverksamheten. I den mån förluster framdeles uppkomme på egnahemslånen, torde avskrivning av dessa böra, liksom avskrivningar å andra fonder, verkställas med anlitande av vanliga statsmedel. Riskfondskapitalet torde i anslutning härtill böra ingå bland statsinkomsterna för budgetåret 1940/41. Beloppet av ifrågavarande inkomst torde — med utgångspunkt från att fondernas storlek icke mera avsevärt komme att förändras under första halvåret 1940 — kunna upptagas med 1.9 milj. kronor.

Under åberopande av det anförda har egnahemsstyrelsen förordat, att såsom villkor för statens övertagande av egnahemslån från hushållningssällskap skall gälla, att sällskapens s. k. nya riskfonder överlåtas på staten i enlighet med de principer, som förut angivits.

I samband med att hushållningssällskapen meddelat sina vid årsmöten under hösten 1939 fattade beslut rörande överflyttning av egnahemslån på staten ha *Södermanlands, Jönköpings och Norrbottens läns hushållningssällskap* upprepat sina tidigare uttalade synpunkter i avseende å dispositionen över de nya riskfonderna. Även *Örebro läns hushållningssällskap* har uttalat sig för att sällskapets nya riskfond — efter liknande grunder som de av norrbottenssällskapet föreslagna — måtte omräknas till lägre än det nu bokförda beloppet.

Ett utlåtande rörande de nya riskfondernas beräkning har på uppdrag av hushållningssällskapens ombuds förvaltningsutskott avgivits av *f. justitierådet P. von Seth*. I utlåtandet har det bland annat framhållits såsom icke rimligt att på den grund, att ett hushållningssällskap genom att bestrida utgifter för egnahemsrörelsen av andra medel än de statliga förvaltningsbi-

dragen föranlett att å dessa uppkommit högre årsöverskott än som varit nödvändigt, numera omräkna sällskapets hela i författningsenlig ordning avslutade och vederbörligen granskade räkenskaper. Det har också hänvisats till att genom stadgandet, att en av egnahemsstyrelsen tillsatt revisor skolat deltaga i granskningen av egnahemsnämnds räkenskaper, fördelningen av utgifterna på hushållningssällskapets olika rörelsegrenar måste anses ha blivit fastslagen på ett bindande sätt. Förhållandet har ansetts vara ett helt annat, då det gäller omföring av en eller annan distinkt inkomstpost, som — utan att det fordrats av gällande föreskrifter — under andra förutsättningar än dem, som nu kommit att föreligga, tillgodoförts fonden. På riktigheten av ett sådant tillgodoförande hade det allmänna ombudet ej haft anledning att inlåta sig. Det kunde med skäl ifrågasättas, om verkligen de uttalanden angående de nya riskfonderna, som gjorts i samband med 1939 års beslut, varit grundade på en klar inblick i de faktiska förhållandena. Genom ett blint följande av 1939 års direktiv skulle en del sällskap komma att i betydlig mån missgynnas i jämförelse med andra, som bokfört sina inkomster på annat sätt. En dylik ojämnhet i behandlingssättet, som näppe-ligen kunde anses ha varit avsedd, syntes vara av beskaffenhet, att statsverkets representanter borde låta sig angeläget vara att såvitt möjligt undanröja densamma.

Egnahemsstyrelsen har sedermera i avseende å de nya riskfondernas beräkning anfört följande:

I motsats till den uppfattning, som kommit till uttryck i nyssnämnda utlåtande, håller egnahemsstyrelsen före att några avgörande sakliga skäl icke förefinnas att medgiva omföring i här avsett syfte av inkomstposter men icke av utgiftsposter, vilka påverka riskfondernas storlek. Det kan tänkas fall, då det snarast skulle finnas större skäl att tillåta omföring till ett hushållningssällskaps nya riskfond av en distinkt utgiftspost, som sällskapet haft rätt att bokföra på denna fond, än att medgiva omföring från fonden av en på fonden bokförd inkomstpost, som visserligen icke författningsenligt behövt tillföras fonden men som härflyter från egnahemsverksamheten, exempelvis ränta å lyftade men ej utbetalade låne- eller bidragsmedel. Även om att medgivande skulle lämnas till omföringar av sistnämnda art, skulle garantier icke finnas för att detta i det stora hela skulle medföra större rättvisa hushållningssällskapen emellan. Det alldeles övervägande flertalet sällskap ha godtagit den lösning av förevarande fråga, vilken statsmakterna funnit lämplig. En full rättvisa kan under inga förhållanden ernås, bland annat med hänsyn till att sällskapen kunna antagas ha tillämpat olika avskrivningsprinciper i avseende å egnahemslån och till att den egnahemslånestock, som överlämnas till staten, därför är av olika värde med hänsyn till därmed förenade risker.

En anledning till att vissa hushållningssällskap icke äro belåtna med den av statsmakterna beslutade dispositionen av riskfonderna torde vara att finna däri att dessa sällskap se sig missgynnade i jämförelse med ett eller annat sällskap med mycket stor äldre riskfond. Ett ianspråktagande av sådana äldre riskfonder anser egnahemsstyrelsen emellertid ej böra ifrågasättas, eftersom de äldre riskfonderna i högre grad än de nya fonderna äro att betrakta såsom sällskapens egendom. Beträffande de nya riskfonderna ha hushållningssällskapen ej haft anledning att räkna med att desamma skulle få

utnyttjas för annat ändamål än egnahemsverksamheten, och denna verksamhet övertages nu av staten. I den mån hushållningssällskapen för sin verksamhet äro i behov av ökade medel, finnes icke anledning att låta dessa utgå av egnahemslånemedel utan bör hänsyn därtill tagas vid beräkningen av anslagen till hushållningssällskapen.

Med hänsyn till det här sagda har egnahemsstyrelsen vidhållit, vad styrelsen i sin skrivelse den 15 november 1939 anfört i fråga om dispositionen av hushållningssällskapens riskfonder.

Statskontoret har i sitt utlåtande över egnahemsstyrelsens skrivelse den 15 november 1939 anslutit sig till styrelsens förslag i förevarande fråga. Statskontoret har ansett det staten tillkommande riskfondskapitalet böra tagas till uppbörd å inkomsttiteln Diverse inkomster: Övriga diverse inkomster.

Riksräkenskapsverket har förordat att, då någon fondering för täckande av lånemedelsförluster för statens vidkommande ej ägde rum, de nya riskfonderna borde upptagas såsom inkomst å driftbudgeten under det budgetår fondmedlen övertoges av staten. Hushållningssällskapen borde om möjligt överlämna riskfonderna i likvida medel. I varje fall borde värdet av exempelvis lån eller fastigheter, som inginge i riskfonderna, undersökas före övertagandet. Riksräkenskapsverket har vidare anfört:

Riskfonderna böra enligt riksräkenskapsverkets uppfattning överlämnas med det belopp, vartill de äro bokförda den 30 juni 1940 med tillägg för eventuella överskott å förvaltningsbidrag för tiden 1 januari—30 juni 1940. De belopp, som överlämnas i likvida medel, synas böra tagas till uppbörd under inkomsttiteln »Övriga diverse inkomster». Överlämnas fondmedel i fastigheter eller lån, böra dylika värden lämpligen uppföras under särskild diversemedelstitel, varifrån överföring till ovannämnda inkomsttitel verkställas i samband med tillgångarnas realiserande. Överflyttandet av hushållningssällskapens egnahemslänestock och riskfonder förutsätter, att sällskapen upprätta bokslut per den 30 juni 1940.

Lantbruksstyrelsen har förklarat sig dela egnahemsstyrelsens uppfattning, att hushållningssällskapen skulle erhålla fri dispositionsrätt över de äldre riskfonderna. Ett sådant medgivande skulle bland annat i hög grad underlätta avskiljandet av egnahemsverksamheten från hushållningssällskapen och möjliggöra ett utjämnande av de olägenheter, som vid övergången kunde drabba sällskapen. I fråga om de nya riskfonderna har lantbruksstyrelsen bland annat anfört:

En prövning i detalj av vad som rättsligt bör tillföras staten torde knappast vara möjlig. En prövning rörande vad hushållningssällskap skäligen bör få behålla av den nya riskfonden torde emellertid i vissa fall få anses motiverad och även genomförbar. Vissa hushållningssällskap säga sig hava tillfört riskfonden medel, som uppenbarligen icke bort tillgodoföras densamma. Lantbruksstyrelsen, som icke varit i tillfälle att pröva i vilken utsträckning så skett, håller före, att det i vissa fall kan vara svårt att avgöra, vad som bort tillgodoföras den nya riskfonden eller icke. I fall, då hushållningssällskap kan visa sig hava tillfört ifrågavarande fond belopp, som skäligen icke bort dit hänföras, synes det billigt att sådant belopp, i den utsträckning anspråk göres därpå, återföres till sällskapet att tillsammans med

övriga sällskapets medel användas i dess verksamhet. På Kungl. Maj:t torde i sådant fall böra ankomma att på förslag av egnahemsstyrelsen efter samråd med vederbörande hushållningssällskap besluta, huru stor del av dylik riskfond, som hushållningssällskap skall avstå.

Däremot kan lantbruksstyrelsen icke finna det ändamålsenligt att, såsom förvaltningsutskottet i Norrbottens läns hushållningssällskap föreslagit, viss del av den nya riskfonden avskiljes för att förvaltas av en särskild styrelse att användas för egnahemslåntagare i Norrbottens län. Ett dylikt förfarande skulle, som egnahemsstyrelsen framhållit, endast resultera i bristande enhetlighet i egnahemsverksamheten. Sagda verksamhet skulle nämligen då komma att understödjas dels av staten genom den statliga egnahemsnämndens förmedling, dels ock av ifrågakvarande lokala styrelse.

Enligt ett till jordbruksdepartementet den 4 mars 1940 inkommet protokollsutdrag har slutligen *Stockholms läns och stads hushållningssällskaps förvaltningsutskott* uttalat sig för att underhandlingar i förevarande fråga måtte komma till stånd mellan staten och hushållningssällskapens ombuds förvaltningsutskott.

Yrkanden ha framförts om ersättningar åt vissa hushållningssällskap i samband med egnahemsverksamhetens omorganisation.

Sålunda har *Malmöhus läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott* hänvisat till att sällskapet i stället för fonder hade underskott å egnahemsverksamheten samt begärt gottgörelse härför. Utskottet har bland annat anfört:

Sedan särskilda egnahemslåneräkenskaper den 1 januari 1921 börjat föras, upplades i dessa en riskfond av överskottet å förvaltningsbidragen. Vid bokslutet den 31 december 1938 fanns emellertid å fonden på grund av lidna förluster ett underskott å 68,286 kronor 74 öre. Från och med år 1928 började sällskapet från egnahemslånerörelsen med 10,000 kronor per år gottgöra sig ersättning för indirekta kostnader såsom lokaler, personal, skrivmaterialier etc. Härvid förtjänar särskilt framhållas, att inga personalkostnader direkt belasta egnahemslånerörelsen, i det att all personal är anställd och avlönad av sällskapet. Egnahemslånerörelsens dåliga ekonomiska ställning har emellertid medfört, att densamma under flera år ej förmått erlagga denna ersättning. Den fördes för denna tid som en fordran innanför linjen i sällskapets räkenskaper, men belastade ej egnahemslånerörelsens. Då under senare år överskott ånyo börjat uppstå å egnahemslånerörelsen, har detta årsöverskott i varje bokslut delats i två lika delar, varav den ena använts till avbetalning å sällskapets nyssnämnda fordran för omkostnader och den andra att nedbringa egnahemslånerörelsens förlustsaldo. Sällskapets fordran för oguldna omkostnader utgjorde efter 1938 års bokslut

1936 års förvaltningskostnader, rest	kronor	9,743: 99
1937 »	»	10,000: —
1938 »	»	10,000: —
		kronor 29,743: 99.

Egnahemslånerörelsens samlade underskott utgjorde alltså vid utgången av år 1938

Balanserad förlust enligt räkenskaperna	kronor	68,286: 74
Ej guldna förvaltningskostnader	»	29,743: 99
		kronor 98,030: 73

Under år 1939 beräknat överskott kronor 25,000: —
minskat med förvaltningskostnader för

samma år » 10,000: —
minskar underskottet med » 15,000: —

kronor 83,030: 73

Härvid har beräknats, att av 1940 års förvaltningsbidrag erhålles förutom täckning för direkta omkostnader, 5,000 kronor till gäldande av sällskapets förvaltningskostnader under första halvåret 1940.

Förvaltningsutskottet har vidare yrkat på ersättning för förluster å vissa s. k. regleringslån och nyodlingslån. Härmed sammanhängande förhållanden har förvaltningsutskottet framställt på följande sätt:

I sammanhang med de starkt försämrade jordbrukskonjunkturerna under senare delen av 1920-talet uppstodo stora ekonomiska svårigheter för sällskapets egnahemslåntagare. För att i sin mån medverka till stödjande av dessa sistnämnda låntagare, lät sig sällskapet under mycket stark påtryckning från statens egnahemsstyrelse år 1929 förmå att med reducerade belopp för en sammanlagd kostnad av nära 300,000 kronor inlösa de fordringar jordsäljaren hade hos egnahemslåntagarna. Sällskapet tillförsäkrades därvid en riskmarginal av cirka 15 % av inlösningssumman. Den fordran, sällskapet sålunda erhöll å egnahemslåntagarna utöver egnahemslån skulle ordnas dels genom beviljande av nyodlingslån, där förutsättningar därför förelågo, dels genom i allmänhet 20-åriga amorteringslån, s. k. regleringslån löpande med 5 % ränta, vilken ränta sällskapet efter några år nedsatte till 4 % för dem, som punktligt fullgjorde sin ränte- och amorteringskyldighet. Regleringslånen ingingo ej i egnahemslånerörelsens räkenskaper utan ha utlämnats direkt av sällskapet.

Vid förhandlingarna om denna reglering förklarade statens egnahemsstyrelse genom en ledamot att, om sällskapet ginge med på den föreslagna anordningen, inga vidare anspråk skulle ställas på sällskapet i avskrivningsväg beträffande nämnda låntagare, samt att om genom ifrågavarande inteckningars inlösen förlust skulle uppstå, som ej kunde täckas av därför direkt tillgängliga medel, statens egnahemsstyrelse skulle tillstyrka, att sällskapet härför beviljades ersättning med intill halva förlustsumman. Det ställdes slutligen i utsikt, att sällskapet, i den mån fastigheternas värde sådant medgäve, skulle få genom beviljande av tilläggsegnahemslån finansiera inteckningarnas inlösen.

Då jordbrukskrisen fortsatte, visade sig snart 1929 års reglering otillräcklig, och sedan ett av statens egnahemsstyrelse framlagt förslag, att staten skulle övertaga egnahemsrörelsen i Malmöhus län, från statens sida förkastats, förmådde egnahemsstyrelsen sällskapet att år 1932 delta i en ny reglering, varvid staten och sällskapet å kvarstående egnahemslåntagare avskrevo vardera 50,000 kronor. Statens avskrivning hänförde sig därvid huvudsakligen till oguldna räntor.

De åtgöranden, vartill sällskapet sålunda tvangs av statens egnahemsstyrelse, ha för sällskapet blivit i hög grad förlustbringande, vilket sällskapet redan från början befarade.

De efter egnahemslånen liggande inteckningarna voro redan vid övertagandet till sitt värde synnerligen problematiska och riskabla. Då jordsäljarna vidare genom transaktionen löstes från sina intressen i fastigheterna, bortföll det stöd, sällskapet vid egnahemslånens beviljande från dem påräknat dels i form av direkt hjälp till låntagarna dels vid eventuell realisering av fastigheterna. Härigenom förauleddes betydande förluster även å själva egnahemslånen, vilka före regleringen kunnat betraktas som i stort sett riskfria.

Förvaltningsutskottet har beräknat hushållningssällskapets förlust å regleringslån m. m. per den 23 september 1939 till 142.627 kronor 34 öre. Ytterligare har utskottet begärt ersättning för förluster å exploateringen av

ett område i Kastberga, vilka förluster utskottet uppskattat till 18,180 kronor 4 öre. Sammanlagt skulle sällskapets underskott och förluster å egnahemsverksamheten uppgå till 243,838 kronor 11 öre.

Förvaltningsutskottet har anhållit, att hushållningssällskapet i sammanhang med överlämnandet av egnahemslånerörelsen måtte befrias från att redovisa för därå uppkommet underskott samt tillerkännas ersättning för lidna förluster enligt vad nyss anförts.

Västernorrlands läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott har gjort gällande, att det statliga förvaltningsbidraget sedan en följd av år varit otillräckligt för täckande av uppkomna låneförluster. För länets egnahemslånerörelse föreläge därför ett underskott. En närmare granskning av länets egnahemslånerörelse komme otvetydigt att visa, att de stora förlusterna på egnahemslånerörelsen i huvudsak vore att tillskriva förhållanden, var-över hushållningssällskapet och egnahemsnämnden icke kunnat råda, såsom de mycket starka fluktuationerna i penningvärdet på bebyggda jordbrukslägenheter såsom en följd av världskriget samt försvårade försörjningsmöjligheter för en stor del av länets landsbygdsbefolkning, som för sin utkomst varit och vore i högre eller lägre grad beroende av inkomsterna från skogs- hanteringen samt från länets för upprepade konjunkturväxlingar utsatta trävaruindustri. Förvaltningsutskottet har anhållit om ersättning för ifråga- varande underskott (i ett annat sammanhang har underskottet uppskattats till omkring 25,000 kronor). Förvaltningsutskottet har också uttalat sig för att av statsmedel måtte bekostas en hittills av egnahemsmedel utbetalad fyllnadspension av 1,200 kronor till en förutvarande sekreterare ävensom skälig pension åt ett agronomiskt biträde hos nämnden, vilket tidigare tjänstgjort som lantbrukslärare.

Norrbottnens läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott har gjort gällande, att sällskapet haft vissa utlägg för egnahemsverksamheten:

Utläggen i fråga, både de redan gjorda och de, som ännu förväntas, beräknar utskottet till sammanlagt 94,222 kronor 62 öre. Utskottet hemställer om tackning för denna fordran i samband med vidtagande av övriga åtgärder för egnahemsnämndernas förstatligande. Enligt en vid utskottets yttrande fogad tablå avser nämnda ersättningsbelopp *dels* avlöningskostnader för en konsulent för åren 1929—1939 samt första halvåret 1940 med tillhoppa 59,800 kronor, *dels* halva kostnaden för anlitan- de av bankinrättning för bokföring under åren 1929—1933 med sammanlagt 1,250 kronor, *dels* en del av kostnaderna för tryckning av hushållningssällskapets handlingar för åren 1929—1934 och 1936—1940 med tillhoppa 1,963 kronor 82 öre, *dels* ersättning för av riksförsäkringsanstalten påförda försäkringsavgifter för åren 1929—1940 med sammanlagt 1,048 kronor 5 öre, *dels* en del av den av hushållningssällskapet för åren 1929—1939 utbetalade fyllnadspensionen till en tidigare skattmästare hos hushållningssällskapet, vilken under ett antal år tjänstgjort som egnahemsnämndens sekreterare (numera avliden), med ett belopp av tillhoppa 10,787 kronor 45 öre, *dels* ock beräknad fyllnadspension under tio år till en kvinnlig befattningshavare hos egnahemsnämnden, som under ett av de närmaste åren kommer att avgå med pension, med sammanlagt 19,373 kronor 30 öre.

Vidare har *Kronobergs läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott* yrkat på ersättning med hänsyn till att hushållningssällskapet framdeles går miste om de fördelar sällskapet hittills haft av samarbetet mellan förvaltningsutskottet och egnahemsnämnden. Utskottet synes ha avsett, att sällskapet skulle erhålla ersättning för ett årligt belopp av omkring 8,000 kronor, som handhavandet av egnahemsverksamheten tillfört sällskapet.

Gotlands läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott har föreslagit, att de av egnahemsmedel utgående andelarna i pensionerna till en 81-årig förutvarande sekreterare, 500 kronor, och till en tidigare skattmästare, 600 kronor, alltså skulle få utgå av egnahemsmedel. Vidare ha *Värmlands läns hushållningssällskaps egnahemsnämnd* och *förvaltningsutskott* sagt sig förvänta, att staten övertager sällskapets förpliktelse att utbetala pension med 672 kronor årligen till en förutvarande vaktmästare, varjämte samma hushållningssällskap ifrågasatt förtidspensionering från statens sida av en nuvarande skattmästare. *Gävleborgs läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott* har hänvisat till att sällskapets och egnahemsnämndens förutvarande skattmästare, vilken i början av år 1932 avgått med pension, från och med sagda år åtnjuter särskild pension från egnahemsnämnden å 1,000 kronor om året. Utskottet har ansett denna tilläggspension framdeles böra utgå av statsmedel. — Vidare har från ett par hushållningssällskaps sida framställts krav på viss ersättning, för den händelse icke de nya egnahemsnämnderna komme att liksom hittills förhyra lokaler hos sällskapen.

Egnahemsstyrelsen har i sin skrivelse den 15 november 1939 erinrat om att frågan om särskilda åtgärder i avseende å vissa egnahemsföretag i Malmöhus län varit föremål för behandling vid 1932 års riksdag. I proposition nr 197 hade efter en erinran om frågans förhistoria understrukits, att förhållandena å de ifrågavarande egnahemsföretagen i Malmöhus län i flera hänseenden vore anmärkningsvärda och beklagliga. De olyckliga omständigheter, som varit förenade med dessa egnahemsföretags tillkomst, hade tilldragit sig stor uppmärksamhet. Enligt vad i propositionen anförts hade egnahemsstyrelsen också måst nedlägga ett omfattande och tidsödande arbete för att få klarhet i egnahemsinnehavarnas skuldförhållanden och för att, i den mån det efteråt och med till buds stående resurser varit möjligt, ernå viss reglering av nämnda skuldförhållanden. Ehuru givetvis den senaste tidens ogynnsamma konjunkturen för jordbruket (detta skrevs år 1932) i sin mån bidragit till att förvärra läget för dessa egnahemsinnehavare, måste dock misslyckandet främst tillskrivas den bristande omtänksamhet, varunder dessa egnahemsföretag tillkommit. Då egnahemslångivningen enligt gällande bestämmelser för den statsunderstödda egnahemsverksamheten omhänderhades av låneförmidlare, i detta fall Malmöhus läns hushållningssällskap, på egen ekonomisk risk, låge det närmast till hands, att staten icke nu direkt engagerade sig i berörda företag utan låte sällskapet bära de ekonomiska konsekvenserna av det skedda. Då det emellertid syntes angeläget, att omtanke ägnades egnahemsinnehavare, som ännu vore kvar å sina egnahem och därå nedlagt kapital och arbete, hade i propositionen föresla-

gits, att ett anslag av 50,000 kronor måtte anvisas för att ställas till egnahemsstyrelsens förfogande, att av styrelsen användas för lämnande av sådant tillfälligt bistånd åt berörda låntagare, att de kunde — i avvaktan på då åsyftad ytterligare utredning — såvitt möjligt kvarbliva å sina lägenheter. Detta hade också blivit riksdagens beslut.

För egen del har egnahemsstyrelsen beträffande förvaltningsutskottets föreliggande yrkande anfört bland annat följande:

I vad mån de åtgärder, som egnahemsstyrelsen år 1929 och de närmast följande åren vidtagit för att skydda ifrågavarande egnahemsinnehavares intressen, blivit till fördel även för hushållningssällskapet — i den situation sällskapet då ställt sig — torde icke med bestämdhet kunna sägas. Hur som helst kan uppenbarligen icke den omständigheten, att egnahemsstyrelsen ansett sig nödsakad att inskrida till skydd för egnahemsinnehavarnas intressen, under förevarande förhållanden sägas ha överflyttat något ekonomiskt ansvar för ifrågavarande egnahemsverksamhet från hushållningssällskapet till staten. Om vid de samtal rörande åtgärder för hjälp åt egnahemsinnehavarna, som vid skilda tillfällen förts mellan representanter för egnahemsstyrelsen och hushållningssällskapet, förslag i ena eller andra riktningen framförts — såsom hushållningssällskapet vill göra gällande — kunna dessa samtal icke anses vara av den art, att staten därmed på något sätt iklätt sig något ansvar gentemot sällskapet. Såvitt framgår av propositionen i ämnet till 1932 års riksdag, ansågos då inga förpliktelser finnas för staten att gottgöra hushållningssällskapet för dess förluster.

Egnahemsstyrelsen kan för sin del med hänsyn till att nu avsedda förluster föranletts av det anmärkningsvärda sätt, varpå hushållningssällskapet handhaft egnahemsverksamheten, icke tillstyrka, att någon ersättning av statsmedel må utgå för desamma. Egnahemsstyrelsen vill för övrigt fästa uppmärksamheten på att hushållningssällskapets förluster i viss utsträckning reducerats genom det anslag till hjälp åt egnahemslåntagare, som anvisats av 1932 års riksdag, och genom de statliga åtgärderna för beviljande av uppskov med betalning av egnahemslån.

Beträffande de förluster, som sällskapet påstår sig ha gjort på vissa fastigheter, vilka övertagits av sällskapet år 1934, anser egnahemsstyrelsen, att någon ersättning lika litet här som i ovan avsedda fall är motiverad.

Ej heller finnas enligt egnahemsstyrelsens mening tillräckliga skäl att medgiva hushållningssällskapet någon befrielse från betalningsskyldighet i vad avser det underskott å egnahemslånerörelsen, som är redovisat å hushållningssällskapets riskfond.

Vad slutligen angår hushållningssällskapets anspråk på ersättning för förvaltningskostnader, som debiterats egnahemslånerörelsen för åren 1936, 1937 och 1938 men som icke betalats — återstående beloppet härav har beräknats till 29,743 kronor 99 öre, vilket belopp emellertid kan antagas bli reducerat genom överskott för år 1939 — har egnahemsstyrelsen ansett det visserligen te sig ganska godtyckligt, om en brist föres såsom underskott å riskfonden eller såsom en skuld för förvaltningskostnader. Emellertid har egnahemsstyrelsen ansett vissa skäl tala för att hushållningssällskapet tillerkännes någon ersättning för ifrågavarande förvaltningskostnader. Sällskapets statliga förvaltningsbidrag för första halvåret 1940 skulle enligt eljest tillämpade grunder utgöra mellan 15,000 och 20,000 kronor. Egnahemssty-

relsen har ansett sig böra förorda, ehuru med någon tvekan, att sällskapet för nämnda halvår måtte tillerkännas ett förvaltningsbidrag i ett för allt å 50,000 kronor.

Beträffande de från vissa andra hushållningssällskap gjorda framställningarna om ersättningar av olika slag har egnahemsstyrelsen anfört följande:

De förvaltningsbidrag, som utgått till hushållningssällskapen, ha varit avsedda att täcka såväl de med egnahemsverksamheten förenade förvaltningskostnaderna som å egnahemslånerörelsen uppkommande förluster. Att härutöver särskilda statsmedel skulle utgå såsom bidrag till förvaltningskostnader eller till täckande av förluster har aldrig varit åsyftat. Egnahemsstyrelsen kan därför icke finna det rimligt, att staten nu skulle, såsom ifrågasatts av Norrbottens läns hushållningssällskap, ytterligare bidraga till vissa förvaltningskostnader, avseende förfluten tid, liksom ej heller att, på sätt Västernorrlands läns hushållningssällskap synes ha avsett, uppkommen förlust å den av sällskapet bedrivna egnahemslånerörelsen skulle täckas av statsmedel. Uppmärksammas bör den fördel för sällskapet, som ligger i att staten nu övertager sällskapets egnahemslånestock med därmed förenade risker.

Vad angår det från Kronobergs läns hushållningssällskap framställda yrkandet av innebörd, att sällskapet borde tillerkännas gottgörelse för den skada som sällskapet komme att lida genom att ej längre bli i tillfälle att bestrida vissa förvaltningskostnader med egnahemsmedel, kan egnahemsstyrelsen icke finna detta förhållande kunna ligga till grund för något ersättningskrav från sällskapets sida.

Emellertid finner styrelsen uppenbart, att omorganisationen av egnahemsnämnderna kan medföra vissa kostnader även för hushållningssällskapen. Dessa kostnader torde, såvitt gäller sällskap som disponera gamla riskfonder, skäligen kunna bestridas av dessa. De sällskap, som däremot förlorat sina gamla riskfonder genom uppkomna förluster å egnahemsverksamheten, måste härvidlag anses stå i sämre ställning. Enligt styrelsens mening bör sådant sällskap av Kungl. Maj:t i samband med omorganisationen kunna tillerkännas ett engångsanslag av förslagsvis 5,000 kronor. Till erhållande av sådant anslag torde ifrågakomma Södermanlands, Kronobergs och Västernorrlands läns hushållningssällskap. Ersättningarna torde böra utgå av anslaget till förvaltningsbidrag till egnahemslåneförmedlare.

Beträffande de av en del hushållningssällskap framställda önskemålen om att staten måtte övertaga ansvaret för vissa pensioner eller tilläggspensioner, som för närvarande utgå av egnahemsmedel, kan den invändningen göras att, i den mån här varit fråga om mera fast anställd personal, respektive sällskap bort sörja för att befattningshavarna erhållit pensionsrätt hos statens pensionsanstalt. De på huvudmannen ankommande avgifterna hade härvid bort bestridas av hushållningssällskapens förvaltningsbidrag, vilket i vad gäller tiden före år 1929 kommit att påverka avsättningen till de gamla riskfonderna. Emellertid synes det egnahemsstyrelsen möjligt, att staten i någon utsträckning bör bidraga till ifrågavarande pensioner. Om och i vad mån detta bör ske, synes böra få avgöras av Kungl. Maj:t efter ytterligare övervägande av omständigheterna i de särskilda fallen. Uppmärksammas bör, att det här under alla förhållanden rör sig om mycket små belopp. De ersättningar, som i enlighet med det nu sagda böra utgå till vissa hushållningssällskap, torde i likhet med ovannämnda anslagsbelopp böra utgå från anslaget till förvaltningsbidrag till egnahemslåneförmedlare.

Från detta anslag torde även böra utgå gottgörelse, som det i något enskilda fall kan befinnas skäligt att tillerkänna hushållningssällskap för hyreskostnader.

Statskontoret har i utlåtande över egnahemsstyrelsens skrivelse den 15 november 1939 framhållit, att den omständigheten, att Malmöhus läns hushållningssällskap genom att under åren 1936—1938 använda en del av för samma år utgående förvaltningsbidrag till täckande av tidigare förluster å låneverksamheten kommit att redovisa underskott å omkostnaderna för egnahemsverksamheten för nyssnämnda år, givetvis på intet sätt utgjorde något skäl för att sällskapet skulle erhålla något ytterligare förvaltningsbidrag för samma år. På grund härav och då frågan om täckning av sällskapets förluster å egnahemslåneverksamheten måste anses slutligt prövad genom 1932 års riksdags beslut i ämnet, kunde statskontoret icke tillstyrka, att hushållningssällskapet tillerkändes särskilt förvaltningsbidrag utöver det, som enligt fastställda grunder skulle utgå.

I avseende å egnahemsstyrelsens förslag, att ersättningar skulle utgå till vissa sällskap, som förlorat sina gamla riskfonder, har statskontoret hållit före, att ett beviljande av sådana ersättningar skulle innebära, att staten i dessa fall delvis skulle taga konsekvenserna av låneförmedlarnas tidigare låneverksamhet. Statskontoret har därför avstyrkt detta förslag.

Vad beträffar de av en del hushållningssällskap framställda önskemålen, att staten måtte övertaga ansvaret för vissa pensioner eller tilläggs pensioner, som för närvarande utgå av egnahemsmedel, har statskontoret förklarat sig icke finna skäl föreligga för att tillmötesgå desamma, då de pensioner, varom här vore fråga, beviljats vid sidan av den pensionering, som det stått vederbörande hushållningssällskap öppet att under statlig medverkan ordna genom statens pensionsanstalt.

Även *riksräkenskapsverket* har avstyrkt förslaget om särskild ersättning till Malmöhus läns hushållningssällskap. Verket har ej heller ansett vägande skäl ha anförts för att tillerkänna vissa andra hushållningssällskap engångsanslag för täckande av omkostnader i samband med omorganisationen.

Beträffande vissa andra frågor avseende mellanhavandena mellan staten och hushållningssällskapen har *1936 års egnahemsutredning* bland annat hänvisat till att vissa hushållningssällskap — detta gäller Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län — inneha jord, som inköpts för egnahemsändamål. Utredningen har ansett staten böra, om sällskapen så önska, övertaga sådana jordområden mot köpeskillingar, som svara mot sällskapens anskaffningskostnader. Vidare har utredningen förordat att vissa hushållningssällskap böra frikallas från sådant borgensansvar för lån, som de iklätt sig för egnahemsändamål.

I ett yttrande till egnahemsstyrelsen har *Norrbottens läns hushållningssällskaps egnahemsnämnd* hänvisat till att åtta jordförmedlingsföretag befinna sig i sällskapets ägo, vilka företag successivt igångsatts under åren 1924—

1936 före tillkomsten av statens jordanskaffningsverksamhet. Såsom framgår av det föregående voro företagen i 1938 års bokföring upptagna till ett sammanlagt värde av omkring 185,000 kronor. Av utredningen i ärendet inhämtas vidare:

Företagens bokförda värde har av egnahemsnämnden uppgivits vara lägre än värdet av deras anskaffningskostnader, beroende därpå att vissa administrations- och ränteutgifter ännu icke påförts företagen. Dessas verkliga värde har ansetts avsevärt överstiga deras bokförda värde. Företagen och därtill hörande nettotillgångar (stämplingar, inventarier, förråd, fordringar) ha beräknats — fränsett de förut omnämnda s. k. skogsmedelsfonderna — för närvarande ha ett värde av i runt tal 290,000 kronor. Vid värderingen har ingen som helst hänsyn tagits till den nuvarande mera exceptionella konjunkturen, ej heller till möjligheten att på annat sätt än ursprungligen avsetts eller för andra ändamål än egnahemsändamål utnyttja vederbörande fastigheter.

För den händelse ifrågavarande jordförmedlingsföretag skulle överlåtas på staten, har egnahemsnämnden ansett följande önskemål böra vinna beaktande vid företagens överlåtelse, nämligen

1. att företagen omhändertagas av den nya statliga egnahemsnämnden i Norrbottens län och under dess ledning fullföljas enligt plan;

2. att till respektive företag hörande skogsmedelsfonder även i fortsättningen — under företagens exploaterings tid — särskilt för sig förvaltas och bokföras genom den statliga egnahemsnämndens i länet försorg;

3. att under den fortsatta exploateringen eventuellt inflytande medel (nettoinkomster) för försålda skogsprodukter från företagen (de delar av företagen, som ännu icke upplåtits till egnahem) inlevereras till vederbörande företags skogsmedelsfonder;

4. att — sedan resp. företag slutförts — de under desammas exploaterings tid uppkomna skogsmedelsfonderna av den statliga egnahemsnämnden i länet (ev. styrelse, i vilken ortens befolkning är representerad) disponeras för tryggnad av den vidare utvecklingen av egnahemsverksamheten och jordbruket i orten.

Hallands läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott har meddelat, att egnahemsnämnden iklätt sig borgen för ett täckdikningslån å 1,500 kronor. Förvaltningsutskottet har förutsatt, att den statliga egnahemsnämnden övertager även denna den nuvarande egnahemsnämndens förbindelse, då i annat fall motsvarande avskrivning måste göras i bokslutet.

Av handlingarna framgår även, att Malmöhus läns hushållningssällskap iklätt sig borgen för två statslån till Malmöhus läns egnahemsförening u. p. a., nämligen ett förlagslån och ett egnahemsstatslån, för närvarande uppgående till omkring respektive 12,500 kronor och 29,500 kronor. Hushållningssällskapet har yrkat på befrielse från dessa borgensförbindelser.

Egnahemsstyrelsen har i skrivelsen den 15 november 1939, med anledning av vad som anförts av Norrbottens läns hushållningssällskap, uttalat följande:

Styrelsen har visserligen icke något att i princip erinra mot egnahemsutredningens förslag att, i den mån hushållningssällskap vid egnahemsnämndernas avveckling inneha jord, som inköpts för egnahemsändamål, staten

bör, om sällskapen så önska, övertaga dessa jordområden mot en köpeskilling, som svarar mot sällskapens anskaffningskostnader. Där jordområden ingå såsom tillgångar i ett sällskaps nya riskfond men sällskapet föredrager att inbetala riskfondskapitalet kontant till staten, synes det emellertid icke böra ifrågakomma, att staten, om sällskapet sedan vill överlåta jordområdena till staten, betalar mer för dessa än som motsvarar deras bokförda värden. Ej heller kan egnahemsstyrelsen tillstyrka, att staten övertager jord från hushållningssällskapen med sådana inskränkande föreskrifter i fråga om dispositionen av försäljningsmedel för skog, vilka föreslagits av Norrbottens läns hushållningssällskap. Köpeskillingarna för ifrågavarande jordegendomar torde böra utgå av den s. k. jordfonden.

Egnahemsstyrelsen har funnit skäligt, att hushållningssällskap skall kunna erhålla befrielse från borgensförbindelse, som sällskapet gentemot staten iklätt sig för egnahemsändamål.

Statskontoret har funnit anledning icke föreligga till särskilda åtgärder beträffande borgensansvaret för nyss avsedda statslån.

Slutligen må i avseende å den av låneförmedlande föreningar m. fl. bedrivna egnahemsverksamheten erinras, att de av dessa låneförmedlare, som förmedlat jordbrukslån, enligt de nya grunderna för egnahemsverksamheten avsetts skola upphöra med sådan långivning samt att de, som förmedlat bostadslån, skola kunna fortsätta därmed endast i den mån denna långivning är lokaliserad till visst begränsat område.

Egnahemsutredningen har framhållit vissa synpunkter beträffande en reglering av ifrågavarande låneförmedlares mellanhavanden med staten på grund av redan beviljade egnahemslån och uppskovslån.

De av utredningen föreslagna grunderna för reglering av dessa mellanhavanden ha återgivits i 1939 års egnahemsproposition.

Under erinran härom har *egnahemsstyrelsen* i skrivelsen den 15 november 1939 föreslagit, att Kungl. Maj:t måtte utverka riksdagens bemyndigande att i huvudsaklig överensstämmelse med nyss avsedda grunder besluta om de åtgärder, som kunna föranledas av att kommuner, egnahemsföreningar och egnahemsbolag helt eller delvis avveckla av dem bedriven egnahemsverksamhet.

Departementschefen.

Den överflyttning av egnahemslån från hushållningssällskapen till staten, som åsyftats skola äga rum med ingången av budgetåret 1940/41, torde böra genomföras i huvudsaklig överensstämmelse med de grunder, som angivits av egnahemsstyrelsen. I den mån icke Kungl. Maj:t meddelar särskilda föreskrifter i ämnet, bör det ankomma på styrelsen att, delvis i samråd med statskontoret, iakttaga statens rätt vid lånens överflyttning.

Att staten avsetts skola övertaga egnahemslånen och de därmed förenade riskerna, har föranlett ett övervägande, om icke även de riskfonder, som hushållningssällskapen samlat för täckande av förluster å egnahemslånerörelsen, åtminstone i viss utsträckning böra överlåtas på staten. Emellertid

ha skäl ansetts tala för att de s. k. äldre riskfonderna, vilka tillkommit före 1928 års egnahemsreform och vilka hushållningssällskapen i mer eller mindre uttrycklig form erhållit rätt att själva disponera, skola få behållas av sällskapen. Samma skäl motivera icke, att sällskapen i fortsättningen få tillgodogöra sig de nya riskfonderna. Förra årets lagtima riksdag har i enlighet härmed i princip fattat beslut om att de äldre riskfonderna skola få kvarbliva hos sällskapen men att — och detta skall gälla som villkor för statens övertagande av egnahemslånen — de nya riskfonderna skola överlätas på staten.

Beträffande de äldre riskfonderna har emellertid nyssnämnda medgivande förknippats med ett förbehåll av innebörd att dessa fonder icke må utan Kungl. Maj:ts särskilda tillstånd användas för andra ändamål än främjande av det mindre jordbruket och dess binärningar ävensom uppmuntrande av trädgårdsodlingen. I enlighet med önskemål, som framkommit från åtskilliga håll, har egnahemsstyrelsen numera föreslagit, att ifrågavarande förbehåll skall eftergivnas. Styrelsen har ansett förutsättningarna härigenom kunna ökas för en friktionsfri övergång till den nya organisationen. För min del vill jag icke motsätta mig detta förslag. Emellertid synes det mig naturligt, att hushållningssällskapen, även om de icke uttryckligen förbindas härmed, komma att förutom för vissa utgifter i samband med omorganisationen huvudsakligen disponera fonderna för nyss avsedda ändamål.

Vad härefter angår de nya riskfonderna kan jag ej finna tillräcklig anledning att intaga någon annan ståndpunkt än föregående år, då jag förordat att dessa fonder böra överlätas på staten. Det kan naturligt nog för ett hushållningssällskap, som förlorat sin äldre riskfond men har i behåll en ny riskfond till större eller mindre belopp, synas hårt att behöva avstå från denna, särskilt som omorganisationen av egnahemsverksamheten även kan tänkas föranleda vissa utgifter. Med tanke härpå kommer jag i det följande att föreslå, att någon ersättning skall kunna utgå i dylika fall. En del sällskap ha, utan att framställa invändningar mot principen att de nya riskfonderna skola överlätas på staten, velat omräkna dessa till lägre belopp än dem, till vilka de äro bokförda. Till stöd härför har åberopats, att hushållningssällskapen under årens lopp av egna medel bekostat en del utgifter, som sällskapen varit befogade att bestrida från de nya riskfonderna, eller ock tillfört dessa fonder vissa inkomster, vilka icke författningsenligt behövt tillföras fonderna, i båda fallen med resultat att de nya riskfonderna blivit större än eljest skulle ha blivit förhållandet. Med särskild styrka har framförts önskemålet att en omräkning av inkomsterna måtte få äga rum. Egnahemsstyrelsen har motsatt sig, att fonderna skola få omräknas vare sig i avseende å utgifter eller inkomster. För min del finner jag de av styrelsen anförda skälen bärande. Att nu konstatera, huru stora de nya riskfonderna skulle ha varit, om dessa belastats med så stor del av hushållningssällskapens utgifter som kunnat ifrågakomma och å andra sidan tillförts så liten del av inkomsterna som författningsenligt låtit sig göra, skulle i praktiken vara omöjligt. För övrigt synas mig inga starkare skäl tala för att, där riskfonderna exempelvis tillförts sådana räntor å statliga ho-

stadsförbättringsmedel, vilka härröra från att sällskapen kunnat lyfta medlen innan desamma utlämnats till bidrags- eller låntagare, dylika ränteinkomster skola avföras från riskfonderna och tillerkännas hushållningssällskapen. Det bör uppmärksammas att, sedan dessa och andra inkomster en gång tillförts de nya riskfonderna, hushållningssällskapen icke haft anledning att räkna med att desamma skulle få användas för annat ändamål än egnahemsverksamheten. Överhuvud taget torde man kunna utgå från att de från några sällskap framställda yrkandena i förevarande hänseende ha sin rot däri att vissa andra sällskap kunnat dra fördelar av att i förevarande hänseende följa andra principer för bokföringen av de nya riskfonderna. Att avgöra vad som skulle utgöra full rättvisa i förevarande hänseende låter sig knappast göra, så mycket mindre som jämsides med riskfondernas storlek måste tagas hänsyn till de risker, varmed de från de olika hushållningssällskapen överlämnade lånen äro förbundna. I enlighet med det här anförda bör enligt min mening någon omföring av inkomster och utgifter, vilka redan bokförts å de nya riskfonderna, icke tillstädjas. Såsom riksräkenskapsverket föreslagit, böra de nya riskfonderna överlämnas till staten med de belopp, vartill de äro bokförda den 30 juni 1940 med tillägg för eventuella överskott å förvaltningsbidrag för första halvåret 1940.

Storleken av de riskfondsmedel, som avsetts skola överlämnas till staten, har av egnahemsstyrelsen beräknats till omkring 1,900,000 kronor. Efter samråd med chefen för finansdepartementet finner jag mig böra förorda riksräkenskapsverkets förslag, att belopp, som av sällskapen överlämnas i likvida medel, tagas till uppbörd under inkomsttiteln Övriga diverse inkomster. Överlämnas fondmedel placerade i fastigheter eller lån, böra dylika värden uppföras under särskild diversemedelstitel, varifrån överföring till nyssnämnda inkomsttitel verkställes i samband med tillgångarnas realiserande.

Såsom framgår av den förut lämnade redogörelsen ha en del hushållningssällskap gjort framställning om vissa ersättningar i samband med egnahemsverksamhetens omorganisation.

Malmöhus läns hushållningssällskap har sålunda anhållit, att sällskapet måtte tillerkännas ett belopp av sammanlagt omkring 244,000 kronor. Av detta belopp hänföra sig 83,000 kronor till underskott å sällskapets riskfond samt av sällskapet bestridda förvaltningskostnader, 143,000 kronor till förluster å s. k. regleringslån samt 18,000 kronor till förlust å exploatering av viss fastighet. Egnahemsstyrelsen har avvisat hushållningssällskapets anhållan om täckning för förluster å egnahemsverksamheten och ansett ansvaret härför böra åvila hushållningssällskapet. Däremot har styrelsen funnit skäl tala för att sällskapet tillerkännes någon gottgörelse för nyssnämnda förvaltningskostnader och med hänsyn härtill förordat sådan ökning av sällskapets förvaltningsbidrag för egnahemslångivningen under första halvåret 1940, att detsamma i ett för allt utgår med 50,000 kronor.

Jag vill icke motsätta mig den av egnahemsstyrelsen föreslagna anordningen till lösning av förevarande ersättningsfråga.

Enligt egnahemsstyrelsens förslag skall sådant sällskap, som förlorat sin äldre riskfond genom uppkomna förluster å egnahemsverksamheten, kunna av Kungl. Maj:t tillerkännas ett engångsanslag av förslagsvis 5,000 kronor för täckande av utgifter i samband med omorganisationen. Styrelsen har ansett sådant bidrag kunna ifrågakomma för Södermanlands, Kronobergs och Västernorrlands läns hushållningssällskap. Då jag anser detta förslag lämpligt och det endast medför förhållandevis obetydliga utgifter för staten, vill jag tillstyrka förslaget.

Ett par hushållningssällskap ha hemställt, att staten måtte övertaga ansvaret för vissa pensioner eller tilläggspensioner. Det har syns egnahemsstyrelsen möjligt, att staten i någon utsträckning bör bidraga till sådana pensionskostnader. Om och i vad mån detta bör ske, har styrelsen ansett böra få avgöras av Kungl. Maj:t efter övervägande av omständigheterna i de särskilda fallen. Styrelsen har vidare även antytt möjligheten av att det i något enstaka fall kan finnas skäligt att tillerkänna hushållningssällskap gottgörelse för hyreskostnader, som föranledas av ändrade lokalförhållanden för egnahemsnämnderna. Enligt min mening bör Kungl. Maj:t ha möjlighet att anvisa hushållningssällskap ett mindre engångsbidrag till utgifter av förevarande art under övergångstiden. Härvid bör tagas hänsyn till storleken av sällskapets äldre riskfond. Nu avsedda ersättningar torde sammanlagt kunna hållas inom ett belopp av 5,000 kronor och i varje fall icke nämnvärt överstiga detta belopp.

De ersättningar av olika slag, som av mig tillstyrkts, torde böra bestridas av anslaget till förvaltningsbidrag till egnahemslåneförmedlare m. m.

Utöver vad jag i det föregående förordat anser jag skäl icke förefinnas för några ersättningar åt hushållningssällskapen i samband med egnahemsverksamhetens omorganisation.

Såsom framgår av det föregående kunna även i andra hänseenden än de hittills berörda i samband med egnahemsnämndernas förstatligande uppkomma frågor om reglering av mellanhavanden mellan staten och hushållningssällskapen. Bland annat kan fråga uppkomma om statens övertagande av jordanskaffningsföretag, som igångsatts av hushållningssällskap. Vad egnahemsstyrelsen anfört i detta hänseende ger mig ej skäl till erinran. I anslutning till vad styrelsen anfört torde Kungl. Maj:t även böra äga befoget att, där så erfordras till förekommande av förluster för vissa hushållningssällskap å borgensförbindelser, som ingåtts för egnahemsändamål, träffa uppgörelse med sällskapen om eftergivande av borgensansvaret.

Kungl. Maj:t torde även böra äga att i förekommande fall besluta om de åtgärder, som kunna föranledas av att kommuner, egnahemsföreningar och egnahemsbolag helt eller delvis avveckla av dem bedriven egnahemsverksamhet.

Med utgångspunkt från vad här i olika hänseenden anförts torde Kungl. Maj:t böra utverka riksdagens godkännande av de av mig förordade grunderna för uppgörelse mellan staten och hushållningssällskapen i avseende å överflyttningen till staten av egnahems- och därmed jämförliga lån, dispositionen av sällskapens riskfonder samt vissa andra med egnahemsverksamhetens omorganisation sammanhängande frågor ävensom ett bemyndigande för Kungl. Maj:t att i övrigt besluta om de åtgärder, som föranledas av nämnda omorganisation.

Ersättningar åt egnahemsombuden.

Enligt gällande bestämmelser skola hushållningssällskapens egnahemsnämnder utse egnahemsombud ute i orterna, vilka tillhandagå den jord- och lånesökande allmänheten samt biträda egnahemsnämnderna. Ersättningarna till dessa ombud bekostas med anlitan av de statliga förvaltningsbidrag, som hushållningssällskapen uppbära för egnahemsverksamheten.

Även enligt de nya grunder för verksamheten, varom beslut fattats vid 1939 års lagtima riksdag, skola egnahemsombud finnas som lokalorgan. Egnahemsnämnd skall utse ett ombud för varje kommun. Dock kan ombuds område, där det betingas av särskilda skäl, inskränkas till att omfatta allenast del av kommun. Egnahemsombudet fungerar bland annat som ordförande i den s. k. egnahemskommittén inom respektive kommun. Nämnas må även, att egnahemsutredningen uttalat önskvärdheten av att egnahemsombuden också vid egnahemskommittéernas behandling av ärenden rörande arbetarsmåbrukslån få deltaga i överläggningarna, däremot icke i besluten. Föreskrifter angående egnahemsombudens arbetsuppgifter ha förutsatts skola meddelas i särskild ordning.

Egnahemsstyrelsen har i sin skrivelse den 15 november 1939 även behandlat frågan om ersättningar åt egnahemsombuden. Styrelsen har härvid lämnat följande redogörelse för vissa från hushållningssällskapens egnahemsnämnder införskaffade uppgifter i ämnet:

Av dessa uppgifter kan utläsas, att ersättningarna för år 1938 sammanlagt uppgått till ett belopp av omkring 28,700 kronor. Härav falla omkring 17,800 kronor på de norrländska länen, omkring 3,300 kronor på Kristianstads län, omkring 1,100 kronor på Kopparbergs län och omkring 900 kronor på Blekinge län. I övriga län ha ersättningarna uppgått till mindre, på en del håll synnerligen obetydliga belopp.

Grunderna för ersättningarnas beräkning växla de olika länen emellan. I övervägande antalet fall utgår ersättning med visst belopp, i allmänhet 2—10 kronor, för varje låneärende, i vars förberedande handläggning ombudet medverkat, varvid dock på en del håll endast tages hänsyn till bifallna låneansökningar. I ett län beräknas dessutom ett mindre belopp årligen, 50 öre, för varje utestående lån. För besiktningar och andra förrättningar ute i orterna beräknas i en del fall ersättning räknad per lån men vanligare viss dagsersättning, vartill i allmänhet kommer reseersättning. Dagsersättningen utgör i allmänhet 5—8 kronor, med reducering för allenast en halv dags förrättning. Ofta äro härvid resekostnadsersättningen och traktamentet be-

stämnda att utgå efter allmänna resereglementet (rese- och traktamentsklasserna III E, III F eller i undantagsfall II E). Inom ett län utgår förutom de per län bestämda ersättningarna även ett årsarvode av 25—50 kronor. Enligt vad som framgår av yttrandena förekommer det icke, att kommunerna bidra till egnahemsombudens ersättningar. Däremot åligger det på något håll låntagaren att åtminstone i vissa fall bekosta egnahemsombuds resekostnader.

Egnahemsstyrelsen har hänvisat till att, enligt vad som framginge av de införskaffade uppgifterna, egnahemsnämnderna anlitate egnahemsombuden i mycket olika omfattning. Klart vore, att det efter egnahemsnämndernas förstatligande bleve lättare att överblicka, vilka uppgifter som lämpligen borde åläggas egnahemsombuden, och att ernå en viss enhetlighet härutinnan, såvitt icke de skiftande förhållandena motiverade avvikelser de olika länen emellan.

Beträffande ersättningarnas bestämmande har egnahemsstyrelsen anfört följande.

Egnahemsutredningen, som uttalat sig för att ersättningen bör utgå i form av årsarvode, har förutsatt, att arvodet skall bestämmas och utbetalas i efterhand med belopp, som egnahemsstyrelsen på förslag av vederbörande egnahemsnämnd beslutar, och att närmare beräkningsgrunder härför böra meddelas av Kungl. Maj:t. Egnahemsstyrelsen biträder denna uppfattning. Att arvodet beräknas årsvis i efterskott, synes vara att förorda ur den synpunkten, att det då kan finnas möjlighet att taga någon hänsyn till det intresse och den skicklighet, varmed ombudet har handhaft sitt uppdrag. De regler, som fastställas för beräkningen efter mer eller mindre siffermässiga grunder av egnahemsombudens ersättningar, torde sålunda böra lämna rum för jämkningar av ersättningarna av hänsyn som nyss sagts.

Med avseende å bestämmandet av årsarvodena åt egnahemsombuden torde böra iakttagas följande. Att såsom på något håll sker beräkna ersättning för varje utestående län synes icke kunna tillämpas såsom en allmän regel för hela landet. Flertalet egnahemsnämnder torde nämligen icke påfordra, att egnahemsombuden skola nedlägga något arbete på tillsyn över skötseln av äldre egnahemsfastigheter. För övrigt befatta sig egnahemsnämnderna icke enbart med egnahemslångivning utan även med annan låne- och bidragsverksamhet, och i den mån egnahemsombuden äro dem behjälpliga härmed, blir det oegentligt att taga hänsyn till antalet egnahemslån men icke till andra lån eller bidrag. Enligt egnahemsstyrelsens mening böra årsarvodena till egnahemsombuden sålunda icke beräknas i direkt relation till antalet utestående egnahemslån, men bör vid den skälighetsprövning, varom ovan talats, tagas tillbörlig hänsyn till det arbete, som nedlagts på tillsyn över fastigheter, för vilka lån eller bidrag av något slag utgått.

En naturlig norm för ersättningsberäkning synes egnahemsstyrelsen vara antalet fall, i vilka egnahemsombud i någon mera väsentlig utsträckning medverkat vid iordningsställande av ansökningshandlingar eller biträtt egnahemsnämnden med utredning av något slag. Huruvida ansökan bifallits eller ej torde härvid icke böra ha betydelse, såvida det icke kan antagas, att egnahemsombud animerar till uppenbart omotiverade ansökningar. Likställd med utredning, som nyss avsetts, torde kunna betraktas avsyning, besiktning eller annan förrättning å fastighet. Egnahemsstyrelsen anser ersättningen för varje ärende, varmed egnahemsombud sålunda befattat sig, förslagsvis böra bestämmas till 4 kronor. För arbete under en och samma

dag torde likväl icke böra utgå högre sammanlagt arvode än 12 kronor. Denna begränsning synes särskilt ha berättigande vid förrättningar å flera närbelägna fastigheter.

Vid resa, som egnahemsombud företager för fullgörande av sitt uppdrag, torde icke utöver nyss avsedda ersättning böra utgå något traktamente. Där- emot torde gottgörelse böra utgå för resekostnader för resa, som företagits på egnahemsnämndens uppdrag, lämpligen efter klass III i allmänna rese- reglementet. Därest egnahemsombud så önskar, torde resekostnadsersättning böra utbetalas efter hand och utan sammanhang med årsarvodet. Detsam- ma torde böra gälla gottgörelse för erforderliga utlägg av olika slag.

Sedan genom beräkning av antalet ärenden, vid vilka egnahemsombud under ett år medverkat, en viss summa erhållits, som bör ligga till grund för årsarvodes bestämmande, bör detta arvode i enlighet med vad förut anförts, där det anses motiverat, jämkas med hänsyn till det allmänna in- tresse och den duglighet, som egnahemsombudet ådagalagt vid fullgörandet av sitt uppdrag. Härvid torde jämväl böra tagas hänsyn till den tidsutdräkt, som kan föranledas av långa resor.

Lån- eller bidragstagarna torde icke böra bidraga till ersättningarna åt egnahemsombuden i annat fall än att de genom missvisande uppgifter för- anlett eljest onödiga rese- eller andra kostnader. Något bidrag från kom- munernas sida torde icke böra påräknas.

Egnahemsstyrelsen har hemställt, att Kungl. Maj:t måtte bemyndiga sty- relsen att i huvudsaklig överensstämmelse med sålunda angivna grunder fastställa årsarvoden för egnahemsombuden.

Vad härefter angår behovet av anslag till ifrågavarande ändamål — kost- naderna härför ha före egnahemsnämndernas förstatligande bestritts av hus- hållningssällskapens förvaltningsbidrag — har egnahemsstyrelsen erinrat om att, enligt vad nyss upplysts, ersättningarna åt egnahemsombuden under år 1938 uppgått till omkring 28,700 kronor. I 1939 års egnahemsproposi- tion hade hänvisats till att egnahemsutredningen beräknat ifrågavarande ersättningar till 60,000 kronor om året. Egnahemsstyrelsen har visserligen funnit önskvärt, att efter egnahemsreformens genomförande ett vidgat sam- arbete mellan egnahemsnämnderna och de kommunala organen komme till stånd. Trots detta har egnahemsstyrelsen ansett anslaget till ersättningar åt egnahemsombuden för budgetåret 1940/41 kunna begränsas till förslags- vis 40,000 kronor.

Mot vad egnahemsstyrelsen föreslagit i fråga om ersättningarna åt egna- hemsombuden ha icke framförts några erinringar i de avgivna yttrandena.

Departementschefen.

Jag biträder egnahemsstyrelsens förslag, att ersättningarna åt egnahems- ombuden, vilka årligen i efterhand böra fastställas av egnahemsstyrelsen efter förslag av egnahemsnämnderna, skola beräknas efter 4 kronor för varje ärende, varmed ombud i någon mera väsentlig utsträckning tagit be- fattning, dock med högst 12 kronor för en och samma dag. Den efter dessa grunder beräknade årsersättningen bör emellertid, på sätt egnahemsstyrelsen förordat, kunna jämkas med hänsyn till det allmänna intresse och den dug- lighet, som egnahemsombud ådagalagt vid fullgörandet av sitt uppdrag.

Egnahemsombud bör även tillgodonjuta resekostnadsersättning efter klass III i allmänna resereglementet. Sådan ersättning bör kunna utbetalas utan samband med ombudets åsersättning.

I överensstämmelse med vad egnahemsstyrelsen föreslagit, böra lån- eller bidragstagare icke behöva bidra till ersättningar åt egnahemsombuden i annat fall än att de genom missvisande uppgifter föranlett eljest onödiga rese- eller andra kostnader.

I förevarande sammanhang vill jag erinra om att det i princip är avsett, att ett egnahemsombud skall finnas för varje kommun. Enligt min mening bör emellertid hinder icke möta att tills vidare, i den mån så kan anses lämpligt, något begränsa antalet egnahemsombud.

För ifrågavarande ändamål torde böra uppföras ett särskilt anslag å riksstaten. I avbidan på erfarenheter, i vilken utsträckning egnahemsombud komma att anlitas, torde anslaget för budgetåret 1940/41 böra upptagas med ett belopp av allenast 30,000 kronor. Anslaget torde böra erhålla karaktär av förslagsanslag.

Förvaltningsbidrag till egnahemslåneförmedlare m. m.

Enligt hittills gällande grunder för den statsunderstödda egnahemsverksamheten äga egnahemslåneförmedlarna till bestridande av med den statsunderstödda egnahemsverksamheten förenade förvaltningskostnader och å egnahemsrörelsen uppkommande förluster åtnjuta visst årligt statsbidrag.

I riksstaten för budgetåret 1939/40 har för ifrågavarande ändamål uppförts ett förslagsanslag av 1,290,000 kronor. Såsom förvaltningsbidrag för 1939 har Kungl. Maj:t från nämnda anslag till låneförmedlarna anvisat sammanlagt omkring 1,260,000 kronor.

Egnahemsstyrelsen har i skrivelse den 29 augusti 1939 framlagt vissa beräkningar rörande anslagsbehovet för förvaltningsbidrag till egnahemslåneförmedlare för budgetåret 1940/41. Styrelsen har hänvisat till att styrelsen till ledning vid förhandsberäkning av förvaltningsbidragen för 1940 från hushållningssällskapens egnahemsnämnder infordrat vissa uppgifter. Med stöd av dessa samt för styrelsen i övrigt tillgängligt material kunde beräknas, att bidragen skulle för sagda år, om oförändrade grunder för bidragstildelningen bibehölles, uppgå till i runt tal 1,278,000 kronor, varav omkring 1,153,000 kronor för hushållningssällskapen och 125,000 kronor för övriga låneförmedlare. Enligt den vid 1939 års riksdag beslutade omorganisationen av egnahemslånerörelsen vore det emellertid avsett, att hushållningssällskapens egnahemsnämnders befattning med lånerörelsen skulle upphöra den 1 juli 1940, då nya statliga egnahemsnämnder skulle träda i de gamlas ställe. Vidare berördes även övriga egnahemslåneförmedlare av omorganisationen såtillvida att dessa låneförmedlares verksamhet torde komma att den 1 juli 1940 delvis överflyttas på de statliga nämnderna. Om med hänsyn härtill förvaltningsbidragen för år 1940 beräknades utgå med allenast

halvt årsbelopp eller 576,500 kronor till hushållningssällskapens egnahemsnämnder och med ett till 100,000 kronor minskat belopp till övriga låneförmedlare, skulle anslagsbehovet för ändamålet sålunda stanna vid i runt tal 675,000 kronor, vilket belopp skulle behöva äskas för budgetåret 1940/41.

Sedermåra har egnahemsstyrelsen i sin skrivelse den 15 november 1939, efter en erinran om den sålunda gjorda anslagsberäkningen, även hänvisat till att styrelsen i sistnämnda skrivelse förordnat, dels att förvaltningsbidraget till Malmöhus läns hushållningssällskap borde bestämmas efter särskild av egnahemsstyrelsen angiven grund samt dels att mindre ersättningar utöver de reguljära förvaltningsbidragen borde efter Kunql. Maj:ts prövning beviljas vissa hushållningssällskap. Det syntes icke vara behövt att med hänsyn härtill beräkna anslaget till förvaltningsbidrag till egnahemslåneförmedlare för budgetåret 1940/41 till högre belopp än det förut angivna, eller förslagsvis 675,000 kronor. En del av de nyss angivna utgifterna kunde visserligen i stället eventuellt utgå av riskfondsmedel, men i så fall skulle statens påräknade inkomst härav i motsvarande grad minskas.

Departementschefen.

Mot vad egnahemsstyrelsen föreslagit i fråga om anvisandet av anslag till förvaltningsbidrag till egnahemslåneförmedlare m. m. har jag intet att erinra. Från anslaget böra bestridas även de ersättningar, som av mig i det föregående föreslagits skola utgå till vissa hushållningssällskap i samband med egnahemsnämndernas förstatligande. Anslaget torde i enlighet med egnahemsstyrelsens förslag böra för budgetåret 1940/41 uppföras med 675,000 kronor. Det bör uppmärksammas, att anslaget i vad det avser förvaltningsbidrag och ersättningar till hushållningssällskapen har karaktär av engångsanslag, vartill någon motsvarighet icke kommer att finnas under kommande budgetår.

Premielån till egnahemslåntagare m. m.

Alltsedan år 1923 har riksdagen anvisat anslag för utlämnande av premielån till egnahemslåntagare för nyodlings- och nybyggnadsarbeten. För budgetåren 1937/38 och 1938/39 ha anslagen varit upptagna med respektive 900,000 och 800,000 kronor, varvid i båda fallen dessutom räknats med en reservation av i runt tal 100,000 kronor. Från och med sistnämnda budgetår har förevarande anslag konstruerats såsom anslag för avsättning till diversemedelsfond samt betecknats »avsättning till fonden för premielån till egnahemslåntagare». I riksstaten för budgetåret 1939/40 har för ifrågavarande ändamål uppförts ett anslag av 500,000 kronor. Detta anslag har beräknats till lägre belopp än tidigare i avbida på genomförandet av de vid 1939 års lagtima riksdag beslutade nya bestämmelserna för egnahemslånerörelsen och med hänsyn till att anslaget allenast avser utlåning under första halvåret 1940.

Enligt de grunder för egnahemsverksamheten, som antagits vid nyssnämnda riksdag, skall premielån kunna beviljas, där det med hänsyn till arten och omfattningen av de åtgärder, som erfordras för egnahemsfastighets iordningställande, befinnes skäligt, att lånesökande erhåller bistånd till täckande av kostnaderna för dessa åtgärder. Premielån skall i regel icke kunna beviljas till belopp överstigande 3,000 kronor. Dock kan egnahemsstyrelsen, efter prövning i varje särskilt fall, medgiva, att sådant lån må uppgå till 4.500 kronor. Av premielån skall, sedan amorteringsskyldighet för samtidigt beviljat jordbrukslån inträtt, under vart och ett av följande tio år efterskänkas en tiondel, såvitt icke på grund av överlåtelse av fastigheten eller vissa andra omständigheter skyldighet inträder att återbetala återstoden av premielånet. Å sådant lån erlägges i allmänhet icke ränta.

I detta sammanhang må nämnas, att 1936 års *egnahemsutredning* utgått från såsom en riktig princip, att egnahemsorganen vid försäljning av fastigheter icke skola avkräva egnahemsbildarna köpeskillingar, som äro högre än fastigheternas bruksvärden. I den mån egnahemsorganen sälja fastigheterna till lägre pris än dessa beräknas kosta i anskaffning, bör skillnaden redovisas såsom en förlust å den jordfond, som föreslagits skola inrättas för finansiering av jordanskaffningsverksamheten. Till förebyggande av att egnahemsbildaren gör vinst genom att kort tid efter förvärvet åter försälja fastigheten bör emellertid köpeskillingen enligt egnahemsutredningens förslag — åtminstone då det gäller fastighet å vilken staten gjort förlust — upptagas något högre än det beräknade bruksvärdet, förslagsvis 15 procent högre, med förbehåll att överskjutande beloppet successivt avskrivs enligt reglerna för premielån (utredningen använder beteckningen avskrivningslån).

I utlåtande över egnahemsutredningens betänkande har *riksräkenskapsverket* bland annat framhållit följande:

Den av utredningsmännen gjorda avvikelser från principen, att egnahemsorganen vid försäljning av fastigheter icke böra avkräva egnahemsbildarna köpeskillingar, som äro högre än fastigheternas bruksvärden, måste enligt riksräkenskapsverkets mening anses så väsentlig, att några bärande skäl härefter knappast kunna anföras mot att köpeskillingarna genomgående fastställas till kostnadsvärdet och att alltså de belopp, med vilka kostnaderna för fastigheternas anskaffande och iordningställande överstiga fastigheternas bruksvärden, alltid i sin helhet täckas medelst avskrivningslån (premielån). Riksräkenskapsverket förordar därför, att så förfares i syfte att ernå en mera enhetligt och konsekvent utformad redovisning av det statsunderstöd, varom här är fråga. Riksräkenskapsverket vill i detta sammanhang erinra om att egnahemsorganen vid egnahemsbildning, som sker i deras egen regi, icke skola bliva bundna av någon maximering motsvarande den föreslagna gränsen för avskrivningslån (premielån). Med hänsyn härtill synes det riksräkenskapsverket kunna betraktas snarare som en fördel än som en nackdel, att nedlagda kostnader komma att i sin helhet klart framträda i form av köpeskillingar även i de fall, där detta kan leda till att köpeskillingarna komma att te sig allt för höga.

För den händelse likväl anordningen med avskrivningslån (premielån) icke anses böra komma till användning i den utsträckning riksräkenskapsverket nu föreslagit, vill riksräkenskapsverket bestämt förordas, att de belopp,

med vilka egnahemsorganens kostnader för ifrågavarande fastigheters anskaffande och iordningställande överstiga fastigheternas bruksvärden, i allt fall — i syfte att möjliggöra en mera enhetlig och rationell anordning av medelsanvisningen och dymedelst skapa förutsättningar för ett säkrare bedömande av i vilken utsträckning finansiering bör ske med anlitande av skattemedel — föreskrivas skola i sin helhet slutligt täckas av medel, som anvisas å driftbudgeten under nionde huvudtiteln.

Den uppfattning, som sålunda uttalats av riksräkenskapsverket, har verket ånyo framfört i ett utlåtande i anledning av egnahemsstyrelsens anslagsberäkningar för budgetåret 1940/41.

I skrivelse den 1 december 1939 har *egnahemsstyrelsen* i förevarande fråga bland annat anfört:

Under det att enligt riksräkenskapsverkets mening hela skillnaden mellan kostnaderna för fastigheternas anskaffande och iordningställande samt deras bruksvärden skall bestridas av premielånemedel, skall enligt egnahemsutredningens förslag en del av denna skillnad täckas av anslag till avskrivning å jordfonden och återstoden av premielåneanslag. Egnahemsstyrelsen biträder i princip egnahemsutredningens mening i förevarande spörsmål. Visserligen kan det synas enklare, att allenast ett slag av anslagsmedel behöver komma till användning i fall av förevarande art. Emellertid måste ur andra synpunkter den av riksräkenskapsverket förordade linjen inbjuda till betänkligheter. Sålunda kan egnahemsstyrelsen icke finna det skäligt, att staten alltid av egnahemsbildaren betingar sig lika stor köpeskilling för en fastighet som denna kostat i anskaffande och iordningställande. I en del fall skulle detta rent av kunna leda till att fastigheten icke kunde finna någon lämplig köpare. Möjligheten att erhålla ett premielån skulle icke alltid godtagas såsom kompensation för en uppenbart för högt fastställd köpeskilling. Vidare skulle det vid försäljning av fastigheter, som ingå i ett jordanskaffningsföretag, för egnahemsorganen medföra praktiska svårigheter att noga särskilja och uppdelat de kostnader för anskaffning och iordningställande, som borde falla på olika fastigheter. En dylik fördelning bleve ofta mer eller mindre godtycklig. Särskilt skulle det kunna vara ogörligt att tillämpa den av riksräkenskapsverket förordade prissättningen med avseende å arrendegnagna, vilka — efter att ha varit upplåtna på arrende under kanske ett par tiotal år — därefter försäljas. Det skulle vidare vara önskvärt att icke behöva vid försäljning av varje särskild fastighet, ingående i ett jordanskaffningsföretag, taga hänsyn exempelvis till att ett vägstycke eller ett dike varit nödvändigt med tanke på just denna fastighet, under det att förhållandena på andra fastigheter inom samma jordanskaffningsföretag icke föranlett behov av motsvarande arbeten på dessa fastigheter. Om man valde den av riksräkenskapsverket förordade linjen, kunde man i sistnämnda hänseende visserligen åtminstone delvis nå samma resultat genom att från början fördela inköpskostnaderna mellan de olika fastigheterna på sådant sätt, att den fastighet, å vilken mera kostnadskrävande arbeten kunna antagas erforderliga, åsattes ett i motsvarande mån lägre värde. Ett sådant förfarande — vilket ekonomiskt sett skulle ha vissa skäl för sig — skulle emellertid innebära en omgång. Det torde var att föredraga, att fastigheterna försäljas till de ungefärliga bruksvärden, som de kunna beräknas ha vid försäljningen — eventuellt med något tillägg för motverkande av spekulation — samt att jordanskaffningsföretagets resultat bedömes såsom en enhet. Slutligen synes det uppenbart, att premielånen, om de finge den av riksräkenskapsverket förordade vidsträckt användningen, icke alltid skulle kunna hållas ens inom de

maximibelopp av 3,000 kronor (i särskilda undantagsfall 4,500 kronor), som av 1939 års lagtima riksdag bestämts som yttersta gräns för premielånen storlek.

Enligt det förslag till kungörelse angående den statliga egnahemsverksamheten, vilket framlagts för nyssnämnda riksdag, må premielån beviljas, »där det med hänsyn till arten och omfattningen av de åtgärder, som erfordras för fastighetens iordningställande, befinnes skäligt, att lånesökanden erhåller bistånd till täckande av kostnaderna för dessa åtgärder». Egnahemsstyrelsen har i det föregående utgått från att denna bestämmelse kan tillämpas även i sådana fall, då lånesökanden inköpt sin fastighet av staten i färdigt skick och den köpeskillning, som staten betingar sig, är något högre än fastighetens bruksvärde. Styrelsen finner särskild anledning att fästa uppmärksamheten på att ifrågavarande författningsrum bör kunna tillämpas i nu avsedda fall, eftersom tvivel om möjligheterna härtill yppats från viss egnahemsnämnds sida.

Styrelsen har i skrivelse den 29 augusti 1939 föreslagit, att anslaget till avsättning till fonden för premielån till egnahemslåntagare för budgetåret 1940/41 måtte bestämmas till 2,500,000 kronor.

Departementschefen.

I avseende å beräkningen av anslaget till premielån vill jag först något uppehålla mig vid frågan i vad mån sådana lån även skola utgå i samband med försäljning av fastigheter, som ingå i egnahemsorganens jordanskaffningsverksamhet. Jag kan icke biträda riksräkenskapsverkets förslag, att staten alltid skulle, oberoende av försäld egnahemsfastighets bruksvärde, betinga sig en köpeskillning, som skulle täcka statens samtliga kostnader för förvärvet och iordningställandet av fastigheten, låt vara att samtidigt skulle beviljas ett premielån till täckande av skillnaden mellan den sålunda bestämda köpeskillningen och bruksvärdet. På sätt egnahemsstyrelsen framhållit, är en sådan anordning ägnad att väcka betänkligheter med hänsyn till såväl köparens intresse som svårigheterna att fördela kostnaderna för ett jordanskaffningsföretag på de däri ingående särskilda fastigheterna. Även om köpeskillningen i princip bör bestämmas på grundval av bruksvärdet, synes emellertid hinder icke böra möta att, där det kan anses motiverat med hänsyn till önskvärdheten att motverka spekulativa försäljningar av egnahemsfastigheter, i vissa fall bestämma köpeskillningen något högre än det aktuella bruksvärdet och täcka mellanskillnaden medelst premielån.

Såsom i annat sammanhang förordas böra statens kostnader för förvärv och iordningställande av jord för egnahemsbildning ävensom å andra sidan köpeskillningarna för försälda fastigheter bokföras å en förlagsfond, benämnd jordfonden. Om försäljningssumman för fastigheter, ingående i ett jordanskaffningsföretag, understiger kostnaderna för förvärvet och iordningställandet av fastigheterna, bör skillnadsbeloppet täckas av medel, som anvisas å driftbudgeten under nionde huvudtiteln. Med hänsyn till svårigheten att, innan erfarenheter vunnits av jordanskaffningsverksamheten, beräkna de erforderliga anslagsmedlens storlek vill jag såsom en provisorisk anordning förorda, att anslaget till premielån skall kunna utnyttjas för ifrå-

gavarande ändamål, varvid ur bokföringen bör kunna utläsas, i vilken utsträckning anslaget disponeras för premielån och för täckning av underskott å jordanskaffningsföretag. Detta anslag bör även tillgodogöras överskott, som uppkommer när inkomsterna av ett jordanskaffningsföretag överstiga utgifterna för företaget. Den av mig sålunda förordade anordningen synes komma ganska nära riksräkenskapsverkets förslag i ämnet. Då jag utgår från att den statliga jordanskaffningsverksamheten i stort sett icke skall gå med förlust — jag bortser här från särskilda kolonisationsföretag i övre Norrland — torde vid beräkningen av anslaget till premielån åtminstone icke för närvarande någon större hänsyn behöva tagas till den utvidgning av anslagets användning, som jag här förordat.

Med hänsyn dels till nödvändigheten att i nuvarande läge starkt begränsa statsutgifterna och dels till den försiktighet, som särskilt vid stigande jordpriser och byggnadskostnader bör iakttagas av jordbrukarna i avseende å startande av jordbruksföretag, anser jag anslagsmedlen för premielån böra väsentligt beskäras i förhållande till vad eljest skulle vara motiverat. Ur nyssnämnda synpunkter har dispositionen av anslagsmedlen för innevarande budgetår redan begränsats. Den odisponerade behållning, som på grund härav eller av andra skäl kommer att finnas på premielånefonden vid ingången av nästkommande budgetår, sannolikt mellan 100,000 och 200,000 kronor, kan i stället användas under budgetåret 1940/41. Såsom nytt anslag till ifrågavarande ändamål för sistnämnda budgetår torde böra anvisas 600,000 kronor. Anslagets beteckning torde böra förkortas till »premielån till egnahemslåntagare m. m.».

Bidrag till inlösen av vissa byggnader vid utökning av ofullständiga jordbruk.

Enligt de nya grunder för egnahemsverksamheten, som antagits vid 1939 års lagtima riksdag, skall statsbidrag kunna beviljas till inlösen av vissa byggnader i samband med utökning av ofullständiga jordbruk med tillskottsjord. Enligt dessa bestämmelser kan egnahemsnämnd, om vid förvärv av tillskottsjord till ofullständigt jordbruk byggnad å tillskottsjorden blir överflödigt för jordbrukets behov och icke kan finna lämplig användning, bevilja ägaren av det ofullständiga jordbruket, vare sig han för förvärvet av tillskottsjorden erhåller egnahemslån eller icke, bidrag av statsmedel, motsvarande högst skillnaden mellan det värde, som kan antagas ha av köpeskillingen för tillskottsjorden belöpt å byggnaden, samt det minskade värde, byggnaden prövas ha erhållit under de efter tillskottsjordens sammanläggning med den ursprungliga fastigheten inträdda förhållandena.

I skrivelse den 29 augusti 1939 har *egnahemsstyrelsen* framhållit, huru som det helt naturligt ställde sig vanskligt för styrelsen att, innan någon erfarenhet vunnits med avseende å ifrågavarande verksamhet, uppskatta de anslagsmedel, som kunde erfordras för ändamålet. I avbidan på sådan erfa-

renhet och då verksamheten icke torde kunna bedrivas i full utsträckning redan från början av nästa budgetår, har egnahemsstyrelsen ansett anslaget för budgetåret 1940/41 icke böra bestämmas till högre belopp än 75,000 kronor.

Departementschefen.

Ur såväl jordbruksekonomisk som social synpunkt är det av stor betydelse, att komplettering av ofullständiga jordbruk främjas. Möjligheten att erhålla statsbidrag till täckande av kostnader för byggnader, som bli överflödiga vid sammanläggning av bruksdelar, torde vara ägnad att i många fall underlätta genomförandet av en dylik komplettering. Med hänsyn härtill anser jag mig böra tillstyrka, att ett anslag av 75,000 kronor anvisas till ifrågavarande ändamål för budgetåret 1940/41. Anslaget torde böra erhålla karaktär av reservationsanslag.

Byggande av odlingsvägar.

Sedan för 1929 års riksdag framlagts förslag angående statsbidrag till byggande av nybyggesvägar i Norrland och Dalarna samt förslaget bifallits av riksdagen (proposition nr 196, riksdagens skrivelse nr 226), har kungörelse i detta ämne utfärdats den 14 juni 1929 (nr 171). Det huvudsakliga innehållet i kungörelsen är följande.

Statsbidrag kan beviljas till byggande av väg till sådant odlingsområde i Norrland och Dalarna, som med hänsyn till storlek, markbeskaffenhet och övriga förhållanden finnes vara väl ägnad att användas till jordbruk och framtida bebyggelse (nybyggesväg). Statsbidraget bör i allmänhet icke utgå med mer än en fjärdedel till en tredjedel av den beräknade kostnaden för väganläggningen och må ej för något fall bestämmas till högre belopp än som motsvarar hälften av samma kostnad. Bidrag må ej utgå, med mindre vederbörande landsting till byggande av nybyggesvägar anvisat medel, uppgående till minst 15 procent av det belopp, som för ändamålet tilldelats länet av statsmedel.

Statsbidrag beviljas av vederbörande länsstyrelse. Ansökning om statsbidrag skall bland annat vara åtföljd av plan för väganläggningen med betänkande och kostnadsförslag samt i förekommande fall bevis rörande delaktigheten i den föreslagna vägens byggande ävensom beskrivning över odlingsområdet och redogörelse för områdets tilltänkta användning för jordbruk och framtida bebyggelse. Därjämte bör vid ansökningen fogas efter besiktning utfärdat intyg av vederbörande hushållningssällskaps egnahemsnämnd angående odlingsområdets lämplighet för jordbruk och framtida bebyggelse ävensom angående behovet och nyttan av den föreslagna vägen. Därest icke vid ansökningen fogats sådant intyg, skall länsstyrelsen inhämta yttrande i ämnet från egnahemsnämnden.

Sedan plan för väganläggning av länsstyrelsen fastställts och statsbidrag beviljats, skall länsstyrelsen med intressenterna avsluta kontrakt om arbetets utförande. I händelse avvikelse, utan därtill erhållen tillåtelse, skett från den fastställda planen för väganläggningen eller arbetet, utan av länsstyrelsen medgivet anstånd med detsamma utförande, icke påbörjats eller blivit fullbordat inom därför bestämda tider, äger länsstyrelsen, efter prövning i varje fall, inställa utbetalning av statsbidraget, och skall, där länsstyrelsen

så påfordrar, utbetald del av bidraget jämte fem procent årlig ränta återbetalas till länsstyrelsen. För fullgörandet av kontraktet ävensom för eventuell återbäring av lyftade bidragsmedel jämte ränta skall ställas av länsstyrelsen godkänd säkerhet. Innan statsbidrag utanordnas, skall länsstyrelsen ha förordnat kontrollant för vägbyggnadsarbetet. Äro flera delaktiga i vägförelaget, eller skall väg eljest framgå över annan än vägintrassent tillhörig fastighet, må statsbidrag ej utbetalas med mindre vägens byggande och delaktigheten däri blivit bestämd genom lagakraftvunnen förrättning eller dom enligt lagen om enskilda vägar. Statsbidrag utbetalas i tre omgångar, allt efter som arbetet fortskrider. Sista delen utbetalas, sedan arbetet blivit vederbörligen avsynat och godkänt samt styrkt blivit, att vägens framtida underhåll ordnats jämlikt bestämmelserna i lagen om enskilda vägar genom lagakraftvunnen förrättning eller dom eller i dombok intagen förening mellan intressenterna.

Alla kostnader, som i följd av erhållet statsbidrag föranletts för länsstyrelsen, skola bestridas eller gottgöras av den eller dem, som erhållit bidraget.

På grundval av framställningar från länsstyrelserna i Norrland och Dalarna avgiver egnahemsstyrelsen årligen förslag angående beräkningen av anslaget till byggande av nybyggesvägar. Sedan riksdagen meddelat beslut i ämnet, fördelar Kungl. Maj:t tillgängliga medel mellan de ifrågavarande länen.

De av riksdagen anvisade anslagen ha för budgetåren 1929/30—1938/39 upptagits såsom reservationsanslag och bestämts till följande belopp, nämligen för ett vart av budgetåren 1929/30—1931/32 till 50,000 kronor, för 1932/33 till 40,000 kronor, för 1933/34 till 60,000 kronor, för vardera av budgetåren 1934/35 och 1935/36 till 150,000 kronor, för 1936/37 till 100,000 kronor samt för vardera av budgetåren 1937/38 och 1938/39 till 150,000 kronor. För budgetåret 1939/40 har till förevarande ändamål anvisats ett förslagsanslag av 100,000 kronor. Riksdagen har medgivit, att Kungl. Maj:t må för sistnämnda budgetår bevilja statsanslag intill 175,000 kronor för utlämnande av statsbidrag av här förevarande art.

Med skrivelse den 10 juni 1939 har *1936 års egnahemsutredning* framlagt ett förslag, som avser omläggning i vissa hänseenden av bidragsverksamheten för nybyggesvägar.

Utredningen har hänvisat till att byggandet av nybyggesvägar ingått såsom ett led i statsmakternas åtgärder för att genom jordbruksnybildning främja uppodlingen och bosättningen i landets norra delar, framför allt Västerbottens och Norrbottens län. Emellertid hade de av 1939 års lagtima riksdag beslutade grunderna för egnahemsverksamheten bland annat till innebörd att jordbruksbildning på obruten mark framdeles i allmänhet icke skulle understödjas utom möjligen i övre Norrland. Särskilt borde nykolonisation i mer eller mindre ödebygdsbetonade trakter företagas allenast med största varsamhet. Enligt vad egnahemsutredningen framhållit ställde den sålunda ändrade inriktningen av egnahemsverksamheten frågan om fortsatt statsunderstöd för byggandet av nybyggesvägar i ett nytt läge. Behovet av sådana vägar bleve betydligt mindre än som från början räknats med. Å andra si-

dan förde det nyuppställda programmet för den framtida egnahemsverksamheten med sig anspråk på andra vägar än nybyggesvägar, nämligen vägar för möjliggörandet av förbindelser mellan tilläggsodlingar och de gårdar eller byar, som dessa odlingar vore avsedda att tjäna. Utredningen har bland annat anfört:

En intensifierad verksamhet för förstärkning av ofullständiga jordbruk är förvisso betingad av att vägförbindelserna ordnas samtidigt med att odlingsmarkerna utnyttjas för ändamålet. Visserligen kan enligt bestämmelserna om statsbidrag till förstärkning av ofullständiga jordbruk kostnad för ägoväg numera inräknas i kostnaderna för odling, som understödjes med nyodlingsbidrag. Men bidrag utgår med så pass litet belopp — högst 400 kronor för hektar odlingsmark — att endast mycket obetydliga vägar kunna utföras med stöd av sådant bidrag. Enligt egnahemsutredningens mening är det därför en naturlig följd av egnahemsverksamhetens nyorientering, att anläggandet av erforderliga odlingsvägar skall kunna understödjas med anlåtande av ifrågavarande anslag till nybyggesvägar. Detta bör även gälla vägar, som erfordras för ett effektivt utnyttjande av redan verkställda tilläggsodlingar, i den mån jordbrukarnas egna ekonomiska resurser äro otillräckliga för att bekosta vägförbindelserna. Med sistberörda fall synas böra jämföras sådana, där områdena icke blott blivit odlade utan tillika redan givit plats för bebyggelse med självständiga jordbruk. Har bebyggelsen fått sådan omfattning att vägförbindelsen är hänförlig till typen utfartsväg, kan visserligen statsbidrag till densamma utförande erhållas i annan ordning, d. v. s. såsom byggnadsbidrag till byggande av enskilda vägar i allmänhet. Där så icke är förhållandet — och detta torde flerstädes förekomma — synes statens stöd böra lämnas liksom till vanliga odlingsvägar.

En utvidgad användning av förevarande anslag i enlighet med vad utredningen anfört synes även på ett följdriktigt sätt anpassa sig såsom en önskvärd utbyggnad av statens understödjande verksamhet för vägväsendets utveckling, innebärande att statsbidrag må lämnas även till vissa mindre vägföretag, som icke kunna tilldelas bidrag i annan ordning.

I anslutning till det sålunda anförda har egnahemsutredningen föreslagit, att statsbidrag må kunna tilldelas *odlingsväg* till sådant område, vilket med hänsyn till storlek, markbeskaffenhet och övriga förhållanden finnes vara väl ägnat att användas för jordbruksändamål antingen i form av självständigt jordbruk eller såsom tillskottsjord till ett eller flera befintliga ofullständiga jordbruk.

Med hänsyn till att behovet av särskilda medel till nya odlingsmarker torde bli mest framträdande i de norra landsdelarna med dessas större avstånd, har egnahemsutredningen ansett bidragsverksamheten alltjämt liksom hittills böra inskränkas till Norrland och Dalarna.

Beträffande organisationen av ifrågavarande bidragsverksamhet har egnahemsutredningen anfört följande.

Liksom beträffande anläggning av enskilda utfartsvägar har bidragsverksamheten för byggande av nybyggesvägarna hittills omhänderhafts av länsstyrelserna. Genom den vid 1939 års riksdag beslutade bidragsverksamheten för enskild väghållning har emellertid avsetts, att länsstyrelsernas befattning med enskilda utfartsvägar skall upphöra och att beslutanderätten i hithörande bidragsfrågor eller beträffande byggnadsbidrag och underhållsbidrag

till enskilda vägar i stället skall centraliseras till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. Innan sagda styrelse meddelar beslut i ärende rörande byggnadsbidrag, är dock avsett, att yttrande om behovet av sådant bidrag skall infordras från vederbörande länsstyrelse.

Om länsstyrelserna i fortsättningen skola handlägga frågor om statsbidrag till byggande av odlingsvägar, kommer understödsverksamheten för ofullständiga jordbruk att vara uppdelad på trenne länsorgan, nämligen — förutom länsstyrelserna — hushållningssällskapen och egnahemsnämnderna. Egnahemsnämnderna skulle handha frågor om inköp av tillskottsjord jämte den förstärkningsverksamhet, som må regleras genom premielån, länsstyrelserna skulle handha frågor om vägförbindelser och hushållningssällskapen åtminstone tillsvidare frågor om uppodling m. m. En dylik splittrad handläggning av sammanhörande frågor synes utredningsmännen icke vara lämplig; tvärtom bör eftersträvas största möjliga enhetlighet och likformighet vid handläggningen av ifrågavarande spörsmål, vilket uppenbarligen skulle underlättas, om dessa vägärenden kunde anförtros antingen hushållningssällskapen eller egnahemsnämnderna.

Vid ett sådant övervägande kan såsom stöd för den meningen, att nu förevarande vägfrågor böra handläggas av hushållningssällskapen, åberopas, att det tillkommer sällskapen att taga befattning med sådana ägovägar, som utföras med statsbidrag för nyodling till förstärkning av ofullständiga jordbruk. Emellertid äro åsyftade vägföretag av sådan obetydlig omfattning att de näppeligen förtjäna hänsynstagande i detta sammanhang och detta så mycket mindre som hushållningssällskapens fortsatta befattning med ifrågavarande bidragsverksamhet närmast betraktats såsom ett provisorium tills densamma kommer att överflyttas på egnahemsorganen. Det synes utredningsmännen vara mest ändamålsenligt, att bidragsverksamheten för odlingsvägar uppdrages åt de statliga egnahemsnämnderna under uppsikt och kontroll av egnahemsstyrelsen. Eftersom speciell expertis i vägbyggnadsfrågor saknas inom egnahemsorganisationen men sådan understundom kan vara behövlig, särskilt i fråga om mera betydande vägföretag, synes möjlighet böra beredas egnahemsorganen att i erforderlig utsträckning anlita biträde av de hos väg- och vattenbyggnadsstyrelsen anställda länsschaktmästarna för bidragsverksamheten till enskild väghållning. Med hänsyn till att sådana odlingsvägar, som motsvara nuvarande nybyggesvägar, i vissa gränfall kunna i stället tänkas vara hänförliga till utfartsvägar, vartill byggnadsbidrag kan erhållas genom väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, och för vinnande av planmässighet i statens stödverksamhet i fråga om enskilda vägföretag, torde det vara lämpligt, att kontakt upprätthålles mellan egnahemsorganen samt väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. Dessutom torde det beträffande vissa vägföretag vara lämpligt, att egnahemsnämnderna, innan beslut meddelas på ansökning om bidrag, införskaffa yttranden från såväl länsstyrelsen som väg- och vattenbyggnadsstyrelsen.

Enligt vad utredningen sålunda anfört borde beslutanderätten beträffande statsbidrag till odlingsvägar, varom här vore fråga, tillkomma vederbörande statliga egnahemsnämnd. Klagan över egnahemsnämnds beslut borde kunna i vanlig ordning föras hos egnahemsstyrelsen.

Beträffande villkoren och bestämmelserna i övrigt har egnahemsutredningen icke funnit anledning till andra jämkningar i vad nu gäller om statsbidrag till byggande av nybyggesvägar än som ansetts påkallade för åvägbringande av önskvärd överensstämmelse med bidragsverksamheten för byg-

gande av enskilda vägar i allmänhet. Utredningen har hänvisat till att bidrag för sistnämnda ändamål enligt 1939 års riksdags beslut vore avsett att utgå med högst 50 procent av beräknade anläggningskostnader. Det tidigare stadgade villkoret, att samtidigt skulle lämnas bidrag, motsvarande minst 15 procent av statsbidragets belopp, av medel som anvisats av landsting, kommun eller annan icke-sakägare, hade upphävts. Enligt utredningens mening syntes skäl ej heller föreligga att bibehålla ifrågavarande villkor om landstingsbidrag, när det gällde odlingsvägar. Detta villkor borde sålunda hädanefter ej uppställas. Med hänsyn till den härav föranledda minskningen i bidragshjälpen och till att bidragen vore avsedda för småbrukare, som vanligen hade en ganska svag ekonomisk ställning, ansåge utredningen nödvändigt, att statsbidraget icke tillmättes alltför knappt. Liksom förstärkningsbidragen i övrigt för ofullständiga jordbruk finge utgå med intill 60 procent av den beräknade kostnaden för företaget, torde nu ifrågavarande vägbyggnadsbidrag böra utgå enligt samma maximering.

Enligt vad utredningen slutligen framhållit, syntes utvidgningen av anslagets användning till att avse odlingsvägar och det alltmer framträngande behovet av de ofullständiga jordbrukens förstärkning komma att medföra ökade krav på bidrag. Liksom hittills torde fördelningen av tillgängligt anslag mellan länen böra ankomma på Kungl. Maj:t efter förslag av egnahemsstyrelsen.

I detta sammanhang må nämnas att, sedan egnahemsutredningen avgivit sitt betänkande angående statsbidrag till odlingsvägar, vissa författningar utfärdats av intresse för frågans bedömande, nämligen kungörelsen den 30 juni 1939 (nr 466) angående statsbidrag till förstärkning av ofullständiga jordbruk m. m., kungörelsen den 15 juni 1939 (nr 359) angående statsbidrag till enskild väghållning samt lagen den 3 september 1939 (nr 608) om enskilda vägar.

Yttranden över egnahemsutredningens förslag ha inhämtats från statskontoret, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, lantbruksstyrelsen efter hörande av hushållningssällskapens förvaltningsutskott i de norrländska länen och Kopparbergs län, egnahemsstyrelsen efter hörande av hushållningssällskapens egnahemsnämnder i samma län, ävensom länsstyrelserna och landstingens förvaltningsutskott i samma län.

Den av egnahemsutredningen föreslagna utvidgningen av bidragsverksamheten till nybyggesvägar till att avse odlingsvägar har tillstyrkts i alla yttranden utom det av lantbruksstyrelsen avgivna.

Lantbruksstyrelsen har ansett någon ändring av gällande bestämmelser angående bidrag till nybyggesvägar icke vara av förhållandena påkallad och har uttalat sig för att statens medverkan till anläggandet av odlingsvägar ordnas i samband med bidragsverksamheten till torrläggningsföretag. Utredning rörande statsbidrag till bestridande av kostnaderna för ett torrläggningsföretag borde sålunda innefatta undersökning av frågan, huruvida sådant bidrag jämväl borde utgå till erforderlig odlingsväg till företaget. Lant-

bruksstyrelsen har, under erinran om vad styrelsen i tidigare sammanhang anfört i förevarande frågor, framhållit följande fördelar, som skulle följa med den av styrelsen förordade anordningen.

Kungl. Maj:t och vederbörande myndighet bleve i tillfälle att omedelbart och i sammanhang med torrlägningsärendet göra ett bedömande av det berättigade i tilldelningen av statsbidrag till dylikt vägbygge. Härför erforderliga handlingar och ritningar skola under alla förhållanden upprättas i samband med utredningen rörande torrläggningen, varför desamma finnas genast tillgängliga för en undersökning i nämnda avseende. För erhållande av statsbidrag till torrlägningsarbetet gällande villkor och bestämmelser böra i allt väsentligt kunna tillämpas på vägbyggnaden. Detta gäller även ordningen för avslutande av kontrakt mellan myndigheten och vederbörande intressenter, utbetalning av beviljade bidrag samt kontroll över arbetets utförande och framtida underhåll m. m. I den mån vid behandlingen i lantbruksstyrelsen av dessa ärenden erfordras samarbete med väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, kan detta utan svårighet åstadkommas, då dylikt samarbete redan länge varit ordnat beträffande andra av torrlägningsverksamheten berörda vägrågor.

Skulle å andra sidan frågan om statsbidrag till odlingsvägar lösas enligt föreliggande förslag genom anvisande av ett nytt anslag och upprättande av en särskild, relativt omfattande organisation, skulle därmed tydligen följa onödig omgång med ärendenas handläggning och avsevärt dubbelarbete. Vederbörande egnahemsnämnd kunde visserligen från lantbruksstyrelsen eller från torrlägningsföretagets intressenter införskaffa för prövning av bidragsfrågan erforderliga uppgifter, beskrivningar och redogörelser m. m. Då emellertid dessa handlingar och ritningar väl få antagas skola förvaras hos egnahemsnämnden, bleve intressenterna likväl betungade med kostnader för anskaffande av ytterligare ett exemplar av desamma. Särskilda kontraktshandlingar skulle upprättas, varjämte anstalter skulle träffas för utbetalning av statsbidragen och kontroll av arbetet m. m., allt utöver och oberoende av fullständigt enahanda åtgärder för själva torrlägningsföretaget.

Härtill komma ytterligare omständigheter, vilka synas lantbruksstyrelsen vara av särskilt allvarlig art. För en understödsverksamhet av ifrågavarande slag måste det anses nödvändigt, att prövningen av ansökningar om statsbidrag, i vad beträffar såväl den ifrågasatta vägens karaktär som kostnaderna för väganläggningen m. m., kommer att i de olika landsdelarna ske efter fullt enhetliga linjer. Det lär knappast kunna förväntas, att så kan bli valet, när varje egnahemsnämnd skulle äga att självständigt besluta i dessa frågor. Slutligen synes den omständigheten, att enligt vad i det följande anføres den av egnahemsutredningen förordade anordningen icke erbjuder någon möjlighet att från statens sida beivra eventuell försummelse av underhållet av väg, vara så mycket mer betänkelig, som vägbyggnaden kan komma att ingå som ett led i ett torrlägningsföretag och frågan om underhållet av övriga till företaget hörande arbeten är genom särskilda, i vattenlagen införda bestämmelser på ett från statens synpunkt betryggande sätt ordnad.

Beträffande odlingsväg till markområde, som redan är effektivt torrlagt, bör bidragstilldelningen likaså kunna ske med anlitan av statens avdikningsanslag. Detsamma bör gälla även för det fall — något som emellertid sällan kan tänkas förekomma — att med hänsyn till markområdets natur särskilda åtgärder för dess torrläggning icke äro påkallade. Härvid skulle i tillämpliga delar gälla vad här föreslagits beträffande vägbyggnad i samband med torrlägningsföretag.

Beträffande organisationen av ifrågavarande bidragsverksamhet ha i åtskilliga yttranden betänkligheter framförts mot att verksamheten föreslagits skola handhavas av egnahemsnämnderna.

Gävleborgs läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott har — i viss anslutning till vad som anförts av lantbruksstyrelsen — framhållit, att bland åtgärderna för ett odlingsområdes iståndsättande för jordbruksändamål, nämligen vattenavledning, odling, avdikning och väganläggning, den sistnämnda icke hade större betydelse än de övriga samt att väganläggning till ett odlingsområde lämpligen borde planläggas i samband med områdets torrläggning. Då så vore, syntes nu ifrågasätta åtgärder för understödjande av tillkomsten av odlingsvägar böra handhavas av samma organ, som omhändertog de statliga åtgärderna i övrigt för befrämjande av tillkomst eller förbättring av jordbruksjord, nämligen centralt lantbruksstyrelsen och lokalt lantbruksingenjörerna — för planläggningar — eller hushållningssällskapen, alltefter som ett företag bestode av vattenavledning med därpå följande odling eller av odling med tillhörande vattenavledning genom mindre avlopps-dikesföretag samt avdikning ävensom i andra fall. Förvaltningsutskottet har vidare gentemot förslaget om bidragsverksamhetens överflyttande till egnahemsnämnderna invänt, att utskottet förutsatte att egnahemsverksamheten liksom hittills komme att beröra endast en liten obetydlig del av hela jordbruksfastighetsstocken. *Länsstyrelsen i Gävleborgs län* har biträtt förvaltningsutskottets yttrande.

I samma riktning ha även uttalat sig *länsstyrelsen, förvaltningsutskottet och egnahemsnämnden i Kopparbergs län*. I dessas yttranden har bland annat understrukits, att odlingsvägar och nyodlingar oftast planerades samtidigt och att det därför förefölle olägligt att vederbörande skulle behöva anlita olika förmedlingsorgan vid sökande av bidrag till sådana arbeten. Vidare syntes det ur både allmän och enskild synpunkt vara av betydelse, att den institution, som komme att behandla ärenden om odlingsvägar, även beredes möjlighet att odlingstekniskt undersöka, huruvida sträckningen av en begärd odlingsväg kunde och borde påverkas av andra, i närheten belägna odlingsmöjligheter, och att beakta detta vid avtals uppgörande.

Länsstyrelsen i Norrbottens län har hänvisat till att det vore en allmän uppfattning bland jordbrukarna, att egnahemsnämnderna representerade bildandet av egnahem, bostadsförbättring och tillkomsten av mindre nya jordbruk. Det vore under sådana förhållanden ingen anledning att för prövningen av dessa frågor anlita egnahemsnämnderna framför hushållningssällskapen. Hade däremot avsikten icke varit att särskilt tillgodose jordbruksintresset, måste länsstyrelsen, trots att länsstyrelsen därvid talade i egen sak, uttryckligen betona att länsstyrelserna besatte större administrativ förfarenhet i handläggning av vägärenden än egnahemsnämnderna.

För den uppfattningen, att länsstyrelserna skulle äga större förutsättningar än egnahemsnämnderna att handhava ifrågavarande bidragsverksamhet, ha även uttalat sig *Norrbottens och Västerbottens läns landstings förvaltningsutskott* och samma läns *hushållningssällskaps förvaltningsutskott, Väster-*

bottens läns hushållningssällskaps egnahemsnämnd samt Västernorrlands läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott och egnahemsnämnd, varjämte även statskontoret ifrågasatt, om icke bidragsverksamheten borde handhavas av länsstyrelserna. I ett par av nu nämnda yttranden har förordats, att länsstyrelserna borde vid avgörandet av förevarande frågor samråda med hushållningssällskapen.

Västerbottens läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott har gjort gällande, att egnahemsnämnderna alldeles saknade tillgång till den fackkunskap, som länsstyrelserna ägde tillgång till. När det därjämte i praktiken ofta bleve fråga att vägen berörde flera markägare och laga förrättningar sålunda måste hållas, syntes det synnerligen opraktiskt att uppdraga beviljandet av ifrågavarande bidrag till egnahemsnämnderna. Därjämte måste bemärkas att beviljande av statsbidrag till flera vägföretag av olika natur men berörande samma trakt lätt kunde ifrågakomma, om flera myndigheter skulle handlägga sådana ärenden. Dessutom torde egnahemsnämnderna ändå dock få så många arbetsuppgifter, att de hade nog därav utan att övertaga föreslagen verksamhet, vilken för dem måste vara främmande. Bidragsverksamheten borde anförtros länsstyrelserna, som bland annat från handläggningen av ärenden angående nybyggesvägar m. fl. hade en god erfarenhet av förevarande arbetsuppgifter och jämväl eljest måste anses mer lämpade därför än egnahemsnämnderna.

Statskontoret har funnit det tveksamt, huruvida de statliga egnahemsnämnderna komme att äga tillräckliga förutsättningar för bedömandet av de frågor av vägteknisk natur, som uppkomme vid prövningen av förevarande ärenden, särskilt som det av principiella skäl knappast syntes vara att förorda, att sådana primära organisationer som egnahemsnämnderna skulle äga rätt att inhämta yttranden från länsstyrelser samt väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. Vissa skäl syntes därför enligt statskontorets mening kunna anföras för att länsstyrelserna alltjämt skulle bibehållas vid prövningen av ifrågavarande statsbidrag.

Enligt vad Västernorrlands läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott anfört, borde, därest här ifrågavarande vägärenden ej kunde inrangeras i gällande bestämmelser angående statsbidrag till enskilda utfartsvägar, den tekniska granskningen av de erforderliga vägplanerna lämpligast utföras av respektive vägingenjörer och schaktmästare, den jordbruksekonomiska och odlingstekniska granskningen verkställas genom hushållningssällskapen samt beslutanderätten utövas av länsstyrelserna.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har hänvisat till att det ofta kunde bli vanskligt att bedöma, huruvida viss väg skulle utföras såsom enskild väg eller såsom nyodlingsväg samt att det kunde ifrågakomma, att en odlingsväg föresloges till utförande i omedelbar närhet av tidigare ifrågasatt enskild utfartsväg. Med hänsyn härtill syntes det vara av vikt, att vederbörande anslagsgivande myndighet vore skyldig att alltid införskaffa yttrande från väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. Styrelsen har förklarat sig intet ha att erinra mot att av styrelsen anställda länsschaktmästare, särskilt i fråga om mera bety-

dande vägföretag, finge av egnahemsnämnderna anlitas såsom sakkunniga. Styrelsen har biträtt egnahemsutredningens förslag, att bidragsverksamheten borde tillkomma egnahemsnämnderna.

Till stöd för sitt tillstyrkande av förslaget om bidragsverksamhetens överflyttande på egnahemsnämnderna har *egnahemsstyrelsen* bland annat anfört:

Vid behandlingen av frågor om statsbidrag bör huvudsynpunkten vara, om det område, för vilket väganläggningen tillkommer, är lämpligt såsom odlingsmark. Om något trafikspörsmål i egentlig mening är det här alltså icke fråga. Ej heller bör vid bidragstilldelningen i första hand tagas hänsyn till arbetslöshetssynpunkter. Handhavandet av bidragstilldelningen bör åläggas organ, som besitta sakkunskap på jordbruksområdet. Ett avgörande skäl för att anförtro verksamheten åt egnahemsnämnderna synes vara, att dessa nämnder skola lämna sin medverkan vid förvärv av tillskottsjord till ofullständiga jordbruk. Det bör för övrigt uppmärksammas, att länsstyrelserna enligt hittills gällande föreskrifter haft att i vissa hänseenden införskaffa yttranden i frågor om statsbidrag till nybyggesvägar från egnahemsnämnderna men däremot icke från hushållningssällskapens förvaltningsutskott. Såsom egnahemsutredningen förordat, böra egnahemsnämnderna i erforderlig utsträckning anlita biträde av de hos väg- och vattenbyggnadsstyrelsen anställda länsschaktmästarna och bör även i övrigt kontakt upprätthållas mellan egnahemsorganen samt väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. Det torde vara att förorda, att yttrande i vissa fall — men icke under alla förhållanden — inhämtas från vederbörande länsstyrelse. Detta kan vara motiverat med hänsyn till länsstyrelsernas allmänna överblick över väg- och andra förhållanden inom länen.

Förslaget om höjning av maximum för statsbidraget från 50 till 60 procent av kostnaderna för vägföretaget har tillstyrkts i så gott som alla yttranden.

Detta förslag har emellertid avstyrkts av *väg- och vattenbyggnadsstyrelsen* och *statskontoret*, vilka ansett maximum för ifrågakarande statsbidrag böra vara detsamma som för bidrag till enskild väg eller 50 procent av kostnaderna. Sistnämnda ämbetsverk har även hänvisat till att exempelvis nyodlingsbidragen maximerats, förutom till 60 procent av kostnaderna för nyodlingen, till visst belopp för hektar jord, vilken begränsning icke syntes kunna erhålla någon motsvarighet i fråga om bidrag till odlingsväg. Detta förhållande syntes tala för en lägre procentuell gräns än som föreslagits.

Å andra sidan har *Norrbottens läns landstings förvaltningsutskott* framhållit önskvärdheten av att statsbidrag vid särskilt svåra förhållanden kunde utgå med 75 procent av kostnaderna. Utskottet har hänvisat till de höga skatterna, arbetslösheten och befolkningsförhållandena inom länet.

Mot förslaget om borttagande av det nuvarande villkoret för statsbidrag, att bidrag även lämnas av vederbörande landsting, ha inga erinringar framförts i de avgivna yttrandena.

Bland uttalanden av mera allmän innebörd må i övrigt framhållas följande.

Västerbottens läns hushållningssällskaps egnahemsnämnd har ifrågasatt,

om icke även bidrag, som utginge för väganläggning, beslutad vid laga skifte, borde utgå ur anslag för odlingsvägar. I detta hänseende har *egnahemsstyrelsen* framhållit, att en dylik reform i varje fall icke borde komma till genomförande i nuvarande läge, då jorddelningslagstiftningen vore föremål för revision.

Västernorrlands läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott har hänvisat till att gällande kungörelse angående statsbidrag till förstärkning av ofullständiga jordbruk m. m. såsom villkor för bidrag föreskriver, att det av bidragstagaren innehavda jordbrukets åkerareal, inberäknat i förekommande fall den areal, för vars uppodling till åker statsbidrag ifrågasättes, icke överstiger tjugu hektar. Utskottet har ifrågasatt, om ej en motsvarande bestämmelse borde införas bland villkoren för statsbidrag till odlingsvägar.

Lantbruksstyrelsen har gjort gällande, att frågan om det framtida underhållet av med statsbidrag utförd vägbyggnad icke i utredningens förslag erhållit en ur det allmännas synpunkt tillfredsställande lösning. I detta förslag angiven ordning för underhållet innefattade nämligen allenast en reglering av underhållsskyldigheten de olika deltagarna i företaget emellan. Däremot erbjöde densamma icke någon möjlighet att från statens sida beivra eventuell försummelse av underhållet. Detta syntes så mycket mer betänkligt, som vägbyggnaden kunde komma att ingå som ett led i ett torrläggningsföretag och frågan om underhållet av övriga till företaget hörande arbeten vore genom särskilda, i vattenlagen införda bestämmelser ordnad på ett från statens synpunkt betryggande sätt. Även *Västernorrlands läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott* och *egnahemsnämnd* ha efterlyst bestämmelser om underhållet av odlingsväg, som flera sakägare komma att utnyttja.

I ett av *Kopparbergs läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott* och *egnahemsnämnd* åberopat yttrande av en konsulent hos sällskapet har framhållits, att upprättandet av plan, betänkande och kostnadsförslag för väganläggningar i och för sökande av statsbidrag till nybyggesvägar inom länet i stor utsträckning anförtrots åt lantmätare men i en hel del fall utförts av personer, som av resultatet att döma ej vore kompetenta att utföra sådana förrättningar. Föreskrift borde meddelas, att plan, betänkande och kostnadsförslag skulle vara uppgjort av lantmätare eller annan person, som av *egnahemsnämnden* förklarats kompetent därtill. I samma yttrande har erinran framställts mot att det ej vore föreskrivet, vem som skulle gälda kostnaden för utsedd kontrollant, vilken i regel icke vore i *egnahemsnämndens* tjänst. *Egnahemsstyrelsen* har med anledning av förstnämnda erinran fäst uppmärksamheten på att enligt den lag om enskilda vägar, vilken antagits vid 1939 års riksdag, anläggandet av väg, som byggdes över annan fastighets område, skulle föregås av särskild förrättning i enlighet med föreskrifterna i nämnda lag. I övrigt ankomme det uppenbarligen på *egnahemsnämnden* att bedöma, om planen för väganläggningen med betänkande och kostnadsförslag upprättats av kompetent person. Beträffande frågan, om *egnahemsnämnd* eller bidragstagare borde bestrida ersättningen till kon-

trollant för vägbyggnadsarbete, har egnahemsstyrelsen som sin mening uttalat, att egnahemsnämnderna borde ha att bekosta utgifter av ifrågavarande slag.

I sin skrivelse den 29 augusti 1939 angående anslagsberäkningar för budgetåret 1940/41 har *egnahemsstyrelsen* föreslagit, att sammanlagda beloppet för beviljande av statsbidrag till odlingsvägar för budgetåret 1940/41 måtte maximeras till 250,000 kronor samt att för ifrågavarande ändamål måtte anvisas ett förslagsanslag av 200,000 kronor. Vid egnahemsstyrelsens skrivelse ha fogats framställningar från länsstyrelserna i Norrland och Dalarna om anslag till ett belopp av tillhoppa omkring 350,000 kronor.

Departementschefen.

Såsom jag vid anmälan av egnahemspropositionen till 1939 års lagtima riksdag framhållit, bör egnahemsverksamheten framdeles icke i lika hög grad som tidigare vara inriktad på nykolonisation. I stället bör en annan uppgift träda i förgrunden, nämligen sådan komplettering av ofullständiga jordbruk med tillskottsjord, att bärkraftiga jordbruk skapas. Såsom ett led i åtgärderna för främjande av denna komplettering bör, såsom egnahemsutredningen föreslagit, statsbidrag kunna utgå till byggande av odlingsvägar vilka, där det ej kan undvikas att tillskottsjordarna komma att ligga på något avstånd från gårdarna, erfordras för förbindelsen mellan ägototterna. Då behovet av statsbidrag till sådana vägar kan antagas göra sig huvudsakligen gällande i Norrland och Dalarna, biträder jag utredningens förslag, att ifrågavarande bidragsverksamhet inskränkes till nämnda landsdelar.

Egnahemsutredningens förslag innebär, att de nuvarande reglerna för statsbidrag till nybyggesvägar, med vissa ändringar, skola erhålla tillämpning jämväl i fråga om vägar, som nyss avsetts. Lantbruksstyrelsen har däremot uttalat sig för att bidragsgivningen till sistnämnda vägar skall inordnas i bidragsverksamheten till understödjande av torrlägningsföretag. Såsom ett tredje alternativ har antytts, att statsbidrag till här avsedda odlingsvägar skulle utgå efter de vanliga reglerna för bidrag till enskild väghållning. För min del anser jag övervägande skäl tala för att, liksom hittills bidragsgivningen till nybyggesvägar utgjort en självständig bidragsform vid sidan av understödjandet av torrlägningsföretag och av enskild väghållning, så blir fallet även sedan verksamheten utvidgats till att avse förbindelsevägar av nu ifrågavarande art.

Den bidragsverksamhet, som nu utövas till förmån för nybyggesvägar, har handhåfts av länsstyrelserna. Detsamma har tidigare varit förhållandet med statsbidragen till enskilda vägar. Emellertid har sistnämnda bidragsgivning från och med den 1 juli 1939 överflyttats från länsstyrelserna till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. Med utgångspunkt härifrån har egnahemsutredningen ansett länsstyrelserna framdeles icke heller böra ha hand om beviljandet av bidrag till odlingsvägar. Utredningen har föreslagit, att detta arbete uppdrages åt de statliga egnahemsnämnderna. I en del yttranden har

emellertid i stället förordats, antingen att bidragsverksamheten bibehålles hos länsstyrelserna eller att densamma, liksom torrlägningsverksamheten, lägges hos lantbruksstyrelsen eller ock uppdrages åt hushållningssällskapen. Med hänsyn till att det kommer att åligga egnahemsorganen såsom en av deras viktigaste uppgifter att medverka vid kompletteringen av ofullständiga jordbruk med tillskottsjord och då bidragsgivningen till odlingsvägar har ett nära samband med denna kompletteringsverksamhet men däremot icke avser ett kommunikationsändamål i egentlig mening, delar jag egnahemsutredningens uppfattning, att arbetet härmed lämpligast bör åläggas egnahemsnämnderna. Dessa böra i erforderlig utsträckning få anlita biträde av de hos väg- och vattenbyggnadsstyrelsen anställda länsschaktmästarna. Av skäl, som anförts av nyssnämnda styrelse, böra egnahemsnämnderna i varje särskilt bidragsärende införskaffa yttrande från styrelsen. Nämnderna böra även, i den mån det finnes lämpligt, samråda med länsstyrelserna och vederbörande kommuner. De från ett par håll framförda principiella betänkligheterna mot att egnahemsnämnderna såsom primära organ inhämta yttranden från väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och länsstyrelserna finner jag såtillvida mindre bärande, som dessa yttranden komma att till stor del erhålla karaktär av upplysningar rörande förhållanden, vilka böra beaktas av egnahemsnämnderna vid sidan av de jordbruksekonomiska överbäganden, som närmast ankomma på nämnderna.

Det för statsbidrag till nybyggesvägar hittills gällande villkoret, att bidrag även skall lämnas av vederbörande landsting, synes i enlighet med vad allmänt förordats böra borttagas.

Av egnahemsutredningen föreslagen höjning av maximibeloppet för statsbidrag till 60 procent av kostnaderna för vägföretag kan jag icke förorda. Liksom gäller i fråga om enskilda vägar i allmänhet bör statsbidrag till odlingsvägar ej kunna beviljas till högre belopp än 50 procent av kostnaderna.

Vad i ett par yttranden anförts rörande behovet av garantier för att vägföretag planläggas på ett tillfredsställande sätt och för att vägar, vartill statsbidrag utgått, framdeles underhållas, synes mig icke motivera strängare bestämmelser härutinnan än de nu gällande. Klart är emellertid, att egnahemsnämnderna böra ägna uppmärksamhet åt förevarande förhållanden. I detta sammanhang vill jag understryka angelägenheten av att egnahemsnämnderna överhuvud taget vaka över att de statliga bidragsmedlen verkligen komma till avsedd nytta.

Uppkommande kostnader för kontroll över vägbyggen böra, i enlighet med vad egnahemsstyrelsen föreslagit, bestridas av egnahemsnämnderna.

I överensstämmelse med de grunder, som angivits i det föregående, har upprättats ett utkast till kungörelse angående statsbidrag till byggande av odlingsvägar i Norrland och Dalarna, vilket utkast torde få fogas som bilaga till statsrådsprotokollet (Bilaga A).

Tillgängliga anslagsmedel torde årligen, efter förslag av egnahemsstyrelsen, böra av Kungl. Maj:t fördelas mellan de olika länen.

Genomförandet av de nya bestämmelserna i fråga om bidrag till odlingsvägar, vilka bestämmelser böra gälla från och med den 1 juli 1940, torde framdeles medföra ökat behov av anslagsmedel. Emellertid anser jag bidragsverksamheten, med hänsyn till nuvarande tidsläge och i avbidan på erfarenheter av de nya bestämmelserna, under budgetåret 1940/41 böra hållas inom relativt snäva gränser. Kungl. Maj:t torde sålunda böra inhämta riksdagens medgivande, att för nästa budgetår må beviljas statsbidrag intill ett belopp av 125,000 kronor. Ett förslagsanslag av 100,000 kronor torde böra anvisas för ändamålet.

Egnahemslånefonden.

Såsom framgår av vad inledningsvis anförts ha vid 1939 års lagtima riksdag beslut fattats om ändrade grunder för utlåningen till förvärv av egnahem. De nya grunderna äro avsedda att tillämpas från och med den 1 juli 1940. Enligt dessa grunder skola från egnahemslånefonden utlämnas jordbrukslån, skogslån, bostadslån, lån till förstärkning av ofullständigt jordbruk ävensom egnahemsstatslån till låneförmedlare.

Riksdagen plägar för varje kalenderår fastställa visst maximibelopp, till vilket den nya utlåningen från egnahemslånefonden högst får uppgå under året. För vartdera av kalenderåren 1938 och 1939 har ifrågavarande maximibelopp varit fastställt till 22,000,000 kronor. För första halvåret 1940 — då de gamla lånebestämmelserna fortfarande tillämpas — har utlåningsbeloppet bestämts till högst 11,000,000 kronor, fördelade i samma proportion som förut tillämpats eller med 7,250,000 kronor på jordbrukslägenheter och 3,750,000 kronor på bostadslägenheter. Kungl. Maj:t har emellertid rätt att, därest förhållandena giva anledning därtill och i den mån det kan ske utan förfång för lånerörelsen för jordbruksändamål, taga i anspråk större belopp för bostadslägenheter än det sist angivna.

Kapitaltillskott ha anvisats till egnahemslånefonden, i den mån det varit erforderligt för utlåningen. Med hänsyn till behållningen å fonden har något kapitalökningsanslag icke behövt anvisas för budgetåret 1939/40.

Beträffande anslagsbehovet för budgetåret 1940/41 har *egnahemsstyrelsen* i skrivelse den 29 augusti 1939 hänvisat till att de enligt de nya grunderna för egnahemsverksamheten gällande förhöjningarna av värdemaxima för egnahemsfastigheter och av belåningsprocenten för jordbruksegnahem syntes medgiva en ganska väsentlig ökning av de genomsnittliga lånebeloppen. Men å andra sidan torde den nyöppnade möjligheten att placera bottenkredit i egnahemsfastigheter hos annan långivare än staten medföra minskade krav på lånemedel från fonden. Det syntes icke vara möjligt att verkställa några närmare beräkningar rörande storleken av erforderligt utlåningsbelopp. Med ledning av sin kännedom om egnahemsverksamheten ville styrelsen föreslå, att maximum för det årliga utlåningsbeloppet bestämdes till 25,000,000 kronor. Till detta belopp hade också utlå-

ningsbehovet på sin tid uppskattats av 1936 års egnahemsutredning. Beloppet syntes böra fördelas med 15,000,000 kronor på jordbruksfastigheter och 10,000,000 kronor på bostadsfastigheter, med rätt dock för Kungl. Maj:t att, därest förhållandena skulle därtill giva anledning, medgiva jämkning i sagda fördelning mellan jordbruks- och bostadsfastigheter. Enligt vad egnahemsstyrelsen vidare anfört, syntes framdeles icke tillräcklig anledning finnas att, såsom hittills, anknyta maximeringen av årsutlåningen till kalenderår, utan syntes densamma i stället böra hänföras till budgetår.

Egnahemsstyrelsen har beträffande kapitaltillgången å egnahemslånefonden verkställt följande beräkningar:

Enligt uppgift från statskontoret förefanns den 1 juli 1939 en kassabehållning i fonden av omkring 16,000,000 kronor. I fondens för innevarande budgetår disponibla kapital ingå vidare påräkneliga inbetalningar å egnahemsstatslån, vilkas belopp äro beroende av omfattningen av dels ordinarie samt dels extra kapitalavbetalningar å egnahemslån eller återbetalningar av lånen i deras helhet. Det torde kunna beräknas, att sålunda ett belopp av omkring 10,000,000 kronor inflyter till fonden under våren 1940. För budgetåret 1939/40, för vilket år intet kapitalökningsanslag anvisats, skulle följaktligen finnas disponibelt ett kapital av 26,000,000 kronor. Då enligt uppgift egnahemslåneförmedlarna den 1 juli 1939 innehade en kapitalbehållning av 1,275,000 kronor och beräknat sina utbetalningar till egnahemslåntagarna under sagda budgetår till 14,200,000 kronor, skulle låneförmedlarna under denna tid behöva ur fonden uttaga omkring 13,000,000 kronor. Vid ingången av budgetåret 1940/41 skulle i enlighet med de nu gjorda beräkningarna i fonden finnas en behållning av 13,000,000 kronor. Räknas vidare med kapitalinbetalningar under sistnämnda budgetår å 10,000,000 kronor, skulle för samma budgetår ett belopp av 23,000,000 kronor bliva disponibelt för utbetalningar. Detta belopp synes bliva tillräckligt för utlåningen under budgetåret.

På grund av vad sålunda anförts har egnahemsstyrelsen icke funnit erforderligt, att något kapitalökningsanslag anvisas för budgetåret 1940/41.

Enligt de vid 1939 års lagtima riksdag antagna grunderna för egnahemsverksamheten skall i fråga om räntan å egnahemslån gälla, att jordbrukslån, skogslån, bostadslån, lån till förstärkning av ofullständigt jordbruk samt egnahemsstatslån, som beviljas efter de nya bestämmelsernas ikraftträdande den 1 juli 1940, skola förräntas efter fast vid lånets beviljande bestämd räntefot, vilken fastställs av Kungl. Maj:t och icke må understiga medelräntan för statens upplåning mot obligationer under de tre budgetår, som närmast föregått det, varunder lånet beviljats, med tillägg av en fjärdedels procent.

Beträffande egnahemslån, som beviljats före nyssnämnda tidpunkt, gäller efter år 1934 vidtagna ändringar, att räntan före amorteringsskyldighetens inträde utgör 3.6 procent för jordbrukslån och 4 procent för bostadslån samt därefter — då räntan å amorteringsdelen ingår i en till årligen lika belopp fastställd annuitet — dels å lånets stående del 4 procent vid jordbrukslån och 4.5 procent vid bostadslån och dels å amorteringsdelen 3.6 procent vid jordbrukslån och 4 procent vid bostadslån. Emellertid har enligt

kungörelse den 18 juni 1937 (nr 391) räntan å den stående delen av lån, som beviljats år 1920 eller senare och för vilka amorteringsskyldighet inträtt, tillfälligt för åren 1937, 1938 och 1939 nedsatts till 3.6 procent för jordbrukslån och till 4 procent för bostadslån.

Enligt vad som framgår av *1939 års proposition* i egnahemsfrågan hade chefen för finansdepartementet för avsikt att igångsätta en utredning rörande förräntningen av de statliga lånefonderna, varvid komme att undersökas möjligheten av en nedsättning av räntorna å lån från dessa fonder. Med hänsyn härtill föreslogs icke i propositionen någon ändring beträffande ränteberäkningen för egnahemslån, som utlämnats före den 1 juli 1940. Det förordades, att räntorna å dylika lån bestämdes skola för år 1940 utgå efter samma räntesats som provisoriskt varit fastställd för år 1939 eller 3.6 procent för jordbrukslån och 4 procent för bostadslån. Emellertid biträdde icke *riksdagen* den i propositionen föreslagna utsträckningen av dåvarande provisorium; bestämmandet av räntan för år 1940 å de äldre egnahemslånen borde kunna anstå till 1940 års riksdag.

I skrivelse den 2 mars 1940 ha *sakkunniga*, vilka tillkallats för utredning rörande räntan å lån från statens utlåningsfonder, hänvisat till att en tillämpning av de vid 1939 års lagtima riksdag beslutade grunderna för förräntning av egnahemslån skulle, om medelräntan för statens obligationsupplåning under åren 1936—1939 lades till grund för ränteberäkningen, leda till att räntan å de egnahemslån, som utlämnades under budgetåret 1940/41, inklusive förvaltningsbidrag, komme att understiga 3 $\frac{1}{4}$ procent. Det nyssnämnda beslutets genomförande skulle innebära en ej obetydlig räntesänkning i jämförelse med nu utgående räntesatser, oaktat det allmänna ränteläget för långfristiga lån sedan föregående år undergått en höjning med omkring 2 procent, varmed man vid beslutets fattande icke kunde räkna. En dylik utveckling förefölle i nuvarande läge knappast motiverad, och den nyssnämnda regeln för ränteberäkningen framstode numera såsom otillfredsställande. De sakkunniga ha fördenskull såsom ett provisorium föreslagit, att räntan å egnahemslånen för budgetåret 1940/41 måtte fastställas att utgå efter samma grunder som hittills eller med 3.6 procent för lån för jordbrukslägenheter och 4 procent för lån för bostadslägenheter.

Fullmäktige i riksgäldskontoret ha i utlåtande över de sakkunnigas förslag icke framställt någon erinran mot förslaget.

I samband med utlåningen från egnahemslånefonden torde få behandlas frågan om *livförsäkring i förening med egnahemslån*. Gällande bestämmelser om egnahemsverksamheten hänvisa i detta ämne till vad härom särskilt är föreskrivet. De närmare föreskrifterna återfinnas i en kungörelse den 30 juni 1920 (nr 509), ändrad genom kungörelser den 23 september 1927 (nr 370), den 21 april 1933 (nr 171) och den 30 juni 1934 (nr 405).

Enligt ifrågavarande bestämmelser kan egnahemslåntagare med sitt lån förena livförsäkring hos riksförsäkringsanstalten. Den som önskar detta

skall senast tre månader efter det egnahemslånet beviljats ingiva ansökning därom till vederbörande låneförmedlare, vilken vidarebefordrar ansökningen till riksförsäkringsanstalten. Vid dödsfall för låntagare, som tagit livförsäkring av ifrågavarande slag, gäldas vad som då återstår oguldet av lånets amorteringsdel. Den försäkrade skall erlägga en försäkringsavgift, som efter försäkringsteknisk beräkning motsvarar det riksförsäkringsanstalten åliggande försäkringsansvaret. Försäkringsavgift skall, vid äventyr att försäkringen blir ogiltig och redan erlagda avgifter förverkas, för varje år erläggas till vederbörande egnahemslåneförmedlare senast vid första uppbörden av egnahemslåneannuiteter. Influtna försäkringsavgifter redovisas av låneförmedlaren till riksförsäkringsanstalten. Uppkommande överskott å försäkringsavgifter, sedan förfallna dödsfallsersättningar utbetalats, avsätts till en särskild fond, vilken förvaltas av riksförsäkringsanstalten enligt grunder, som fastställas av Kungl. Maj:t.

Antalet vid utgången av år 1938 gällande försäkringsavtal utgjorde 2,269, varav 1,993 kommo på egnahemsnämnderna och 276 på de övriga egnahemslåneförmedlarna. Av försäkringarna voro 845 förenade med jordbrukslån och 1,424 med bostadslån. Försäkringsfrekvensen var jämförelsevis större bland bostadslåntagarna än bland jordbrukslåntagarna, respektive 5.6 och 2.2 procent av antalet utestående lån. Av sammanlagda antalet egnahemslån voro 3.6 procent förenade med livförsäkring. Försäkringsfrekvensen var tämligen ojämnt fördelad på olika län. Antalet nytillkomna försäkringar har under senaste åren utgjort omkring 150 om året.

I skrivelse den 16 mars 1939 har *1936 års egnahemsutredning* föreslagit, att den hittillsvarande särskilda livförsäkringsverksamheten i anslutning till egnahemslånerörelsen måtte upphöra. Utredningen, som inhämtat yttrandet i ämnet från egnahemsnämnderna, har anfört följande huvudsakliga synpunkter till stöd för sitt förslag.

Det beror på flera omständigheter, att försäkringsstocken blivit så obetydlig som fallet är. Egnahemslåntagarna ha på grund av sina knappa ekonomiska förhållanden varit nödsakade att söka till det yttersta begränsa sina utgifter. Redan av denna anledning ha de dragit sig för att teckna livförsäkringar, varom här är fråga. Men oavsett detta synes det vara en allmän uppfattning, att det är mera fördelaktigt att ha sådan vanlig försäkring, varå visst kapital under alla förhållanden utfaller vid inträffande dödsfall eller vid uppnåendet av viss levnadsålder. Egnahemslivförsäkringen utfaller endast försåvitt försäkringstagaren avlider, innan egnahemslånet hunnit slutamorteras, och med minskat belopp allteftersom amorteringen fortskridit. Att försäkringsfrekvensen på enstaka håll varit relativt stor, beror på att en del nämnder påfordrat livförsäkring såsom ytterligare säkerhet för egnahemslåns återbetalning. Med anledning av att ett par nämnder ifrågasatt försäkringens utvidgning till att avse även vanlig liv- och kapitalförsäkring hänvisar egnahemsutredningen till att dylik försäkring vidare ordnas hos de enskilda försäkringsanstalterna. Utredningen erinrar vidare om att egnahemslån vid låntagarens dödsfall kan överflyttas på de efterlevande. Genom ett uppskov i amorteringsskyldigheten kan beredas de efterlevande en lättnad under första tiden, tills förhållandena efter låntagarens dödsfall hunnit ordna sig. Om egnahemsnämnderna förstatligas, bör låne-

säkerheten prövas oberoende av om livförsäkring tages eller ej. Skulle livförsäkring krävas såsom utfyllnad av lånesäkerheten, komme för övrigt detta krav att i första hand gå ut över de egnahemslåntagare, som på grund av jämförelsevis stor låneskuld ha en hårt ansträngd ekonomi, vilken snarare skulle försämrast än förbättras genom livförsäkringstväng med ty åtföljande premieavgifter, vilka just skulle bliva kännbarast för de mest skuldsatta.

Om enligt utredningens förslag den särskilda livförsäkringsverksamheten i anslutning till egnahemslånerörelsen upphör, bör det stå dem, som redan tagit försäkringar, fritt att vidhålla dessa, men böra de som önska uppsäga sina försäkringar erhålla möjlighet härtill. Ifrågasättas kan, om icke vid försäkringsavtals upphörande på grund av uppsägning någon återbetalning av erlagda premier bör ske enligt försäkringstekniska grunder.

Slutligen har egnahemsutredningen framhållit att, om ifrågavarande försäkringsverksamhet ansåges böra fortgå, en översyn av bestämmelserna i ämnet borde verkställas med hänsyn tagen till de nya grunderna för egnahemslångivningen. Härvid borde även övervägas vissa andra jämkningar. Exempelvis kunde det ifrågasättas att utsträcka nuvarande tremånadersfrist för tecknande av livförsäkring efter det egnahemslån beviljats samt att medgiva rätt till uppsägning av livförsäkring.

I utlåtanden över egnahemsutredningens förslag ha *statskontoret* och *egnahemsstyrelsen* tillstyrkt upphävande av de särskilda bestämmelserna om livförsäkring i anslutning till egnahemslån. Sistnämnda ämbetsverk har understrukt, att motiven för en sådan försäkringsform försvagades i och med att egnahemslångivningen i huvudsak överflyttades direkt på staten. Vidare har hänvisats till att, i den mån vid sidan av årsavgifterna för lånen även uttoges försäkringspremier, möjligheterna att prestera årsavgifterna minskades.

Däremot har *riksförsäkringsanstalten* förordat, att den särskilda livförsäkringsverksamheten i anslutning till egnahemslångivningen bibehålles. Riksförsäkringsanstalten har bland annat anfört:

Bland egnahemslåntagarna torde allt framgent komma att finnas personer, vilkas ekonomi icke tillåter den belastning, som premien för en vanlig livförsäkring eller blandad liv- och kapitalförsäkring å ett belopp motsvarande egnahemslånets amorteringsdel utgör, och som därför torde komma att förbli oförsäkrade, om den nu föreliggande möjligheten att erhålla en särskild avpassad försäkring icke längre skulle stå öppen för dem.

I detta sammanhang hänvisas bland annat till följande jämförelse mellan å ena sidan premierna för en försäkring i anstalten enligt nu gällande grunder och å andra sidan premierna för blandad liv- och kapitalförsäkring enligt de svenska livförsäkringsbolagens gemensamma grunder för s. k. stor försäkring med utbetalning av försäkringssumman vid dödsfall eller senast efter 35 år och premiebetalning under hela försäkringstiden. Årspanierna avse 1,000 kronor ursprunglig amorteringsdel, respektive 1,000 kronors försäkringssumma.

Den försäkrades ålder	Livförsäkring i Rfa i förening med egnahemslån för jordbrukslägenhet Årlig premie i kronor				Försäkring i liv- försäkringsbolag
	1—5 kalenderåren	6—15 efter det, för vilket lånet	16—25 beviljats	26—35	Årlig premie kronor
23	5.32	4 82	4.35	2.51	26.29
28	5.21	5.30	5.39	3.36	27.20
33	5.41	6.28	6.96	4.84	28.66
38	6.27	7.80	9.41	7.54	30.97
43	7.54	10.09	13.68	12.36	34.61
48	9.60	13.66	21.27	21.21	.

Att vissa av de sämst ställda låntagarna icke utnyttja ens nuvarande försäkringsmöjlighet, är enligt riksförsäkringsanstaltens mening icke något skäl för att denna icke längre skall stå öppen för de övriga.

De nya riktlinjerna för egnahemslåneverksamheten synas komma att medföra en avsevärd höjning av de genomsnittliga lånebeloppen. Särskilt med hänsyn till den avgörande betydelse för möjligheten att genomföra det med egnahemslånet understödda företaget, som torde böra tillmätas låntagarens personliga duglighet, synes det knappast välbeträkt att beröva egnahemslåneförmedlarna, vare sig de statliga egnahemsnämnderna eller kommuner och enskilda sammanslutningar, möjligheten att såsom villkor för beviljande av lån i särskilda fall kräva en förstärkning av lånesäkerheten genom livförsäkring i en eller annan form.

Statens uppföringar för ifrågavarande livförsäkringsform inskränka sig till att staten bestrider försäkringens förvaltningskostnader, häri inräknat ersättning för de läkarintyg, som i vissa fall införskaffas. Att försäkringsrörelsens upphörande skulle kunna medföra någon personalminskning inom anstalten är uteslutet. Låneförmedlarnas arbete med insändande av försäkringsansökningar, uppbörd av försäkringsavgifter och redovisning av dessa till riksförsäkringsanstalten kräva icke någon mera avsevärd del av därmed sysselsatta befattningshavares tid.

Beträffande de ändringar i fråga om försäkringsvillkorens utformning, som vid bibehållande av den särskilda försäkringsverksamheten i anslutning till egnahemslån skulle påkallas av de nya grunderna för egnahemslångivningen, har riksförsäkringsanstalten i avvaktan på principbeslut angående försäkringens fortvaro inskränkt sig till att angiva de allmänna riktlinjer, som borde följas. Anstalten har bland annat anfört följande.

Om, såsom föreslagits av vissa egnahemsnämnder, den av riksförsäkringsanstalten omhänderhavda försäkringen skulle utvidgas till att även avse liv- och kapitalförsäkring av vanlig typ, skulle detta medföra avsevärda höjningar av premierna. Ur de synpunkter, anstalten har att företräda, föreligger emellertid icke anledning till erinran mot införandet av dylik försäkring såsom en för egnahemslåntagare valfri försäkringsform. Såsom ett andra alternativ torde emellertid böra övervägas införandet av en försäkringsform i huvudsak lika med den nuvarande men med återbetalning av erlagda premier i händelse egnahemslåntagaren kvarstår såsom försäkringstagare till amorteringstidens slut. För en sådan försäkring skulle ökningen i den årliga premien icke bliva större än 3 à 4 kronor per 1,000 kronors amorteringsdel. Vare sig någon av dessa försäkringsformer infördes eller icke bör enligt anstaltens mening möjlighet alltfört beredas egnahemslåntagare att erhålla en försäkring av i huvudsak samma typ som för närvarande.

Det hittills gällande stadgandet, enligt vilket försäkringen vid varje tidpunkt täcker den kvarstående skulden å lånets amorteringsdel, kan efter genomförandet av de nya lånebestämmelserna (med olika amorteringsplaner m. m.) icke bibehållas oförändrat. Flera premietariffer måste uppgöras. Under förutsättning att endast ett fåtal olika amorteringstider komma att tillämpas bliva emellertid de erforderliga premietarifferna icke alltför omfattande, enär åtskillnad mellan jordbruks- och bostadslån behöver göras endast för den amorteringsfria tiden. Med skogslån synes livförsäkring av här ifrågakommande art ej böra förenas.

Riksförsäkringsanstalten vill icke motsätta sig, att rätt till uppsägning medges såväl nuvarande försäkringstagare som de personer, vilka eventuellt framdeles komma att omfattas av försäkringen. Däremot kan enligt anstaltens mening på grund av närmare angivna skäl icke ifrågakomma, att vid försäkringsavtals upphörande till följd av uppsägning någon återbetalning av erlagda premier kan ske. Likaså avstyrker anstalten bestämt, att medel, som enligt särskilt beslut av Kungl. Maj:t avsatts för täckande av försäkringens förpliktelser eller därutöver någon del av den för verksamheten bildade säkerhetsfonden tages i anspråk för utbetalningar vid uppsägningar. Det synes anstalten strida mot försäkringens syfte, om vinstmedel skulle användas på ett sätt, som uppmuntrade till utträde ur försäkringen.

Slutligen tillstyrker anstalten en jämkning av gällande bestämmelser därhän att anstalten bemyndigas att efter prövning i varje särskilt fall meddela försäkring utan hinder av att ansökan ingivits först sedan mer än tre månader förflutit efter det lån beviljats.

Departementschefen.

Inledningsvis har redogjorts för de huvudsakliga grunder, som efter egnahemsverksamhetens omläggning den 1 juli 1940 skola tillämpas i avseende å egnahemslångivningen.

Med hänsyn till att frågan om räntan å lån från statens utlåningsfonder för närvarande är föremål för utredning genom särskilda sakkunniga och till vad dessa framhållit i sin förut återgivna skrivelse finner jag det vara att förorda, att de nya grunderna för egnahemslånen tills vidare icke sättas i tillämpning såvitt gäller lånens förräntning. Under budgetåret 1940/41 beviljade egnahemslån torde böra förräntas efter i huvudsak samma grunder som nu utestående lån. Övervägande skäl synas tala för att lånen, utan hänsynstagande vare sig till fördelningen på stående delar och amorteringsdelar eller till tiden för amorteringsskyldighetens inträde, förräntas efter en fast räntefot av 3.6 procent för lån till jordbruksfastigheter och 4 procent för lån till bostadsfastigheter. Kungl. Maj:t torde böra äga att med utgångspunkt från nämnda förräntningsregler meddela föreskrifter i fråga om amorteringen av lånen.

Vad angår egnahemslån, som utlämnats före den 1 juli 1940, torde den för åren 1937—1939 medgivna provisoriska nedsättningen av räntan å stående delen av lån, för vilka amorteringsskyldighet inträtt, böra erhålla förlängd giltighet även för åren 1940 och 1941. Härvid kommer räntan å lånen i sin helhet att utgöra 3.6 procent för jordbrukslån och 4 procent för bostadslån.

Beträffande grunderna för egnahemslångivningen vill jag i detta sam-

manhang erinra om att enligt 1939 års lagtima riksdags beslut maximivärdet å bostadsfastighet, till vars förvärvande egnahemslån må beviljas, blivit höjt från 10,000 till 12,000 kronor. Redan i samband med förberedandet av föregående års proposition framkommo önskemål om en längre gående höjning av nämnda värde. Uttalanden i samma riktning ha även senare gjorts och härvid motiverats med den av krigsutbrottet föranledda stegringen av byggnadskostnaderna. För min del anser jag mig emellertid, med hänsyn bland annat till risken att ett möjliggörande av egnahemsbelåning av fastigheter med högre värde än nyss sagts i sin mån skulle kunna bidra till en pressning uppåt av bostadsstandarden och fastighetsvärdena, åtminstone icke för närvarande böra framställa något förslag om höjning av maximivärdet å bostadsegnahem. Det är enligt min mening önskvärt, att de stegrade byggnadskostnaderna i viss utsträckning motverkas genom rationalisering och förenkling av olika slag.

En annan fråga i avseende å egnahemslångivningen, som nu bör upptagas till övervägande, gäller om i enlighet med egnahemsutredningens förslag bestämmelserna om livförsäkring i anslutning till egnahemslån böra upphävas i samband med övergången till de nya egnahemslånebestämmelserna. För min del biträder jag egnahemsutredningens uppfattning, att efter egnahemsverksamhetens förstärkande tillräckligt starka skäl icke längre finnas att bibehålla ifrågavarande föga anlitade försäkringsform. Denna synes icke bereda vare sig låntagarna eller det allmänna fördelar, som motsvara låntagarnas kostnader för försäkringen och egnahemsnämndernas besvär med bokföring, uppbörd och indrivning av försäkringsavgifterna. Ett upphävande av bestämmelserna om livförsäkring i anslutning till egnahemslån synes så mycket mer naturligt i detta läge, som bestämmelserna i varje fall med hänsyn till de nya grunderna för egnahemslångivningen skulle behöva bli föremål för revision. På grund av vad sålunda anförts och av de skäl i övrigt, som framförts av egnahemsutredningen, förordar jag, att ifrågavarande bestämmelser upphävas från och med den 1 juli 1940. Desamma böra dock fortfarande äga tillämpning i fråga om låntagare, som redan tagit livförsäkringar, i den mån dessa hållas vid kraft.

Vad slutligen angår frågan om omfattningen av långivningen från egnahemslånefonden biträder jag egnahemsstyrelsens mening, att maximeringen av årsutlåningen framdeles bör hänföras till budgetår i stället för kalenderår. Till följd härav bör, där såsom i fråga om egnahemssstatslån viss tid är fastställd för sökande av lån, denna tid ändras med hänsyn till nyssnämnda omläggning av utlåningsperioden. För budgetåret 1940/41 anser jag maximibeloppet för årsutlåningen icke böra sättas så högt som av egnahemsstyrelsen föreslagits, eller 25,000,000 kronor. Jag får erinra om att jag i vad gäller utlämnandet av premielån funnit mig icke kunna räkna med sådan bidragsverksamhet till större sammanlagt belopp än 700,000 å 800,000 kronor. Härvid har jag bland annat understrukt angelägenheten av att särskilt vid stigande jordpriser och byggnadskostnader försiktighet iakttages av jordbrukarna i avseende å startandet av jordbruksföretag. Av liknande skäl

och med hänsyn till det samband, som består mellan utlämnandet av jordbrukslån och beviljandet av premielån, anser jag maximum för utlåningen från egnahemslånefonden för budgetåret 1940/41 ej böra sättas högre än till 20,000,000 kronor, fördelade med 12,000,000 kronor på jordbruksfastigheter samt 8,000,000 kronor på bostadsfastigheter. Kungl. Maj:t torde emellertid böra ha rätt att, därest förhållandena skulle giva anledning därtill, medgiva jämkning i sagda fördelning mellan jordbruks- och bostadsfastigheter.

På grund av den kontanta kapitaltillgång, som kan antagas komma att finnas å egnahemslånefonden, torde något kapitalökningsanslag icke erfordras för budgetåret 1940/41.

Jordförmedlingsfonden.

1939 års lagtima riksdag har medgivit, att av jordförmedlingsfondens kapitalbehållning må under tiden 1 januari—30 juni 1940 till jordanskaffningslån åt hushållningssällskap av egnahemsstyrelsen disponeras tillhopa högst så stort belopp, att vad som utestår i beviljade jordanskaffningslån icke vid något tillfälle under sagda tid må överstiga 1,500,000 kronor. Vidare har riksdagen medgivit, att den del av jordförmedlingsfondens för ny utlåning disponibla kapitaltillgång, som ej anvisas såsom jordanskaffningslån, må under tiden 1 januari—30 juni 1940 av Kungl. Maj:t användas för utlämnande av förlagslån åt kommuner, aktiebolag och föreningar.

Enligt de av 1939 års lagtima riksdag antagna nya grunderna för egnahemsverksamheten skola från och med den 1 juli 1940 från jordförmedlingsfonden utlämnas förlagslån till kommuner, aktiebolag och föreningar för användning såsom rörelsekapital vid inköp och exploatering av fastigheter, lämpliga att helt eller huvudsakligen användas för bildande av bostadsegnahem. Kommuner skola därjämte kunna tilldelas förlagslån för anskaffande och tillhandahållande av jord till arbetarsmåbruk.

Egnahemsstyrelsen har i skrivelse den 29 augusti 1939 förordat, att maximum för utlåningen från jordförmedlingsfonden fortfarande måtte utgöra 1,500,000 kronor. Styrelsen har funnit något kapitalökningsanslag till fonden icke vara behövt för budgetåret 1940/41.

Sedermera har Kungl. Maj:t den 30 december 1939 — i enlighet med vad som förutsatts i den av 1939 års urtima riksdag behandlade besparingspropositionen (nr 79) — beslutat om återleverering till riksgäldskontoret av jordförmedlingsfonden tillhörande likvida kapitaltillgångar till ett belopp av 1,300,000 kronor.

Några nämnvärda kontanta tillgångar finnas härefter icke å fonden.

Departementschefen.

Jordförmedlingsfonden torde visserligen även framdeles böra bibehållas såsom självständig utlåningsfond med uppgift att användas till utlämnande av förlagslån till kommuner, aktiebolag och ekonomiska föreningar, vilka utöva jordanskaffningsverksamhet för egnahemsändamål. Emellertid anser

jag denna utlåningsverksamhet tills vidare i stort sett kunna ligga nere, och några nya medel för ändamålet torde därför icke böra anvisas för budgetåret 1940/41. Vad nu sagts bör icke utgöra hinder för egnahemsstyrelsen att, där genom återbetalningar av lån kontanta tillgångar bli disponibla, använda dessa för ny utlåning i enlighet med fondens ändamål.

Arrendelånefonden.

Lån från arrendelånefonden kan i samband med upplåtelse av arrende-egnahem utlämnas för anskaffande av nödiga jordbruksinventarier, utsäde, gödningsämnen, foder och dylikt samt till andra nödvändiga utgifter för igångsättande av driften å fastigheten. De av 1939 års lagtima riksdag godkända grunderna för egnahemsverksamheten innebära bland annat, att maximum för arrendelån från och med den 1 juli 1940 höjes från 4,000 till 4,500 kronor.

Med hänsyn till den kontanta medelstillgången å arrendelånefonden har för budgetåret 1939/40 icke anvisats något anslag till fonden.

Egnahemsstyrelsen har i skrivelse den 29 augusti 1939 — med utgångspunkt från att vid utgången av innevarande budgetår kommer att finnas en behållning å arrendelånefonden av omkring 100,000 kronor — hemställt om ett kapitalökningsanslag till fonden för budgetåret 1940/41 å 200,000 kronor.

Departementschefen.

Medelsåtgången på arrendelånefonden är beroende av i vilken omfattning arrendeegnahemsverksamheten bedrives. I det följande kommer jag att uttala mig för en beskärning av kapitaltillskottet till arrendeegnahemsfonden för nästa budgetår. Med utgångspunkt härifrån och från att en ganska betydande kontant behållning kan väntas komma att förefinnas å arrendelånefonden vid ingången av budgetåret 1940/41, förordar jag, att anslaget till fonden för detta budgetår begränsas till 150,000 kronor.

Arbetarsmåbrukslånefonden.

Arbetarsmåbrukslånefonden inrättades år 1933. Från fonden utlämnas arbetarsmåbruksstatslån till landskommuner, vilka med anlitande härav bevilja arbetarsmåbrukslån till skogsarbetare och därmed likställda arbetare för att giva dem tillfälle att förvärva mindre lägenheter, ägnade att bereda innehavaren utkomst genom jordbruk, drivet vid sidan av annan verksamhet.

Av 1939 års lagtima riksdag har medgivits, att för år 1940 må från arbetarsmåbrukslånefonden beviljas statslån intill ett belopp av 10,000,000 kronor. Såsom kapitalökning för fonden har samtidigt för budgetåret 1939/40 anvisats ett reservationsanslag av 4,000,000 kronor.

I skrivelse den 29 augusti 1939 har *egnahemsstyrelsen* föreslagit, att utlå-

ningen från arbetarsmåbrukslånefonden för år 1941 måtte maximeras till 6,000,000 kronor. I avseende å behovet av kapitalökningsanslag för budgetåret 1940/41 har egnahemsstyrelsen framhållit följande:

För utlämnande av lån från fonden står under innevarande budgetår till förfogande dels den kontanta behållningen å fonden den 1 juli 1939, utgörande i runt tal 1,000,000 kronor, och dels det för innevarande budgetår anvisade kapitalökningsanslaget å 4,000,000 kronor eller sammanlagt 5,000,000 kronor. Detta belopp torde åtgå för utbetalningar å lån under detta budgetår. Den 1 juli 1940 skulle alltså ej finnas någon kontant behållning å fonden. Enär under budgetåret 1940/41 torde böra räknas med utbetalningar å tillhopa minst 6,000,000 kronor, bör såsom kapitalökning för fonden anvisas ett kapitalökningsanslag å sistnämnda belopp.

I samband med att Kungl. Maj:t beviljat åtskilliga kommuner arbetarsmåbruksstatslån för år 1940, har Kungl. Maj:t meddelat vissa föreskrifter i avseende å dispositionen av tillgängliga anslagsmedel samt därvid bland annat anbefallt egnahemsstyrelsen att vid prövning av ansökningar om arbetarsmåbrukslån — sådana ansökningar underställas styrelsen — strängt iakttaga, att lån icke beviljas i andra fall än då detta betingas av arbetsförhållandena och jordfördelningen å orten samt andra på frågan inverkan omständigheter.

Departementschefen.

För budgetåret 1940/41 är jag icke beredd att tillstyrka, att större kapitalökningsanslag anvisas till arbetarsmåbrukslånefonden än 2,000,000 kronor. Med hänsyn till den minskning i utlåningsverksamheten, som härigenom automatiskt framtvingas, och till att det ej med bestämdhet nu kan beräknas, i vad mån tidigare beviljade statslån komma att uttagas under nästkommande budgetår, anser jag det ej vara erforderligt eller lämpligt, att utlåningen, såsom hittills varit fallet, på förhand bindes inom ett av riksdagen fastställt årsbelopp. Ehuru enligt de grunder för den fortsatta arbetarsmåbruksverksamheten, varom beslut fattats vid 1939 års lagtima riksdag, handhavandet av utlåningen till kommunerna skall överflyttas från Kungl. Maj:t till egnahemsstyrelsen, förutsätter jag, att Kungl. Maj:t särskilt i nuvarande läge kommer att på lämpligt sätt ge direktiv i avseende å verksamhetens omfattning.

I förevarande sammanhang vill jag erinra om att enligt de av nyssnämnda riksdag godkända grunderna för arbetarsmåbruksverksamheten särskilda statsbidrag skola kunna utgå till arbetarsmåbrukslåntagare med barnrika familjer för täckande av vissa byggnadskostnader. Jag har med hänsyn till nödvändigheten att i möjligaste mån begränsa statsutgifterna funnit mig icke kunna föreslå, att något anslag anvisas till nu berörda ändamål för budgetåret 1940/41.

Ackordslån och hjälplån till jordbrukare.

Vid 1932 års riksdag fattades beslut om åtgärder i syfte att genom förmånlig kredithjälp bringa lättnad i de bördor, som då rådande ekonomiska kris förde med sig för jordbrukets del. I enlighet med riksdagens beslut utfärdades den 30 juni 1932 en kungörelse (nr 366) om ackordslån och stödlån till jordbrukare. Efter beslut vid 1935 års riksdag (proposition nr 187, jordbruksutskottets utlåtande nr 71, riksdagens skrivelse nr 244) tillkommo nya bestämmelser i förevarande ämne. Kungörelse utfärdades den 7 juni 1935 (nr 277) om lån till jordbrukare för genomförande av ackord m. m. Denna kungörelse har sedermera ändrats genom kungörelse den 17 april 1936 (nr 102), den 13 maj 1937 (nr 205), den 15 oktober 1937 (nr 820) samt den 28 april 1939 (nr 177). Sistnämnda författningsändring avser en förenkling av hjälpverksamhetens organisation.

Nu gällande bestämmelser äro i huvudsak av följande innebörd:

Lån kan utgå till jordbrukare, som är i trängande behov av ekonomiskt bistånd. Lån kan beviljas dels för genomförande av ackord (ackordslån) och dels för förekommande av exekutiv försäljning av gäldenärens fastighet eller hans för jordbruket nödiga inventarier (exekutivlån). I samband med lån för något av nu angivna ändamål kan lån även beviljas för anskaffande av yttre inventarier till gäldenärens jordbruk eller reparation av till hans fastighet hörande ekonomibyggnader. Förutom vissa allmänna förutsättningar skall såsom villkor för erhållande av ackordslån bland annat gälla, att ackordet omfattar jämväl fordran hos gäldenären, för vilken ställts säkerhet i form av pant eller inteckning, till den del säkerheten finnes ej förslå till fordringens gäldande, samt att de i ackordet deltagande borgenärerna icke i ackordet erhålla, utöver vad med hänsyn till gäldenärens tillgångar och skulder belöper å deras fordringar, mer än 5 procent av fordringsbeloppet och ej heller i något fall mer än 85 procent av sagda belopp. Exekutivlån kan i regel endast beviljas under villkor att faran för exekutiv försäljning är uppenbar, att fordringsägare, som genom lånet erhåller avbetalning, i sådant avseende åtnöjes med belopp ej överstigande 30 procent av fordringens kapital samt att sådan fordringsägare tillika förbinder sig att under viss tid, som ej må understiga tre år, icke indriva återstoden av fordringen, med mindre gäldenären väsentligt eftersätter sin skyldighet att å rätt tid erlagga viss, skäligen ansedd ränta. Lån för anskaffande av yttre inventarier eller reparation av ekonomibyggnader kan beviljas endast under villkor att den med lånet avsedda anskaffningen eller reparationen finnes oundgängligen behöfelig för jordbrukets fortsatta bedrivande.

Ackordslån beviljas icke till större belopp än 800 kronor, ökat med 40 procent av uppskattade värdet av gäldenärens fastighet eller, om han brukar annans fastighet, 25 procent av dennas uppskattade värde. Exekutivlån beviljas icke till större belopp än som motsvarar 30 procent av uppskattade värdet av gäldenärens fastighet eller, om han brukar annans fastighet, 20 procent av dennas uppskattade värde. Lån för anskaffande av yttre inventarier eller reparation av ekonomibyggnader beviljas icke till större belopp än som motsvarar 5 procent av fastighetens uppskattade värde. Lån enligt ifrågavarande bestämmelser får ej i något fall överstiga 15,000 kronor.

Lån är räntefritt under de två första åren. Därefter gäldas ränta efter 4 procent om året. Från och med femte kalenderåret näst efter det, under vil-

ket lånet utlämnats, skall å lånet årligen erläggas amortering, som jämte ränta å oguldet lånebelopp utgöres genom en varje år lika stor annuitet, så beräknad att lånet är återbetalt femton år efter amorteringens början.

Låneverksamheten handhaves av en för riket gemensam centralnämnd. Såsom lokalorgan har tidigare för varje hushållningssällskaps område funnits en lånenämnd, men efter den 1 juli 1939 ha dessa nämnder ersatts med ortsbud med motsvarande verksamhetsområden. Vidare anlitas särskilda värderingsmän. Lån utbetalas av vederbörande länsstyrelse, som också handhar uppbörd av räntor och amorteringar. Finner länsstyrelsen, att avskrivning av fordran på grund av utlämnat lån bör äga rum eller att säkerhet för lån bör eftergivnas, skall frågan därom underställas Kungl. Maj:ts.

Under tiden från den 1 juli 1932 till den 3 juni 1939 hava ackords- och exekutivlån utlämnats i den omfattning, som framgår av följande tablå:

Budgetår	Ackordslån		Exekutivlån	
	Belopp	Antal	Belopp	Antal
1932/33	1,348,085: 54	379		
1933/34	1,133,155: 98	342		
1934/35	505,670: 59	167		
1935/36	497,986: 66	141	173,450: 90	60
1936/37	304,387: 31	78	144,958: 43	61
1937/38	129,164: 22	29	108,808: 92	55
1938/39	93,698: 88	23	29,900: —	12
Summa	4,012,149: 18	1,159	457,118: 25	188

Tidigare ha under nionde huvudtiteln anvisats anslag till ifrågavarande långivningsverksamhet. Jämlikt Kungl. Maj:ts beslut den 30 juni 1938 har den behållning, som vid utgången av budgetåret 1937/38 kvarstod å det för budgetåret 1936/37 anvisade reservationsanslaget för ändamålet, i räkenskaperna för budgetåret 1938/39 upptagits såsom ingående reservation å kapitalbudgeten under rubrik fonden för låneunderstöd. Med hänsyn till förefintlig behållning har det icke varit behöfligt att anvisa några nya medel för här avsedd verksamhet för budgetåret 1939/40.

Vid sidan av anslagen till själva långivningsverksamheten ha även anslag anvisats till verksamhetens handhavande. För innevarande budgetår är anslaget uppfört med 35,000 kronor.

Med anledning av Kungl. Maj:ts uppdrag har *centralnämnden för ackordslåneärenden m. m.* i skrivelse den 14 november 1939 framlagt ett förslag till kungörelse om ackordslån och hjälplån till jordbrukare, avsedd att från och med den 1 juli 1940 träda i stället för nu gällande bestämmelser.

Centralnämnden har bland annat framhållit följande allmänna synpunkter på frågan om fortsatt hjälpverksamhet.

När åtgärder från statsmakternas sida först vidtogos i syfte att bereda förmanlig kredithjälp åt hårt skuldsatta jordbrukare, nämligen i och med tillkomsten av 1932 års kungörelse om ackords- och stödlån, hade dessa sin grund i jordbruksnäringens krisläge.

Statistiska centralbyrån har företagit en omfattande undersökning rörande jordbrukets skuldsättning år 1933. Det därvid sammanförda materialet, som

redovisas i Statistiska meddelanden, Ser. A. band V: 3, ger en bild av vid nämnda tid rådande förhållanden. Det framgår av denna undersökning, att ett mycket stort antal svenska jordbrukare vid nämnda tid drog sig med skulder, som närmade sig eller överstego värdet av tillgångarna för jordbrukets behov. Ej mindre än 21.6 % av samtliga jordbrukare tyngdes av en skuldbörda, som motsvarade mer än 75 % av tillgångarnas värde.

Sedan Kungl. Maj:t lämnat centralnämnden förevarande utredningsuppdrag hava förhållandena undergått en avsevärd förändring i och med det internationella lägets ödesdigra utveckling under senaste tid. De förslag, som av centralnämnden i det följande framläggas, hava icke kunnat grundas på överväganden rörande arten av nu rådande extraordinära förhållanden inom det ekonomiska livet och den tänkbara utvecklingen av läget för jordbruksnäringens vidkommande. Skulle i framtiden förhållandena bli sådana, att jordbruksnäringen drabbades av svårt ekonomiskt betryck, finge de åtgärder, som då borde vidtagas till näringens stödjande bli beroende på det nya lägets karaktär och det särskilda behov av kredithjälp, som då behöver tillgodoses.

Då det med nu nämnda utgångspunkter gäller att bedöma i vad mån en fortsatt hjälpverksamhet till förmån för hårt skuldsatta jordbrukare är av behovet påkallad, måste beaktas de under senare år från statsmakternas sida vidtagna åtgärderna, bl. a. prisreglering av jordbrukets produkter, vilka syfta till att höja jordbruksnäringens lönsamhet och skapa gynnsammare betingelser överhuvud taget för jordbruksdrift. Genom planmässiga åtgärder av detta slag och tack vare uppgående konjunkturer torde behovet av sådan låneshjälp, som här avses, ha blivit mindre framträdande.

För centralnämnden tillgängliga uppgifter rörande utlåningen till jordbrukare år 1934 i jämförelse med motsvarande siffror 1938 från vissa kreditinstitutioner, nämligen affärsbankerna, sparbankerna, jordbrukskassorna och hypoteksföreningarna, giva stöd åt den uppfattningen att de senare åren icke medfört någon nedgång i jordbrukets skuldsättning, vilken i stället synes stadd i tillväxt. Vid bedömandet av denna utvecklings innebörd ur jordbrukspolitisk synpunkt måste man dock hålla i minnet, att de tidsperioder, som undersökningen avser, samtidigt kännetecknas av alltmör stegrade realvärden, samt att läget i betraktande härav icke kan sägas hava — relativt sett — undergått sådan försämring som kreditvolymens absoluta ökning kunde giva anledning antaga.

Även om det föreliggande utredningsmaterialet sålunda icke ger fullt säkra utgångspunkter för bedömande av de senare årens utveckling i fråga om jordbrukets skuldsättning, berättigar dock enligt centralnämndens uppfattning det här ovan sagda till det antagandet, att en stor del av landets jordbrukare alltjämt befinna sig i ett ekonomiskt labilt läge, som karakteriseras av känslighet inför varje tillstötande omständighet av menlig art. Centralnämndens erfarenheter av verksamheten under senare år giva otvivelaktigt vid handen, att ett behov förefinnes att genom statlig mellankomst bereda hjälp åt jordbrukare, som utan eget förvållande ställts inför utsikten att nödgas lämna sitt jordbruk.

Centralnämnden har ansett det vara en samhällelig angelägenhet av vikt, såväl ur näringspolitiska som sociala synpunkter, att staten icke undandroge sig att i dylika fall, som under mera normala förhållanden finge antagas bli ganska sparsamt förekommande, räcka en hjälpande hand, där hjälpen kunde bli effektiv och skapa nya möjligheter för framtiden. Vid handhavandet av en sådan hjälpverksamhet måste tillses, att hjälpfallen avgränsades

så att det statliga inskridandet i angivna syfte finge karaktären av speciella åtgärder i undantagsfall, men centralnämnden vore samtidigt övertygad om att en dylik avgränsning icke borde erhålla formen av detaljerade författningsföreskrifter utan att vederbörande myndighet borde ha en viss frihet att ta hänsyn till skiftande förhållanden.

Vad angår formerna för en fortsatt hjälpverksamhet har centralnämnden bland annat anfört följande:

Centralnämnden förordar i första hand, att ackordslåneformen bibehålles såsom det mest betydelsefulla medlet att ernå det resultat, som åsyftas, nämligen att möjliggöra för den hjälpsökande att kvarbliva vid sitt jordbruk och i framtiden reda sig. Ackordslån ha alltsedan denna låneforms tillkomst år 1932 kommit ett icke obetydligt antal jordbrukare till godo och för det stora flertalet bland dessa blivit till avsedd nytta.

Den nuvarande exekutivlåneformen har knappast motsvarat de förväntningar, som ursprungligen knötos vid densamma. Anledningarna härtill äro främst att finna i de eftergifter från fordringsägares sida, som enligt gällande författning normalt skola utgöra förutsättning för beviljande av lån. Genom föreskrifter av denna art har lånehjälp mången gång omöjliggjorts i fall, där hjälp i och för sig varit socialt önskvärd och ekonomiskt rimlig. Hjälpen bör ej göras beroende av att ett hot om exekutiva åtgärder verkligen föreligger, dels emedan hjälpen ofta kan bliva effektivare om den lämnas på ett tidigare stadium och dels emedan dylika åtgärder, utan att vara allvarligt menade, kunna åvägabringas just i syfte att skapa förutsättningar för lånehjälpen.

Centralnämnden har i anslutning härtill ansett exekutivlånen böra avskaffas och hjälp i stället, där icke ackordslån kan ifrågakomma, utgå i form av s. k. hjälplån. Nämnden har anfört:

För att hjälplån skall kunna utgå bör krävas, att hjälpbehovet föranletts av särskilda omständigheter eller eljest synnerliga skäl för bistånd kunna åberopas. Vad nämnden därvid närmast haft i tankarna är att möjliggöra statlig hjälp i sådana fall, där svårigheterna uppkommit på grund av fellslagen skörd, olycksfall eller sjukdom hos jordbrukaren eller inom hans familj, genom särskilt omfattande försörjningsplikt mot närstående, förlust av kreatur ävensom olyckor av andra slag, vilkas avhjälpande framstår såsom en angelägenhet av särskilt ömmande natur, och där det ur samhälleliga och andra liknande synpunkter ter sig som önskvärt att den hjälpsökande med sin familj kan kvarbliva vid sitt jordbruk.

Hjälpen bör — under iakttagande av stor försiktighet och en noggrann och omsorgsfull sovring av de hjälpsökande — allt efter behovet och omständigheterna i varje särskilt fall få taga formen av lån för ett eller flera av följande ändamål, nämligen betalning av gäld i och för en reglering på annat sätt än genom ackord av gäldenärens skuldbörda, anskaffande av sådana yttre inventarier eller utförande av sådana reparations- eller byggnadsarbeten, som äro för jordbrukets fortsatta bedrivande oundgängliga. Genom ett tillgodoseende i behövlig omfattning av nu nämnda ändamål torde ofta nog en hållbar grundval för fortsatt jordbruksdrift kunna skapas. Det synes ej rationellt att begränsa hjälpen endast till att gälla gäldbetalning, vare sig man, såsom enligt gällande författning är fallet, förenar densamma med möjligheten att för reparations- eller anskaffningsändamål erhålla mindre tilläggs lån eller icke. Den jordbrukare, vilken såsom en sista utväg för att

skaffa medel till ett behörigt fullgörande av sina förbindelser försålt sina kreatur, bör kunna erhålla hjälp likaväl som den, som redan på ett tidigt stadium, innan han tillgripit sitt levande inventarium, vänder sig till staten med begäran om hjälp för att få sin skuldbörda reglerad.

Vid beviljande av hjälplån bör stort avseende fästas vid att den ekonomiska ställningen blir på ett betryggande sätt sanerad, så att ej efter lånets beviljande skulder kvarstå, vilka med hänsyn till återbetalnings- och andra villkor kunna äventyra vederbörandes fortsatta jordbruksdrift under en nära framtid. Det bör åligga de lånebeviljande myndigheterna att ägna dessa förhållanden en noggrann uppmärksamhet, och det kan ofta vara nödvändigt eller lämpligt att vid lånets beviljande knyta villkor, vilka binda kvarstående fordringsägare ifråga om deras möjligheter att uppsäga sina lån till betalning.

Med utgångspunkt från att ifrågavarande hjälpverksamhet under normala tider ej kan väntas bli av större omfattning, har centralnämnden ansett den särskilda organisationen för ackords- och exekutivlåneverksamheten icke böra upprätthållas för framtiden. Verksamheten borde i stället inordnas under annan bestående organisation med närliggande uppgifter. Endast under förutsättning att så kunde ske och därigenom kostnaderna för verksamheten kunde nedbringas, borde dess fortsatta bedrivande ifrågakomma. I valet mellan de institutioner, som härvid kunde ifrågakomma, syntes egnahemsorganisationen ligga närmast. Denna komme ju från och med den 1 juli 1940, vid vilken tid ackords- och exekutivlåneverksamhetens omläggning beräknades kunna genomföras, att utgöra en helt statlig organisation, vilken med sin centralstyrelse samt lokala nämnder och ombud kunde väntas bli av stor effektivitet just vid handhavandet av en sådan verksamhet, varom här vore fråga. Det borde ankomma på egnahemsstyrelsen att fatta beslut om låns beviljande. Centralnämnden måste med stöd av sin hittillsvarande erfarenhet understryka vikten av enhetlighet vid rörelsens bedrivande och ansåge detta icke kunna åvägabringas utan en central prövning av alla förekommande hjälpfall. Naturligtvis borde dock egnahemsnämnderna anlitas såsom utredande och förslagsställande organ, varigenom den person- och ortskännedom, som hos nämnderna funnes representerad, komme verksamheten till godo.

Centralnämnden har i övrigt föreslagit följande huvudsakliga ändringar i vad som nu gäller.

De nuvarande bestämmelserna angående förutsättningarna för lån kunde möjligen giva anledning till tvekan i sådana fall, då svårigheterna bero på personliga förhållanden såsom sjukdom eller dylikt. Bestämmelserna torde böra tydligare giva vid handen, att även svårigheter av denna art falla inom ramen för ifrågavarande hjälpverksamhet.

Anspråken på att hjälpsökande gjort vad på honom ankommer i fråga om övervinnande av svårigheterna torde få gälla jämväl såvitt angår deras förebyggande. En jordbrukare får anses hava gjort vad på honom ankommit för att förebygga förluster, därest han skyddat sig mot egendomsskada genom tagande av försäkringar i skälig eller bruklig omfattning. Därest svårigheterna i visst fall uppkommit på grund av att vederbörande underlåtit att i sådan omfattning försäkra sin egendom, synes ett avhjälpande av svå-

righeterna genom lån enligt den nu föreslagna kungörelsen icke böra ifrågakomma med mindre särskilt ömmande förhållanden föreligga.

För att en hjälpsökande skall kunna erhålla lån fordras för närvarande, att han kan antagas genom lånet bliva i stånd att reda sig i fortsättningen och att detta antagande kan göras med »hög grad av sannolikhet». Sistnämnda uttryck innefattar ett krav, som det varit svårt att i praktiken upprätthålla. Vederbörandes framtidsutsikter böra visserligen hädanefter liksom hittills underkastas den noggrannaste och omsorgsfullaste prövning, varvid hänsyn bör tagas till gäldenärens person samt till arten och beskaffenheten av hans jordbruk. Denna bedömning blir dock oviss. En lämpligare ordalydelse synes därför vara, att det »skäligen» kan antagas att hjälpsökanden skall kunna reda sig.

De ändamål som — bortsett från inventarieanskaffningen — böra kunna tillgodoses genom tilläggsån av i författningen avsett slag, böra icke begränsas till reparation av ekonomibyggnader utan böra gälla även andra byggnadsarbeten, som visa sig erforderliga för att hjälpen skall leda till åsyftat resultat.

Liksom nu gäller i fråga om ackordslån bör icke heller hjälplån beviljas till större belopp än 800 kronor, ökat med 40 % av uppskattade värdet av gäldenärens fastighet eller, om han brukar annans fastighet, 25 % av dennas uppskattade värde.

Där ackordslån även innefattar tilläggsån till inventarieanskaffning el. dyl., skall det sammanlagda lånebeloppet kunna höjas med 10 % av fastighetsvärdet.

Hjälperksamheten bör reserveras för det mindre och medelstora jordbruket. Inom centralnämnden har övervägts, huruvida ett avskiljande av de större egendomarna borde åvägabringas genom att i författningen angäves ett högsta taxeringsvärde eller en högsta areal, men nämnden har låtit denna tanke falla, enär gränsdragningar av detta slag te sig alltför kategoriska och stela. Centralnämnden tror sig i stället kunna nå det här angivna syftet genom en begränsning av lånebeloppens maximum från femton till tiotusen kronor. Den sålunda föreslagna begränsningen bör gälla såväl i fråga om ackordslån som i fråga om hjälplån, men nämnden utgår ifrån att lån av det senare slaget endast undantagsvis utlämnas till belopp, som närma sig övre gränsen.

Nuvarande bestämmelse, att säkerhet bestående av inteckning i jordbruksinventarier icke bör godtagas, torde böra jämkas därhän, att sådan säkerhet ej bör mottagas annat än i särskilda undantagsfall, varigenom tydligare framhäves, att förbudet icke är oefftergivligt.

Såsom villkor för låns utlämnande bör kunna påfordras, att sådan föreskrift blivit meddelad av vederbörande skogsvårdsstyrelse, som avses i lagen om begränsning av rätten att avverka skog å intecknad fastighet. Vid bedömandet av frågan huruvida lån i visst fall skall förenas med begränsning i låntagarens rätt att förfoga över förefintlig skog bör avseende fästas ej enbart vid affärsmässiga säkerhetssynpunkter utan jämväl vid låntagarens förmåga att bära de kostnader, som åtgärden för hans del innebär.

Centralnämndens förslag innebär, att länsstyrelsernas övervakningsskyldighet beträffande äldre ackords- och exekutivlån tillsvidare bör bestå. Nämnden är emellertid oviss om huruvida detta bör gälla allt framgent. Ur många synpunkter vore det måhända bättre, att samtliga lån av detta slag redovisades inom en och samma organisation. Det bör ankomma på egnahemsstyrelsen att närmare överväga denna fråga och, om förhållandena därtill giva anledning, inkomma med förslag rörande eventuellt överförande av jämväl de äldre lånen till egnahemsnämnderna.

Med hänsyn till att föreskrifterna angående den fortsatta kredithjälpen i vissa hänseenden, exempelvis beträffande lånebeloppens storlek, enligt centralnämndens förslag bliva snävare än hitintills torde böra gälla, att ansökan om lån, som gjorts med stöd av nu gällande kungörelse, må, även om beslut icke kan meddelas före den nya kungörelsens ikraftträdande, prövas och avgöras enligt den nuvarande författningen. Övergångsbestämmelserna innehålla föreskrift av sådan innebörd.

Slutligen har centralnämnden föreslagit, att för ifrågavarande ändamål måtte för budgetåret 1940/41 anvisas ett anslag av 150,000 kronor.

Egnahemsstyrelsen har i utlåtande över centralnämndens förslag i princip biträtt detsamma. Styrelsen har understrukt nödvändigheten av att vid handhavandet av en hjälpverksamhet av förevarande art tillsåges, att hjälpfallen avgränsades så att det statliga inskridandet finge karaktären av speciella åtgärder i undantagsfall. Vidare har styrelsen framhållit att det, om särskilda svårigheter komme att drabba jordbrukarna på grund av förhållandenas utveckling, kunde bli nödvändigt att överväga mera långtgående stödåtgärder av olika slag. I detta sammanhang har styrelsen erinrat om att de enligt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 23 maj 1935 tillkallade utredningsmännen rörande åtgärder till reglering av jordbrukets skuldförhållanden den 22 november 1937 avgivit ett betänkande med förslag till lag om skuldreglering för jordbrukare. Vad angår organisationen av låneverksamheten har styrelsen konstaterat, att övertagandet av denna åtminstone icke under nuvarande förhållanden syntes medföra någon ökad personalkostnad för vare sig egnahemsstyrelsen eller egnahemsnämnderna.

I fråga om säkerheten för lån har egnahemsstyrelsen anfört:

Styrelsen vill fästa uppmärksamheten på att en inventarieinteckning — även om den icke i och för sig utgör någon betryggande säkerhet och därför icke bör godtagas som ensam säkerhet, om annan sådan kan lämnas — likväl kan få betydelse såtillvida som den omständigheten, att jordbrukaren in-tecknat sina inventarier, försvårar för honom att skaffa sig lån hos annan kreditgivare. Enligt styrelsens mening kan det vara naturligt, att staten, om den skänker jordbrukaren sin hjälp, erhåller en viss garanti för att denne icke gör hjälpen om intet genom att ikläda sig nya skulder. Där särskilda skäl tala för att jordbrukaren bör anskaffa medel genom ytterligare upplåning, torde staten emellertid böra efter prövning i varje föreliggande fall kunna avstå från inventarieinteckning, vilken lämnats som säkerhet för ackordslån eller hjälplån. Med hänsyn till vad nu anförts synes det egnahemsstyrelsen vara att föredraga, att ur författningen uteslutes föreskriften, att inventarieinteckning ej bör mottagas annat än i särskilda undantagsfall. I detta sammanhang ifrågasätter egnahemsstyrelsen, om icke styrelsen, lika väl som styrelsen har att besluta om godkännande av säkerhet vid låns beviljande, även bör ha befogenhet att medgiva ändring beträffande säkerheten. Bestämmelsen, att fråga om eftergivande av ställd säkerhet skall underställas Kungl. Maj:t, torde därför böra utgå.

Beträffande räntan å lån har egnahemsstyrelsen förutsatt, att det framdeles vid mera avsevärda förändringar å räntemarknaden kan bli motiverat att höja eller sänka räntesatsen för lån, som därefter utlämnas. Vid lånevärdering av en fastighet bör enligt egnahemsstyrelsens mening värdet be-

räknas till belopp, som motsvarar vad en förständig köpare kan antagas vilja betala för fastigheten med hänsyn till den påräkneliga avkastningen eller nyttan av densamma under en följd av år. Slutligen har styrelsen ifrågasatt lämpligheten av att ansökan, som gjorts före den 1 juli 1940 men icke kunnat avgöras dessförinnan, skulle bedömas efter äldre bestämmelser, så mycket mer som prövningen då ankomme på andra organ än tidigare. De nya bestämmelserna torde böra tillämpas även beträffande sådana ansökningar. Därest i något särskilt fall en tillämpning av de nya bestämmelserna skulle möta svårighet med avseende å ett redan inlett ackordsförfarande, syntes Kungl. Maj:t böra äga befogenhet att medgiva undantag från nämnda regel.

Statskontoret har funnit det tveksamt, huruvida under rådande förhållanden här avsedd hjälpverksamhet bör bibehållas. Statskontoret har anfört:

Redan den förbättring i jordbrukarnas ställning, som utredningen utvisar, synes statskontoret närmast tala mot verksamhetens bibehållande. På senaste tid hava dessutom förhållandena utvecklat sig på sådant sätt, att det vill förefalla, som om jordbrukarnas ekonomiska läge i jämförelse med andra befolkningsgruppers vore relativt fördelaktigt och deras utsikter för den närmaste framtiden mera gynnsamma. Statskontoret tilltror sig emellertid icke att på grund av förefintlig utredning kunna med säkerhet bedöma dessa förhållanden. Därest det med hänsyn till landets livsmedelsförsörjning skulle finnas nödvändigt med fortsatta stödåtgärder av ifrågavarande slag, anser sig statskontoret därför icke kunna motsätta sig i sådant syfte erforderliga anordningar.

Vad formerna för verksamheten beträffar, delar statskontoret under nyss angivna förutsättning centralnämndens mening, att ackordslånen böra bibehållas. Gentemot hjälplånen måste emellertid ämbetsverket ställa sig mera tveksamt. Enligt författningsförslaget skola sådana användas till betalning av gäld för reglering av gäldenärens skuldbörda på annat sätt än genom ackord. Såsom även i förslagets motivering för denna bestämmelse framhålles, kan i denna formulering inrymmas statlig hjälp av synnerligen mångskiftande art. Sålunda kan därunder inbegripas bistånd — förutom vid direkt med jordbruket sammanhängande svårigheter — jämväl vid sjukdom hos jordbrukaren eller inom hans familj eller föreliggande försörjningsplikt mot närstående eller olyckor av skilda slag, vilkas avhjälpande framstår såsom en angelägenhet av särskilt ömmande natur. Såvitt statskontoret kan finna äro åtskilliga av de sålunda uppräknade svårigheterna icke av sådan art, att de kunna anses typiska för jordbrukets förhållanden. Där i dylika fall åtgärder erfordras, få givetvis andra hjälpformer anlitas.

I sammanhang härmed har statskontoret avstyrkt förslaget om sådan omformulering av lånebestämmelserna, att desamma tydligare giva vid handen, att även svårigheter, uppkomna på grund av sjukdom m. m., falla inom ramen för ifrågavarande hjälpverksamhet. Statskontoret har också motsatt sig den av centralnämnden föreslagna modifieringen av föreskriften, att antagandet att lånesökande skall kunna fortsätta jordbruksdriften och göra rätt för sig skall kunna göras med »hög grad av sannolikhet». Vidare har statskontoret uttalat sig för att tilläggs lån liksom hittills skall kunna avse förbättring allenast av de för själva jordbruket främst nödvändiga byggnaderna.

Vad angår räntan å lån har statskontoret med hänsyn till nuvarande ovissa ränteförhållanden funnit angeläget, att en bestämmelse införes, som möjliggör successiva ränteförändringar. I motsats till egnahemsstyrelsen har statskontoret ansett eftergivande av säkerhet liksom hittills böra förbehållas Kungl. Maj:ts prövning. I fråga slutligen om de för övergången till den nya ordningen gällande bestämmelserna har statskontoret visserligen ansett den av centralnämnden föreslagna ordningen, att äldre bestämmelser skulle tillämpas beträffande ansökningar gjorda före den nya kungörelsens ikraftträdande, vara principiellt riktigast. Egnahemsstyrelsens förslag, att de nya bestämmelserna även för sådant fall skulle vara tillämpliga, ägde emellertid praktiska fördelar. Därest förslaget om hjälplån genomfördes, syntes hinder för den av styrelsen i detta hänseende föreslagna anordningen ej föreligga.

Departementschefen.

Det förslag till omläggning av nuvarande ackords- och exekutivlåneverksamhet, som avgivits av centralnämnden, har till ändamål att tillgodose sådana jordbrukare med hjälp, vilka oförvållat kommit i ekonomiska svårigheter och stå under hotet att nödgas övergiva sina jordbruk. Förslaget syftar närmast på tider av normala förhållanden. Den framtida utvecklingen framstår även för jordbruksnäringen såsom oviss. Emellertid anser jag de anordningar för stöd åt jordbrukare i ekonomiskt trångmål, vilka föreslagits av centralnämnden, i stort sett ha större förutsättningar än de nuvarande att motsvara framtida krav. Med hänsyn härtill och då centralnämndens förslag kan medföra en viss kostnadsbesparing i organisatoriskt hänseende, anser jag detta förslag nu böra underställas riksdagens prövning.

Centralnämndens förslag innebär, att exekutivlånen, vilka införts år 1935 såsom en stödform vid sidan av ackordslånen, skola avskaffas. Erfarenheterna ha visat, att dessa lån icke haft någon större uppgift att fylla. I stället har centralnämnden föreslagit införandet av ett nytt slags lån, s. k. hjälplån, vilka utan anlitande av ackordsvägen skola kunna användas till reglering av skuldbördan för jordbrukare, som äro i trängande behov av ekonomiskt bistånd. Något närmare angivande av i vilka fall hjälplån skall kunna beviljas förekommer ej i centralnämndens författningsförslag. Prövningen härav avses skola vara ganska fri. Sålunda skall hjälplån även kunna utgå, där en jordbrukares ekonomiska svårigheter ha sin grund i att sjukdom drabbat hans familj eller i andra jämförliga förhållanden. Häremot har statskontoret invänt, att svårigheter av sådan art icke kunna anses typiska för jordbruket. För min del kan jag inte finna annat än att det icke blott är ett socialt utan även ett ekonomiskt intresse ur samhällets synpunkt, att en jordbrukare, som väl sköter det av honom innehavda jordbruket, icke tvingas att lämna detsamma av skäl, varöver han icke själv kan råda. Jag anser den av centralnämnden föreslagna nya låneformen ha ett viktigt behov att fylla. Härmed är naturligtvis icke sagt, att hjälplånen skola komma till någon utbredd användning. Fastmera förutsätter jag, i likhet med egnahemsstyrelsen, att sådana lån allenast skola få karaktären av speciella åt-

gärder i undantagsfall. Enligt nuvarande bestämmelser gäller såsom villkor för lån, att det skall kunna antagas med hög grad av sannolikhet, att lånesökanden skall bli i stånd att, om lån erhålles, fortsätta jordbruksdriften och därunder göra rätt för sig. Jag kan icke finna tillräckliga skäl att, i överensstämmelse med centralnämndens förslag, förorda någon uppmjukning av denna föreskrift.

Enligt centralnämndens förslag skall tillägglån kunna beviljas icke blott som hittills till anskaffande av yttre inventarier eller reparation av nybyggnader utan även till andra byggnadsarbeten, som äro oundgängliga för jordbrukets fortsatta bedrivande. Jag tillstyrker detta förslag.

Utöver vad centralnämnden föreslagit beträffande de allmänna grunderna för ifrågavarande hjälpverksamhet har dess förslag även avseende å verksamhetens organisation. Enligt förslaget skola centralnämnden och dess ortsombud indragas och verksamheten övertagas av egnahemsstyrelsen med biträde av egnahemsnämnderna. Med hänsyn till egnahemsstyrelsens och egnahemsnämndernas omorganisation finner jag den av centralnämnden föreslagna anordningen lämplig. Såsom jag i samband med anslaget till egnahemsstyrelsen framhållit, föranleder styrelsens övertagande av ifrågavarande verksamhet icke något ökat anslagsbehov för styrelsen. Då några medel framdeles icke behöva anvisas för centralnämnden och dess underorgan, vinnes sålunda genom omorganisationen en icke oväsentlig utgiftsbesparing.

Det återstår att behandla vissa frågor, berörande särskilda delar av centralnämndens författningsförslag. Enligt min mening bör fortfarande finnas möjlighet att erhålla lån till högre belopp än 10,000 kronor, dock i intet fall till belopp överstigande 15,000 kronor. För en sådan höjning bör emellertid fordras Kungl. Maj:ts medgivande. Vad angår säkerheten för lån torde egnahemsstyrelsen böra ha frihet att avgöra, om inteckning i jordbruksinventarier bör avkrävas låntagaren. Någon annan författningsföreskrift torde icke erfordras än att inventarieinteckning icke bör godtagas såsom ensam säkerhet, om därutöver annan säkerhet kan lämnas. Såsom centralnämnden föreslagit bör, där säkerheten för lån utgöres av fastighetsinteckning, förbehåll kunna ske om det ytterligare villkor för lån, att sådan föreskrift blivit meddelad, som avses i lagen om begränsning av rätten att avverka skog å intecknad fastighet.

Beträffande förräntningen av lånen får jag erinra om att chefen för finansdepartementet igångsatt en särskild utredning rörande räntan å lån från statens utlåningsfonder. Resultatet av denna utredning kan även påverka bestämmandet av räntan å lån, varom här är fråga. I avbidan på de ändrade grunder för förräntningen av statliga lån, som kunna föranledas av utredningen, synas emellertid skäl icke föreligga att upptaga räntan å nu avsedda lån till annan procentsats än den hittills tillämpade, eller fyra procent.

Det synes mig lämpligt, att egnahemsstyrelsen, lika väl som styrelsen skall kunna i särskilda fall från början eftergiva kravet på säkerhet för lån, även under lånetiden undantagsvis kan eftergiva sådan säkerhet. Att sådana frågor skola underställas Kungl. Maj:t, synes mig icke behöfvligt.

Beträffande övergången till den nya ordningen biträder jag egnahemsstyrelsens uppfattning, att de nya bestämmelserna skola tillämpas även i avseende å ansökningar, som gjorts före den 1 juli 1940 men icke slutbehandlats dessförinnan. Skulle detta i något enstaka fall leda till ett otillfredsställande resultat, torde det böra stå Kungl. Maj:t öppet att medgiva undantag från nämnda regel.

Huruvida även äldre lån böra överflyttas från länsstyrelserna — vilka hittills handhaft förvaltningen av lånen — till egnahemsstyrelsen, torde det böra ankomma på Kungl. Maj:t att framdeles avgöra.

I överensstämmelse med de grunder, som angivits i det föregående, har upprättats ett utkast till kungörelse om ackordslån och hjälplån till jordbrukare, vilket utkast torde få fogas som bilaga till statsrådsprotokollet (Bilaga B).

Vad slutligen angår behovet av anslag för ifrågavarande verksamhet anser jag, att anslaget för budgetåret 1940/41 bör begränsas till 100,000 kronor. Anslaget torde böra upptagas å kapitalbudgeten under rubriken fonden för låneunderstöd.

Jordfonden.

Såsom framgår av den inledande redogörelsen har med den av 1939 års lagtima riksdag beslutade omläggningen av egnahemsverksamheten även åsyftats en effektivisering av egnahemsorganens arbete med jordförmedling och jordanskaffning för egnahemsändamål.

För den jordanskaffningsverksamhet, som avsetts skola bedrivas av statliga organ, har 1936 års *egnahemsutredning* förordat inrättandet av en ny fond, förslagsvis benämnd jordfonden. Utredningen har funnit anledning härvid saknas att bibehålla den hittillsvarande arrendeegnahmetsfonden, vilken i stället bör sammanföras med jordfonden. Till upplysning må här erinras om att i arrendeegnahmetsfonden ingå fastigheter, som överförts från statens domäners fond eller av kronan inköpts av enskilda för att upplåtas till arrendeegnahm med inlösningsrätt för arrendatorn. Enligt egnahemsutredningens förslag skola å jordfonden bokföras å ena sidan statens kostnader för förvärv och iordningställande av jord för egnahemsbildning — vare sig fråga är om försäljning eller arrendeupplåtelse — och å andra sidan köpeskillingarna för försålda fastigheter. Utredningen har utgått från såsom en riktig princip, att egnahemsorganen vid försäljning av fastigheter icke skola avkräva egnahemsbildarna köpeskillingar, som äro högre än fastigheternas bruksvärden. I den mån egnahemsorganen sälja fastigheterna till lägre pris än dessa beräknas kosta i anskaffning, bör skillnaden betraktas som en direkt förlust för vederbörande egnahemsorgan och redovisas å jordfonden. Till förebyggande av att egnahemsbildaren gör vinst genom att kort tid efter förvärvet åter försälja fastigheten bör enligt egnahemsutredningens förslag köpeskillingen — åtminstone då det gäller fastighet, å vilken staten

gjort förlust — upptagas något högre än det beräknade bruksvärdet, förslagsvis 15 procent högre, med förbehåll att överskjutande beloppet successivt avskrivs enligt reglerna för premielån (av utredningen betecknade såsom avskrivningslån). — I utgifterna för iordningställandet av fastighet skall, enligt vad utredningen föreslagit, jämväl ingå vissa personalkostnader, i första hand för arbetarpersonal men också för personal i tjänstemannaställning, som anställs för ett enstaka företag. Däremot bör det ej ifrågakomma att på de särskilda jordanskaffningsföretagen fördela avlöningskostnader, som icke direkt hänföra sig till dessa. Sådana kostnader böra bestridas av vederbörliga avlöningsanslag för egnahemsstyrelsen och egnahemsnämnderna. I detta sammanhang fäster utredningen uppmärksamheten på det enligt dess mening lämpliga i att kostnaderna för jordanskaffningsföretagen bokföras å särskilda konton, vilka å andra sidan även böra gottskrivas de inflytande inkomsterna, så att de ekonomiska resultaten av de olika företagen komma till synes. — Slutligen har egnahemsutredningen ifrågasatt, om icke det kapital, som representeras av de hittillsvarande statliga jordanskaffningsföretagen i Norrland, bör överföras till jordfonden.

I utlåtande över egnahemsutredningens betänkande har *riksräkenskapsverket*, såsom framgår av det föregående, uttalat sig för att köpeskillningarna för fastigheter, ingående i ett jordanskaffningsföretag, genomgående fastställas lika med kostnaderna för fastigheternas anskaffande och iordningställande och att de belopp, med vilka dessa kostnader överstiga fastigheternas bruksvärden, i sin helhet täckas medelst avskrivningslån (premielån). Riksräkenskapsverket har vidare anfört:

För den händelse likväl anordningen med avskrivningslån icke anses böra komma till användning i den utsträckning riksräkenskapsverket nu föreslagit, vill riksräkenskapsverket bestämt förorda, att de belopp, med vilka egnahemsorganens kostnader för ifrågavarande fastigheters anskaffande och iordningställande överstiga fastigheternas bruksvärden, i allt fall — i syfte att möjliggöra en mera enhetlig och rationell anordning av medelsanvisningen och dymedelst skapa förutsättningar för ett säkrare bedömande av i vilken utsträckning finansiering bör ske med anlitande av skattemedel — föreskrivas skola i sin helhet slutligt täckas av medel, som anvisas å driftbudgeten under nionde huvudtiteln. De för anskaffnings- och upprustningskostnadernas omedelbara bestridande erforderliga medlen bliva då genomgående att betrakta såsom vanligt förlagskapital. Därest anvisningen av dessa medel — vilken blir av engångskaraktär samt enligt tillämpade principer kan äga rum utan att något anslag samtidigt behöver anvisas å driftbudgeten under huvudtiteln Avskrivning av nya kapitalinvesteringar — anses icke böra ske under fonden för förlag till statsverket, bör för ändamålet inrättas en särskild förlagsfond.

I anslutning till vad riksräkenskapsverket sålunda anfört, bör arrende-egnahmetsfonden bibehållas såsom självständig fond. Riksräkenskapsverket har dock utgått från att nyssberörda förlagsmedel skola användas även för omedelbart bestridande av egnahemsorganens kostnader för anskaffande och upprustning av arrendeegnahem samt att dessa utgifter skola ersättas från arrendeegnahmetsfonden först när respektive fastigheter blivit färdigställda. Å arrendeegnahmetsfonden skulle sålunda redovisas allenast färdigställda arrendeegnahem. Riksräkenskapsverket vill i detta sammanhang även er-

inra om att de regler, som av utredningsmännen föreslagits i avseende å egnahemsorganens försäljning av jordbruksegnahem, avses skola tillämpas jämväl vid försäljning av arrendeegnahem. Detta innebär, att arrendeegnahemsfonden — med den jämkning av angivna regler, som förordats av riksräkenskapsverket — omedelbart kommer att beredas full ersättning för försålda fastigheter. Härav följer i sin ordning, att frågan, i vilken utsträckning investeringar i fonden behöva bliva föremål för omedelbar avskrivning, bör bedömas med hänsyn uteslutande till påräkneliga arrendeinkomster. Fonden kommer vidare att erhålla karaktären av en ren fastighetsfond och bör därför i fortsättningen icke upptagas bland statens utlåningsfonder. Såsom motivering för den beträffande arrendeegnahemsfondens redovisning å riksstaten hittills tillämpade anordningen har kunnat anföras, att i samband med försäljning av arrendeegnahem uppkommande köpeskillingsfordran enligt gällande bestämmelser erhåller karaktären av ett från fonden utlämnat lån.

Domänstyrelsen har i sitt utlåtande över egnahemsutredningens betänkande ingått på frågan om formerna för överföring av jord från domänfonden till den ifrågasatta jordfonden. Styrelsen har bland annat anfört följande:

Kronoegendom, som lägges under jordnämndens förvaltning, överföres nu efter beslut av Kungl. Maj:t från domänfonden till arrendeegnahemsfonden. Vid sådan överföring har domänfonden hittills nedskrivits med egendomens taxeringsvärde och egendomen har å arrendeegnahemsfonden bokförts till värde, som bestämts av Kungl. Maj:t och praktiskt taget städse icke oväsentligt understigit fastighetens taxeringsvärde. Enligt utredningsmännens mening borde utnyttjandet av kronoegendomar för jordanskaffning i fortsättningen — i den mån jordanskaffning komme att bedrivas av statliga egnahemsorgan — ske genom överföring av ifrågakommande egendom eller del därav från domänstyrelsens till centralorganets för egnahemsverksamheten förvaltning i huvudsaklig överensstämmelse med den ordning, som hittills tillämpats för arrendeegnahemmen. I den mån arrendeegnahemsverksamheten kommer att fortsätta och lämpliga kronoegendomar finnas tillgängliga möter intet hinder från styrelsens sida att sådana egendom överföras till den nya egnahemsstyrelsen. Däremot kan det icke vara riktigt att, såsom nu sker, redan vid överföringstillfället nedskriva fastighetens värde under det, som fastigheten betingar i allmänna marknaden. Genom en dylik förtäckt avskrivning av statstillgångarna undandragas statsmakterna möjlighet att kontrollera det ekonomiska resultatet av sina olika verksamhetsgrenar och någon överensstämmelse mellan ändringarna i de olika fastighetsfondernas värden ernås ej heller. Dylika kronoegendomar böra därför vid överlåtelsen upptagas till samma värden i egnahemsstyrelsens bokföring som de vid överlåtelsen varit upptagna till i domänverkets räkenskaper; blir det sedan nödvändigt att verkställa avskrivning å fastighetsvärdet, bör en sådan åtgärd bokföringsmässigt äga rum inom egnahemsstyrelsen efter statsmakternas beslut. Ett dylikt förfaringssätt torde stå i god överensstämmelse med utredningsmännens förslag till införande av avskrivningslån vid belåning av egnahemsfastigheter.

I detta sammanhang bör erinras om de av statsmakterna lämnade direktiven för användningen av köpeskillingar för försålda kronoegendomar. Enligt 32 § i den av Kungl. Maj:t och riksdagen godkända förordningen den 6 juni 1929 (nr 176) angående försäljning i vissa fall av kronoegendom m. m. skola dylika köpeskillingar, efter avdrag av kronans utgifter på grund av för-

säljningen, ingå i statens domäners fond för att användas för inköp av skogsbärande eller till skogsbörd tjänlig mark ävensom till inlösen av ströängar å kronoparker i Norrland och Dalarna. I samma mån som domänverkets jordbruksfastigheter *utan ersättning* överlåtas till egnahemsstyrelsen, komma domänverkets inkomster till inköp av nyss angiven skogsmark att minskas. Styrelsen har i detta sammanhang velat särskilt erinra om detta förhållande, då omständigheter härigenom kunna uppstå, som nödvändiggöra att domänstyrelsen framdeles för att kunna verkställa dylika inköp måste beredas särskilda medel i stället för dem, som domänstyrelsen gått miste om genom fastighetsöverlåtelsen utan ersättning.

I sin skrivelse den 29 augusti 1939 angående anslag för budgetåret 1940/41 har *egnahemsstyrelsen* anfört bland annat följande:

För den händelse arrendeegnahemsfonden skulle bibehållas vid sidan av jordfonden, bör förhållandet mellan de båda fonderna, såvitt egnahemsstyrelsen kan bedöma, ordnas på ungefär följande sätt. Jordfonden erhåller karaktär av en förlagsfond, till vilken riksdagen tillskjuter lämpligt förlagskapital, och arrendeegnahemsfonden anordnas såsom en fastighetsfond, vilken liksom hittills i mån av behov utökas genom anvisande av kapitalökningsanslag. När fråga uppkommer om förvärv av en egendom — vare sig den skall ingå i jordanskaffningsverksamheten och ånyo försäljas eller den skall upplåtas såsom arrendeegnahem — bekostas förvärvet av jordfondens medel. Av dessa bestridas även kostnaderna för egendomens exploatering och iordningställande. Försäljes därefter egendomen, tillföres försäljningssumman jordfonden. Om åter egendomen eller del därav upplåtes såsom arrendeegnahem, omföras de beräknade kostnaderna för förvärvet och iordningställandet från jordfonden till arrendeegnahemsfonden. Erfordras sedermera utgifter för arrendeegnahemmet, belastas likaledes sistnämnda fond härmed. Ifall arrendeegnahemmet framdeles skall inlösas av arrendatorn eller eljest försäljas, sker detta över jordfonden, så att denna gottgör arrendeegnahemsfonden med ett belopp motsvarande det, varmed arrendeegnahemmet tidigare överförts från jordfonden till arrendeegnahemsfonden, med tillägg av de kostnader, med vilka sistnämnda fond senare belastats. I den mån ifrågavarande belopp överstiger försäljningssumman för egnahemmet, drabbas jordfonden av en förlust. Detsamma blir fallet, om en fastighet, utan att tidigare ha varit upplåten till arrendeegnahem, försäljes till lägre belopp än kostnaden för dess förvärvande och iordningställande. Skulle sålunda uppkommande förluster bli större än vinsterna å jordfondens verksamhet, täckes bristen genom anslag å driftbudgeten under nionde huvudtiteln. Anledning finnes emellertid knappast att antaga, att ifrågavarande verksamhet i stort sett skall gå med förlust.

Vare sig ett särskiljande av de båda fonderna sker eller ej, torde det, när för egnahemsverksamheten tages i anspråk jord, som står under domänverkets förvaltning, böra förfaras på så sätt att domänfonden från jordfonden beredes ersättning härför på grundval av ett skäligt värde och att egendomen med samma värde tillföres jordfonden, varefter med egendomen bör förfaras på enahanda sätt som om den av egnahemsorganisationen förvärvats genom inköp å marknaden. Av det sagda följer, att egendomar, vilka övertagas från domänverket, icke böra såsom hittills få förvärvas oberoende av de kapitalmedel, som finnas anvisade till arrendeegnahemsfonden, utan att denna bör anlitas även vid förvärv av nu avsedda egendomar.

Om emellertid såväl en jordfond som en arrendeegnahemsfond skola finnas, måste särskild anslagsanvisning ske för vardera fonden. Vid beräkningen av anslagen bör beaktas — förutom att dessa framdeles även skola täcka

kostnaderna för förvärv av fastigheter från domänverket — att båda fonderna kunna antagas i viss mening samtidigt bli tagna i anspråk för ett och samma fastighetsförvärv. Ifall nämligen en egendom förvärvas för att disponeras till arrendeegnahm, komma kostnaderna för förvärvet och iordningställandet enligt det ovan sagda ändock att till en början belasta jordfonden, men under samma tid måste tydligen medel å arrendeegnahmetsfonden hållas i beredskap för egendomens övertagande.

Egnahemsstyrelsen har föreslagit, att anslaget till jordfonden för budgetåret 1940/41 upptages med 8,000,000 kronor.

I utlåtande över egnahemsstyrelsens förslag i fråga om jordfondens anordnande har *riksräkenskapsverket* upprepat vad verket anfört i sitt förenämnda utlåtande över egnahemsutredningens betänkande. Enligt vad verket framhållit, borde det förlagskapital, som borde ställas till förfogande för det omedelbara bestridandet av egnahemsorganens kostnader för anskaffande och iordningställande av arrendeegnahm och andra egnahemsfastigheter, redovisas å en särskild förlagsfond. Detta kapital borde även anlitas för det omedelbara bestridandet av kostnader, som kunde komma att nedläggas å arrendeegnahm, sedan det överförts till arrendeegnahmetsfonden. Försäljning av arrendeegnahm borde, såsom egnahemsstyrelsen föreslagit, redovisas å nyssnämnda förlagsfond. Vid överföring av fastigheter från domänfonden till den nya förlagsfonden borde, likaledes i enlighet med egnahemsstyrelsens förslag, ersättning beredas den förra fonden från den senare. Härigenom skapades intet egentligt undantag från den av 1939 års lagtima riksdag (skrivelse nr 246) godtagna regeln, att överföring av fast egendom från en statlig kapitalfond till en annan skulle ske vid sidan av budgeten, eftersom även de fastigheter, som upplätes såsom arrendeegnahm, i princip vore avsedda att i sinom tid överlåtas med äganderätt till enskilda personer. Genom anordningen vunnas, att samtliga investeringar i arrendeegnahmetsfonden komme att redovisas över riksstaten, vilket ur flera synpunkter måste anses eftersträfvansvärt.

Statskontoret har i utlåtande över egnahemsstyrelsens förevarande förslag ansett det anslag å driftbudgeten, som bör anvisas till täckning av förluster å jordfonden, även böra tillgodoföras de överskott, som kunna uppkomma därigenom att köpeskillingarna överstiga nedlagda kostnader för försålda fastigheter.

I den mån frågan om jordfondens anordnande har samband med premielåneverksamheten, hänvisas till den redogörelse, som lämnats i avseende å anslag till sistnämnda ändamål.

Departementschefen.

I enlighet med egnahemsstyrelsens och riksräkenskapsverkets förslag torde för finansiering av den statliga jordanskaffningsverksamheten böra inrättas en särskild förlagsfond, benämnd jordfonden. Denna torde böra redovisas under rubriken Diverse kapitalfonder. Å fonden böra bokföras å ena sidan statens kostnader för förvärv och iordningställande av jord för egnahemsbildning och å andra sidan köpeskillingarna för försålda fastighe-

ter. Om den sammanlagda försäljningssumman för de fastigheter, som ingå i ett jordanskaffningsföretag, understiger kostnaderna för förvärvet och iordningställandet av fastigheterna, bör skillnadsbeloppet täckas av medel, som anvisas å driftbudgeten under nionde huvudtiteln. Att ett särskilt kostnadsvärde beräknas för varje delfastighet, anser jag ej tillräckligt motiverat. En sådan uppdelning skulle, såsom egnahemsstyrelsen framhållit, av olika skäl ofta bli tämligen godtycklig. Jag vill även erinra om att jag i det föregående uttalat mig för att köpeskillingarna för av egnahemsorganen försålda fastigheter icke skola behöva rättas efter fastigheternas kostnadsvärden utan i princip bestämmas att motsvara deras bruksvärden. En specificerad fördelning av ett jordanskaffningsföretags kostnader mellan olika delfastigheter synes så mycket mindre vara av nöden, som det torde kunna förutsättas, att jordanskaffningsföretag i allmänhet skola kunna — bortsett från enstaka större kolonisationsföretag i Norrland — avvecklas ganska snabbt genom däri ingående fastigheters försäljning eller överföring till arrendeegnahemsfonden. Det behöver alltså icke riskeras, att eventuellt uppkommande förluster skola kunna belasta jordfonden under en längre följd av år utan att aktualiseras. Egnahemsstyrelsen synes ha utgått från att förlust, som konstaterats efter ett jordanskaffningsföretags slutförande, icke skall behöva täckas förrän under ett följande budgetår. En sådan balansering av förluster torde icke vara lämplig. Medel torde böra stå till förfogande för täckning av förlust redan under det budgetår, då företaget är slutfört. Jag har i det föregående uttalat mig för att, i den mån medel erfordras för täckning av förluster av här avsedd art, anslaget till premielån till egnahemslåntagare m. m. skall provisoriskt få tagas i anspråk härför.

Om ett jordanskaffningsföretag till en del utnyttjas till arrendeegnahem, bör jordfonden beredas ersättning härför från arrendeegnahemsfonden med belopp svarande mot skäligt bruksvärde. Denna fond bör, enligt vad i det följande kommer att föreslås, bibehållas såsom en självständig fond. Erfordras efter en fastighets överförande till arrendeegnahemsfonden kostnader för dess iordningställande, torde dessa kostnader böra bestridas av sistnämnda fond. Om arrendeegnahemmet framdeles skall inlösas av arrendatorn eller eljest försäljas, bör detta ske över jordfonden, så att denna gottgör arrendeegnahemsfonden med ett belopp motsvarande det, varmed arrendeegnahemmet tidigare överförts från jordfonden till arrendeegnahemsfonden, med tillägg av de kostnader, med vilka sistnämnda fond senare belastats. I den mån ifrågavarande belopp överstiger försäljningssumman för egnahemmet, drabbas jordfonden av en förlust, som enligt vad nyss sagts bör täckas av anslaget till premielån till egnahemslåntagare. På motsvarande sätt böra vinster på jordanskaffningsföretag tillgodoföras nämnda anslag.

När för egnahemsorganisationens jordanskaffningsverksamhet tages i anspråk jord, som står under domänverkets förvaltning, torde det mest rationella vara, att domänfonden från jordfonden beredes ersättning härför på grundval av respektive egendoms bokförda värde och att egendomen med samma värde tillföres jordfonden, varefter med egendomen bör förfaras på

enahanda sätt som om den av egnahemsorganisationen förvärvats genom inköp å allmänna marknaden.

Egnahemsstyrelsen har, i enlighet med vad egnahemsutredningen föreslagit, uttalat sig för att de hittillsvarande statliga jordanskaffningsföretagen i Norrland böra överföras till jordfonden. En sådan överföring synes obehöfvlig. Det torde nu vara tillräckligt med en föreskrift av Kungl. Maj:t, att inkomster från nämnda jordanskaffningsföretag skola tills vidare balanseras i avvaktan på att slutlig ställning tages till sättet för täckning av på jordfonden uppkommande förluster.

Anslaget till jordfonden anser jag böra, i avbidan på erfarenheter av fondens användning, för budgetåret 1940/41 begränsas till 3,000,000 kronor.

Arrendeegnahemsfonden.

Vid 1934 års riksdag beslöts inrättande av en arrendeegnahemsfond. I denna fond skola ingå fastigheter, avsedda att upplåtas till personer, vilkas ekonomiska ställning är sådan, att bistånd i form av egnahemslån icke är tillfyllest för att sätta dem i stånd att förvärva egna jordbruk. Från statens domäners fond få överföras jordbruksegendomar, lämpliga att användas för det med arrendeegnahemsfonden avsedda ändamålet. Därjämte kan jord i enskild ägo inköpas av kronan att tilläggas fonden. De lägenheter, i vilka egendomarna uppdelas, upplåtas på arrende med rätt för arrendatorn att i sinom tid inlösa till honom upplåten lägenhet.

Kapitalökningens anslaget till arrendeegnahemsfonden för budgetåret 1939/40 utgör 500,000 kronor.

I skrivelse den 29 augusti 1939 har *egnahemsstyrelsen* hänvisat till att erforderlig kredit i samband med arrendeegnahems inlösen framdeles icke såsom hittills skall utgå av arrendeegnahemsfonden utan lämnas i form av vanligt egnahemslån. Med utgångspunkt härifrån och från att arrendeegnahemsfonden efter inrättandet av jordfonden icke kommer att belastas med andra kapitalförluster än som härröra från att arrendeavgifterna icke ge full förräntning å det i fonden investerade kapitalet, har egnahemsstyrelsen ansett arrendeegnahemsfonden icke längre böra, såsom nu är fallet, upptagas bland de statliga utlåningsfonderna utan böra redovisas såsom en fastighetsfond. Egnahemsstyrelsen har beräknat behovet av anslag till fonden för budgetåret 1940/41 till 2,000,000 kronor.

Statskontoret och *riksräkenskapsverket* ha avgivit infordrade utlåtanden rörande redovisningen av arrendeegnahemsfonden.

Beträffande vad egnahemsstyrelsen och nyssnämnda ämbetsverk anfört i fråga om sambandet mellan arrendeegnahemsfonden och jordfonden hänvisas till den redogörelse, som lämnats under jordfonden.

Departementschefen.

Arrendeegnahemsfonden torde böra bibehållas såsom självständig fond. Av skäl, som berörts av egnahemsstyrelsen, bör fonden erhålla karaktär av

ren fastighetsfond. Den bör å kapitalbudgeten upptagas under rubriken Diverse kapitalfonder.

Att egnahemsorganens kostnader för anskaffande av arrendeegnahem liksom även inkomster av försäljningen av desamma framdeles böra redovisas över jordfonden men att under upplåtelseiden uppkommande kostnader för arrendeegnahemmen böra bestridas från arrendeegnahemsfonden, framgår av vad jag anfört vid behandlingen av frågan om anslag till jordfonden.

I detta sammanhang anser jag mig böra framhålla såsom lämpligt, att frågor beträffande upplåtelse och försäljning av arrendeegnahem antingen genom bestämmelser i kungörelsen angående den statliga egnahemsverksamheten eller instruktionsvis föreskrivas skola bli i viktiga avseenden beroende av egnahemsstyrelsens prövning. Om sådana frågor självständigt skulle få avgöras av egnahemsnämnderna, skulle likformigheten och den ekonomiska överblicken över rörelsen kunna bli lidande härav.

Jag kan icke tillstyrka, att anslaget till arrendeegnahemsfonden för budgetåret 1940/41 bestämmes till högre belopp än 1,000,000 kronor.

Frågor sammanhängande med egnahemsorganisationens kassarörelse och fondförvaltning.

I skrivelsen den 15 november 1939 har *egnahemsstyrelsen* även upptagit till behandling vissa frågor sammanhängande med egnahemsorganisationens kassarörelse och fondförvaltning. Styrelsen har erinrat om att 1936 års egnahemsutredning föreslagit en centralisering av kassarörelsen från egnahemsnämnderna till egnahemsstyrelsen men att detta förslag avvisats i egnahemspropositionen till 1939 års lagtima riksdag. Enligt vad styrelsen vidare anfört, borde styrelsen med ingången av budgetåret 1940/41 erhålla ställning av huvudförvaltning med dragningsrätt å statsverkets checkräkning i riksbanken. Övervägande skäl syntes däremot tala för att åtminstone icke från början giva de olika egnahemsnämnderna självständig dragningsrätt. De för nämndernas utbetalningar erforderliga medlen borde nämnderna ha att rekvirera hos egnahemsstyrelsen.

Egnahemsstyrelsen har utgått från att, i samband med att styrelsen erhåller ställning som huvudförvaltning, förvaltningen av egnahemslånefonden, jordförmedlingsfonden, arrendelånefonden, arbetarsmåbrukslånefonden, lånefonden för främjande av bostadsbyggande på landsbygden, lånefonden för lantarbetarbostäder samt arrendeegnahemsfonden bör överflyttas från statskontoret till egnahemsstyrelsen och att även jordfonden bör läggas under styrelsens förvaltning.

Styrelsen har i detta sammanhang även berört frågan om efterskänkande av och betalningsansånd för fordringar på grund av lån från här avsedda fonder. Styrelsen har anfört:

1929 års riksdag (skrivelse nr 97) har bemyndigat Kungl. Maj:t att beträffande lån, som lämnats från statens under statskontorets förvaltning stå-

ende utlåningsfonder eller från vissa andra fonder, varom här ej är fråga, efter prövning av omständigheterna i varje föreliggande fall biträda ackord i eller utom gäldenärs eller löftesmans konkurs ävensom eljest vid gäldenärs eller löftesmans obestånd helt eller delvis eftergiva långivarens rätt, med befogenhet för Kungl. Maj:t att beträffande viss lånefond eller i särskilda fall uppdraga åt underordnad myndighet att besluta i sådan fråga (S. F. S. 1929: 102). Sedermera har 1933 års riksdag (skrivelse nr 243) medgivit, att det av 1929 års riksdag givna bemyndigandet må så till vida utsträckas, att betalningsanstånd må meddelas även i fall, då dylikt anstånd ej påkallas av gäldenärs eller löftesmans iråkade obestånd, dock allenast där särskilt vägande skäl därtill föranleda (S. F. S. 1933: 424). Det bör uppmärksammas, att i de fall, där fråga sålunda icke är om gäldenärs eller löftesmans obestånd, riksdagens bemyndigande allenast avser medgivande av betalningsanstånd men ej eftergift av själva fordringsanspråket.

Med stöd av riksdagens nyssnämnda bemyndiganden har Kungl. Maj:t den 23 april 1937 uppdragit åt statskontoret och egnahemsstyrelsen gemensamt att under i riksdagens skrivelser angivna förutsättningar medgiva betalningsanstånd beträffande lån, bokförda å lånefonden för främjande av bostadsbyggande på landsbygden, med skyldighet för nämnda myndigheter att, därest de stanna i olika meningar, underställa frågan Kungl. Maj:ts prövning.

I samband med att till 1940 års riksdag framlägges definitivt förslag rörande egnahemsväsendets omorganisation, torde Kungl. Maj:t böra begära riksdagens förklaring att de bemyndiganden, som riksdagen genom skrivelser 1929: 97 och 1933: 243 meddelat Kungl. Maj:t beträffande medgivande av betalningsanstånd med avseende å lån från statens utlåningsfonder m. m., även skola gälla i fråga om lån, som lämnats från statens under egnahemsstyrelsens förvaltning stående utlåningsfonder.

Med hänsyn till arten av den låneverksamhet, som utövas från ifrågavarande fonder, synes det icke behövt eller lämpligt, att medgivanden av anstånd med betalning alltid underställas Kungl. Maj:ts prövning. Det torde icke möta betänkligheter att anförtro avgörandet av sådana frågor åt de nya statliga egnahemsnämnderna. Emellertid torde beslutanderätten böra i första hand uppdragas åt egnahemsstyrelsen, som bör äga att i sin tur överlämna åt egnahemsnämnderna att avgöra frågor om betalningsanstånd. Styrelsen får då möjlighet att, i den mån det befinnes motiverat, inskränka egnahemsnämndernas beslutanderätt till att endast avse vissa fonder samt att genom begränsningar i olika hänseenden, exempelvis i fråga om uppskovsbeloppen eller uppskovstiden, förbehålla sig själv avgörande i en del fall. Styrelsen bör också ha möjlighet att överhuvud taget fastställa grunder för beviljande av anstånd. I detta sammanhang må nämnas, att det torde böra stå egnahemsorganen fritt att i varje särskilt fall i samråd med låntagaren bestämma, om betalningen av anståndsbelopp skall uppskjutas allenast någon kortare tid eller om beloppet skall innestå för att betalas efter låns amorteringsdel i övrigt och, i sistnämnda fall, huruvida annuiteternas belopp böra omregleras.

Skäl kunna även anses tala för att egnahemsstyrelsen bör äga att besluta om efterskänkande av fordran på grund av lån och om avskrivning i räkenskaper av sådan fordran. Emellertid anser sig egnahemsstyrelsen icke böra, i avbidan på erfarenheter av i vilken omfattning sådana åtgärder komma att bli erforderliga, för närvarande göra någon framställning till Kungl. Maj:t i förevarande ämne.

Statskontoret har erinrat om att —förutom de av egnahemsstyrelsen uppräknade statliga utlåningsfonderna — under styrelsens förvaltning även borde ställas de lån, som hänförde sig till under fonden för låneunderstöd anvisade anslagsmedel till lån för uppförande och förbättring av lantarbetsbostäder och till lån för bostadsförbättringsverksamhet. Vidare redovisades från och med den 30 juni 1938 å särskild diversemedelstitel fordringar å de premielån till egnahemslåntagare, till vilka medel anvisades å anslag under nionde huvudtiteln. Även redovisningen av dessa lån syntes efter den nya egnahemsorganisationens genomförande böra äga rum i egnahemsstyrelsens räkenskaper.

På grund av vad egnahemsstyrelsen anfört i fråga om efterskänkande av och betalningsanstånd för fordringar har statskontoret framhållit följande:

Egnahemsstyrelsen äger i egenskap av fondförvaltande myndighet givetvis att, då förutsättningarna därför äro för handen, verkställa avskrivning med stöd av förordningen den 11 december 1830 angående behandlingen av extra ordinarie avskrivningsfrågor och anmärkningsmål samt kungörelsen den 29 september 1911 angående extra ordinarie avskrivning av vissa kronans utestående fordringar.

Egnahemsstyrelsens förslag, att de bemyndiganden, som genom 1929 och 1933 års riksdagsbeslut givits Kungl. Maj:t angående biträdande av ackord med avseende å lån från statens utlåningsfonder m. m. och medgivande av betalningsanstånd, skola äga tillämpning jämväl å de statliga utlåningsfonder, vilka komma att stå under egnahemsstyrelsens förvaltning, har icke givit statskontoret anledning till erinran. Statskontoret finner sig emellertid böra uttala, att i detta sammanhang synes böra tagas under övervägande, huruvida icke ovannämnda bemyndiganden för Kungl. Maj:t med avseende å statens utlåningsfonder lämpligen borde utsträckas till att omfatta jämväl sådana lånefordringar, som hänföra sig till under fonden för låneunderstöd för viss låneverksamhet anvisade anslagsmedel.

Med hänsyn till det betydande antal lån, som ingå i egnahemslåneverksamheten, anser statskontoret, att Kungl. Maj:t av praktiska skäl, såsom egnahemsstyrelsens föreslagit, bör å styrelsen delegera sin genom ovannämnda riksdagsbemyndiganden givna befogenhet att medgiva betalningsanstånd. Egnahemsstyrelsens hemställan om rätt för styrelsen att beträffande viss lånefond eller i särskilda fall uppdraga åt egnahemsnämnd att besluta i sådan fråga kan statskontoret däremot icke tillstyrka. Ett dylikt medgivande skulle nämligen bland annat kunna medföra, att väsentligt olika bedömningsgrunder komme att tillämpas vid behandlingen av dessa ärenden.

Riksräkenskapsverket har ansett, att frågan om centralisering av egnahemsverksamhetens kassarörelse bör tagas under förnyat övervägande. Verket har förklarat sig intet ha att erinra mot statskontorets förslag, att även vissa lån av anslagsmedel, anvisade under fonden för låneunderstöd, samt premielån borde redovisas i egnahemsstyrelsens räkenskaper. Förstnämnda lån borde härvid tills vidare redovisas å riksgäldskontorets delfond av fonden för låneunderstöd.

Departementschefen.

Den här behandlade frågan torde böra bli föremål för övervägande i ett vidare sammanhang och synes därför lämpligen få slutligt anmälas vid en senare tidpunkt.

Departementschefens hemställan.

Under åberopande av det anförda får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

I) *dels* godkänna följande avlöningsstat för egnahemsstyrelsen, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1940/41:

Avlöningsstat.

1. Avlöningar till tjänstemän å ordinarie stat, <i>förslagsvis</i>	kronor 118,700	
2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t:		
a) Arvoden till fyra särskilda styrelseledamöter à 1,800 kronor..	kronor 7,200	
b) Arvode till en byggnadskontrollant ..	4,800	12,000
3. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal:		
a) Grundavlöningar m. m.	kronor 50,000	
b) Avlöningsförhöjningar m. m., <i>förslagsvis</i> ..	5,900	55,900
4. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>		16,200
		Summa kronor 202,800;

II) *dels* för egnahemsnämnderna fastställa följande

Personalförteckning.

Befattning	Lönegrad
Tjänstemän å ordinarie stat.	
26 egnahemsdirektörer	A 23
4 egnahemskonsulenter	A 21
32 kontorsbiträden	A 4;

III) *dels* godkänna följande avlöningsstat för egnahemsnämnderna, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1940/41:

Avlöningsstat.

1. Avlöningar till tjänstemän å ordinarie stat, <i>förslagsvis</i>	kronor 347,000
2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t:	
a) Årsarvoden till ordförande i egnahemsnämnderna	kronor 15,000
b) Dagrarvoden till ordförande och ledamöter i egnahemsnämnderna, <i>förslagsvis</i> ..	40,000
	55,000
3. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal:	
a) Grundavlöningar	
m. m.	kronor 255,000
b) Avlöningsförhöjningar m. m., <i>förslagsvis</i> ..	26,000
	kronor 281,000
4. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	52,000
	Summa kronor 735,000;

IV) *dels* för budgetåret 1940/41 under nionde huvudtiteln anvisa:

till Egnahemsbildning: Egnahemsstyrelsen: Avlöningar ett *förslagsanslag* av kronor 202,800;
till Egnahemsbildning: Egnahemsstyrelsen: Omkostnader ett *förslagsanslag* av kronor 72,000;
till Egnahemsbildning: Egnahemsnämnderna: Avlöningar ett *förslagsanslag* av kronor 735,000;
till Egnahemsbildning: Egnahemsnämnderna: Omkostnader ett *förslagsanslag* av kronor 275,000;
till Egnahemsbildning: Ersättningar åt egnahemsombuden ett *förslagsanslag* av kronor 30,000;
till Egnahemsbildning: Förvaltningsbidrag till egnahemslåneförmedlare m. m. ett *förslagsanslag* av .. kronor 675,000;
till Egnahemsbildning: Premielån till egnahemslåntagare m. m. ett *anslag* av kronor 600,000;
till Egnahemsbildning: Bidrag till inlösen av vissa byggnader vid utökning av ofullständiga jordbruk ett *reservationsanslag* av kronor 75,000;
till Egnahemsbildning: Byggande av odlingsvägar ett *förslagsanslag* av kronor 100,000;

V) *dels* medgiva, att för budgetåret 1940/41 må beviljas statsbidrag intill 125,000 kronor för byggande av odlingsvägar;

VI) *dels* medgiva, att för budgetåret 1940/41 må beviljas lån från egnahemslånefonden intill ett belopp av 20,000,000 kronor, därav 12,000,000 kronor för jordbruksfastigheter och 8,000,000 kronor för bostadsfastigheter, med rätt dock för Kungl. Maj:t att, därest förhållandena skulle giva anledning därtill, medgiva jämkning i sagda fördelning mellan jordbruks- och bostadsfastigheter;

VII) *dels* å kapitalbudgeten under Statens utlåningsfonder till *Arrendelånefonden* för budgetåret 1940/41 anvisa ett *reservationsanslag* av kronor 150,000;

VIII) *dels* å kapitalbudgeten under Statens utlåningsfonder till *Arbetarsmåbrukslånefonden* för budgetåret 1940/41 anvisa ett *reservationsanslag* av kronor 2,000,000;

IX) *dels* å kapitalbudgeten under Fonden för låneunderstöd till *Ackordslån och hjälplån till jordbrukare* för budgetåret 1940/41 anvisa ett *reservationsanslag* av kronor 100,000;

X) *dels* besluta inrättande av en kapitalfond, benämnd Jordfonden, med den uppgift som i det föregående angivits;

XI) *dels* å kapitalbudgeten under Diverse kapitalfonder till *Jordfonden* för budgetåret 1940/41 anvisa ett *reservationsanslag* av kronor 3,000,000;

XII) *dels* å kapitalbudgeten under Diverse kapitalfonder till *Arrendeegnahemsfonden* för budgetåret 1940/41 anvisa ett *reservationsanslag* av kronor 1,000,000;

XIII) *dels* medgiva, att Kungl. Maj:t må, i huvudsaklig överensstämmelse med vad av mig föreslagits i avseende å grunderna för statsbidrag till byggande av odlingsvägar, upphörande av den särskilda livförsäkringen i förening med egnahemslån samt grunderna för ackordslån och hjälplån till jordbrukare, utfärda bestämmelser i dessa ämnen;

XIV) *dels* besluta, att egnahemslån, som beviljas under budgetåret 1940/41, skola förräntas efter fast räntefot, bestämd till 3.6 procent för lån till jordbruksfastigheter och till 4 procent för lån till bostadsfastigheter, samt bemyndiga Kungl. Maj:t att meddela föreskrifter i fråga om amorteringen av lånen;

XV) *dels* medgiva, att beträffande egnahemslån, som efter ingången av år 1920 men före den 1 juli 1940 beviljats från egnahemslånefonden, den årliga räntan å stående del av lånen må under åren 1940 och 1941 utgå efter 3.6 procent för jordbrukslån och 4 procent för bostadslån;

XVI) *dels* godkänna de av mig i det föregående förordade grunderna för uppgörelse mellan staten och hushållningssällskapen i avseende å överflyttningen till staten av egnahems- och därmed jämförliga lån, dispositionen av sällskapens riskfonder samt andra med egnahemsverksamhetens omorganisation sammanhängande frågor ävensom bemyndiga Kungl. Maj:t att i övrigt besluta om de åtgärder, som föranledas av nämnda omorganisation;

XVII) *dels* medgiva, att byrådirektören hos egnahemsstyrelsen Olof Agerberg må, därest han erhåller befattning såsom egnahemsdirektör, i denna befattning tillgodonjuta avlöning enligt löneklass 29 å löneplan A i civila avlöningsreglementet;

XVIII) *dels ock* bemyndiga Kungl. Maj:t att meddela beslut i fråga om rätt för tjänsteman hos hushållningssällskap, vilken i samband med egnahemsverksamhetens omorganisation övergår till en med pensionsrätt icke förenad befattning hos egnahemsnämnd, att personligt bibehållas vid den pensionsrätt i statens pensionsanstalt, som tillkommit honom på grund av befattningen hos hushållningssällskapet.

Vad föredragande departementschefen sålunda hemställt, däri statsrådets övriga ledamöter instämma, bifaller Hans Maj:t Konungen samt förordnar, att proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Richard Jobson.

U t k a s t

till

kungörelse angående statsbidrag till byggande av odlingsvägar i Norrland och Dalarna.

Häri genom förordnas som följer:

1 §.

I den ordning och under de villkor nedan sägs må statsbidrag i mån av tillgängliga medel beviljas till byggande av väg till sådant område i Norrland och Dalarna, vilket med hänsyn till storlek, markbeskaffenhet och övriga förhållanden finnes vara väl ägnat att användas för jordbruksändamål såsom tillskottsjord åt ofullständigt jordbruk eller såsom självständigt jordbruk (*odlingsväg*).

2 §.

Statsbidrag till odlingsväg må utgå med högst femtio procent av den beräknade kostnaden för väganläggningen.

3 §.

Ansökning om statsbidrag skall göras hos vederbörande egnahemsnämnd. Sådan ansökning skall innehålla eller vara åtföljd av:

- 1) uppgift om vägens sträckning, längd och bredd;
- 2) plan för väganläggningen med betänkande och kostnadsförslag;
- 3) uppgift om antalet deltagare i vägföretaget;
- 4) därest delaktigheten i vägföretaget blivit genom överenskommelse eller genom förrättning, dom eller förordnande enligt lagen om enskilda vägar bestämd, ej mindre överenskommelsen, vid förrättningen träffad förening eller meddelat utlåtande eller domstolens dom eller länsstyrelsens förordnande än även bevis att förrättningen, där så enligt nämnda lag är erforderligt, blivit av vederbörande myndighet godkänd eller att förrättningen, domen eller förordnandet vunnit laga kraft;
- 5) beskrivning över odlingsområdet, innefattande uppgift å dess läge, jämväl i förhållande till förefintliga allmänna och enskilda vägar, samt storlek och beskaffenhet med angivande av ungefärliga arealer av olika ägoslag ävensom i förekommande fall uppgift om vidtagna eller planerade utdikningsarbeten samt, därest upplysning därom ej lämnas genom annan ansökningshandling, redogörelse för rådande fastighets- och äganderättsförhållanden;

6) redogörelse för odlingsområdets tilltänkta användning för jordbruks-ändamål samt i förekommande fall beskrivning över det eller de ofullständiga jordbruk, vars bärkraft är avsedd att förstärkas genom områdets användning som tillskottsjord; samt

7) uppgift om de omständigheter i övrigt, som åberopas till stöd för ansökningen.

4 §.

Innan egnahemsnämnden meddelar beslut i ärendet, har nämnden att inhämta yttrande från väg- och vattenbyggnadsstyrelsen samt, där så befinnes erforderligt, jämväl från länsstyrelsen.

5 §.

Där statsbidrag beviljats, skall egnahemsnämnden med vederbörande deltagare i vägföretaget eller, om för vägföretaget finnes särskild styrelse, med sådan styrelse sluta kontrakt angående deltagarnas skyldigheter.

Kontraktet skall innehålla förbindelse för deltagarna att i noggrann överensstämmelse med av egnahemsnämnden godkänd arbetsplan och under skyldighet att därvid vara underkastade kontroll enligt egnahemsnämndens bestämmande påbörja och fullborda arbetet inom viss tid utan ytterligare bidrag av statsmedel, ävensom att fullgöra övriga åligganden enligt de i denna kungörelse innefattade allmänna villkor och bestämmelser.

För fullgörande av kontraktet ävensom för lyftade bidrags återbäring, i fall mot kontraktet brytes, skall ställas sådan säkerhet, som av egnahemsnämnden godkännes.

6 §.

Innan beviljat statsbidrag utbetalas, skall egnahemsnämnden hava godkänt den för vägföretaget upprättade planen. Äro flera delaktiga i företaget eller framgår vägen eljest över fastighet, till vilken vägen icke hör, skall dessutom angående vägens byggande hava, i enlighet med lagen om enskilda vägar, ägt rum laga kraftvunnen förrättning å stället eller ock föreligga laga kraftvunnen dom eller laga kraftvunnet förordnande eller träffad överenskomelse i sådan form, som kan av egnahemsnämnden godkännas. Innan statsbidrag utanordnas, skall vidare egnahemsnämnden hava förordnat kontrollant för vägbyggnadsarbetet.

Med iakttagande av vad i föregående stycke stadgas skall statsbidrag utbetalas

med en tredjedel, sedan kontrakt om arbetets utförande blivit vederbörigen avslutat och säkerhet för kontraktets fullgörande ställts samt arbetet inom därför bestämd tid påbörjats,

med ytterligare en tredjedel efter det vederbörande kontrollant för arbetet intygat, att hälften därav blivit utförd, samt

med återstående tredjedel, sedan arbetet blivit vederbörigen avsynat och godkänt ävensom, därest flera äro delaktiga i vägföretaget, styrkt blivit, att

vägens framtida underhåll ordnats enligt lagen om enskilda vägar vare sig genom laga kraftvunnen förrättning eller dom eller laga kraftvunnet förordnande.

Till arbete eller viss del därav, för vars utförande erfordras tillstånd av offentlig myndighet, må statsbidrag ej utbetalas, förrän sådant tillstånd erhållits.

7 §.

Om vägarbete, vartill utgår statsbidrag jämlikt denna kungörelse, ej blivit utfört enligt den godkända arbetsplanen eller ej slutförts inom därför bestämd tid, äger egnahemsnämnden, i den mån nämnden icke medgivit avvikelse från planen eller beviljat anstånd med arbetets utförande, inställa utbetalning av statsbidraget, och skall, där egnahemsnämnden så påfordrar, utbetald del av statsbidraget jämte fem procent årlig ränta återbetalas till nämnden.

8 §.

Ersättning till kontrollant för vägbyggnadsarbete bekostas av egnahemsnämnden.

9 §.

Över egnahemsnämnds beslut enligt denna kungörelse må klagan föras hos egnahemsstyrelsen genom besvär, vilka skola ingivas till egnahemsnämnden och dit inkomma före klockan tolv å trettionde dagen efter det klaganden erhöll del av beslutet; åliggande det egnahemsnämnden att skyndsamt, jämte eget yttrande, översända inlagan till egnahemsstyrelsen.

Klagan över egnahemsstyrelsens beslut föres hos Kungl. Maj:t genom besvär i den för administrativa mål i allmänhet gällande ordning.

Denna kungörelse träder i kraft den 1 juli 1940, från och med vilken dag kungörelsen den 14 juni 1929 (nr 171) angående statsbidrag till byggande av nybyggesvägar i Norrland och Dalarna upphör att gälla.

Bilaga B.

U t k a s t

till

kungörelse om ackordslån och hjälplån till jordbrukare.

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

Jordbrukare, som är i trängande behov av ekonomiskt bistånd, må kunna, i den mån tillgängligt anslag det medgiver, av egnahemsstyrelsen tilldelas ackordslån eller hjälplån enligt bestämmelserna i denna kungörelse.

Såsom jordbrukare anses även den, som utan samband med jordbruk bedriver trädgårdsskötsel såsom självständig näring.

2 §.

För beviljande av lån skola följande allmänna förutsättningar gälla, nämligen

att sökandens ekonomiska svårigheter icke uppkommit på grund av verksamhet, som varit jordbrukets bedrivande ovidkommande;

att sökanden gjort vad på honom skäligen ankommit för övertvinnande av svårigheterna och i övrigt finnes förtjänt av bistånd;

att sökanden saknar möjlighet att annorledes på rimliga villkor uppbringa nödiga medel; samt

att sökanden med hänsyn till jordbrukets avkastningsförmåga, skuldernas storlek och beskaffenhet ävensom övriga omständigheter med hög grad av sannolikhet kan antagas bliva i stånd att, om lån erhålles, fortsätta jordbruksdriften och därunder göra rätt för sig.

3 §.

Ackordslån skall användas till genomförande av ackord med gäldenärens fordringsägare och må beviljas endast under villkor,

att ackordet omfattar jämväl fordran hos gäldenären, för vilken ställts säkerhet i form av pant eller inteckning, till den del säkerheten finnes ej förslå till fordringens gäldande;

att i samband med ackordet betalas förfallen utskyld eller arrendeavgift ävensom ränta å fordran hos gäldenären i den mån för fordringen ställd säkerhet beräknas förslå även till räntans gäldande;

att ackordet icke innebär nedsättning av tjänstehjons och arbetares lönefordran till lägre belopp än dessa varit berättigade att utfå i händelse av konkurs; samt

att de i ackordet deltagande borgenärerna icke i ackordet erhålla, utöver vad med hänsyn till gäldenärens tillgångar och skulder belöper å deras fordringar, mer än fem procent av fordringsbeloppet; ej heller i något fall mer än åttiofem procent av sagda belopp.

I samband med lån till genomförande av ackord må lån även beviljas för anskaffande av sådana yttre inventarier eller utförande av sådana reparations- eller byggnadsarbeten, som äro för jordbrukets fortsatta bedrivande oundgängliga.

4 §.

Hjälplån skall användas till betalning av gäld i och för reglering av gäldenärens skuldbörda på annat sätt än genom ackord. Hjälplån må ock med eller utan samband med betalning av gäld användas till sådant ändamål, varom förmåles i 3 § andra stycket.

Hjälplån må beviljas endast i fall där förutsättningar för sådant ackord, som i 3 § sägs, finnas ej vara för handen och där hjälpbehovet föranletts av särskilda omständigheter eller eljest synnerliga skäl för bistånd kunna åberopas.

5 §.

Lån må icke beviljas till större sammanlagt belopp än åttahundra kronor, ökat med fyrtio procent av uppskattade värdet av gäldenärens fastighet eller, om han brukar annans fastighet, tjugofem procent av dennas uppskattade värde.

Där ackordslån jämväl innefattar lån för sådant ändamål, som i 3 § andra stycket avses, må sammanlagda lånebeloppet höjas med belopp, högst motsvarande tio procent av fastighetens värde.

6 §.

Lån må icke, med mindre särskilda omständigheter därtill föranleda, beviljas den, som förut erhållit ackordslån eller lån för förekommande av exekutiv försäljning jämlikt tidigare gällande kungörelser eller lån enligt denna kungörelse.

De till en och samma person utlämnade lånen må icke sammanlagt uppgå till högre belopp än tiotusen kronor. Dock må lån efter Kungl. Maj:ts medgivande beviljas intill ett belopp av högst femtontusen kronor.

7 §.

Till säkerhet för lån skall, där gäldenären äger fastighet, vilken icke är belånad till så högt belopp, som motsvarar dess uppskattade värde, pantförskrivas inteckning i fastigheten intill sagda värde. Belånad inteckning, som genom lånet frigöres, skall jämväl pantförskrivas till säkerhet för det samma.

I övrigt skall såsom villkor för låns utlämnande föreskrivas, att för lånet ställes godtagbar säkerhet, dock att där gäldenären saknar möjlighet att

lämna dylik säkerhet och omständigheterna äro sådana, att gäldenären kan förväntas fullgöra sina med lånet förbundna förpliktelser, sagda villkor må helt eller delvis eftergivas. Säkerhet bestående av inteckning i jordbruksinventarier bör icke godtagas såsom ensam säkerhet, om därutöver annan säkerhet kan lämnas. Gäldenären skall förbinda sig att, så länge någon del av lånet återstår ogulden, icke utan medgivande av egnahemsstyrelsen uttaga eller belåna sådan inteckning eller försälja honom tillhörigt lösöre genom avhandling, som avses i förordningen den 20 november 1845 i avseende på handel om lösören, som köparen låter i säljarens vård kvarbliva.

Där säkerheten för lån utgöres av fastighetsinteckning, må, om förhållandena det påkalla, tillika bestämmas, att såsom villkor för lånets utlämnande skall gälla, att sådan föreskrift blivit meddelad, som avses i lagen om begränsning av rätten att avverka skog å intecknad fastighet.

Egnahemsstyrelsen må besluta om utbyte eller eftergivande av säkerhet, som lämnats för lån.

8 §.

Lån är räntefritt under de två första åren. Därefter gäldas ränta efter fyra procent om året. Från och med femte kalenderåret näst efter det, under vilket lånet utlämnats, skall å lånet årligen erläggas amortering, som jämte ränta å oguldet lånebelopp utgöres genom en varje år lika stor annuitet, så beräknad, att lånet är återbetalt femton år efter amorteringens början.

9 §.

Ansökan om lån ställes till egnahemsstyrelsen samt ingives till egnahemsnämnden i det distrikt, där sökandens fastighet är belägen. Egnahemsnämnden har att efter erforderlig utredning överlämna ansökningen jämte eget yttrande till egnahemsstyrelsen.

10 §.

Lån må ej beviljas, med mindre till ledning vid lånefrågans bedömande på platsen skett värdering av sökandens tillgångar samt undersökning såväl av jordbrukets förutsättningar och tillstånd som av sökandens förhållanden i övrigt.

Till grund för värdering skall läggas saluvärdet av tillgångarna.

11 §.

På egnahemsstyrelsen ankommer att efter prövning av låneärendet däri fatta beslut, vilket ofördröjligen skall tillställas såväl sökanden som vederbörande egnahemsnämnd.

Då lån beviljas, skola sådana föreskrifter rörande lånets användande och sättet för dess utbetalande meddelas, att trygghet vinnes för att lånet blir använt för därmed avsett ändamål. Viss tid må ock bestämmas, inom vilken

lånet skall vara till fullo uttaget, vid äventyr att rätten till utbekommande av ej lyftat belopp skall vara förverkad.

Å beviljat lån skall gäldenären utfärda skuldförbindelse, däri angivas hans åtaganden i fråga om lånets användning och återbetalande jämte övriga lånevillkor.

Beviljat lån utbetalas så snart ske kan till gäldenären eller för hans räkning till annan person, som må hava av egnahemsstyrelsen anvisats.

12 §.

Förfallen ränta och amortering å lån skall för varje kalenderår före årets utgång inbetalas till egnahemsnämnden.

13 §.

Egnahemsnämnden åligger övervaka, att gäldenären fullgör sina skyldigheter i avseende å honom beviljat lån.

Efter medgivande av egnahemsstyrelsen äger egnahemsnämnden uppsäga lån till omedelbar betalning, där det befinnes, att gäldenären genom oriktig uppgift föranlett lånets beviljande eller där gäldenären visar försumlighet att erlägga föreskriven ränta eller amortering eller annorledes bryter mot vad honom enligt avgiven skuldförbindelse åligger, så ock eljest när sådana förhållanden inträffat, att gäldenären med hänsyn till det med lånet avsedda syftet uppenbarligen icke längre bör få tillgodonjuta lånet.

Sker uppsägning av lånet enligt vad nu sagts, skall, ändå att ränta eljest ej skolat utgå, å lånet gäldas ränta efter fyra procent om året från och med uppsägningsdagen.

14 §.

Finner egnahemsstyrelsen, att avskrivning helt eller delvis av fordran på grund av utlämnat lån bör äga rum, skall frågan härom underställas Kungl. Maj:t.

15 §.

De ytterligare föreskrifter rörande förfarandet i låneärenden eller rörande tillämpningen i övrigt av denna kungörelse, som må finnas erforderliga, meddelas av egnahemsstyrelsen.

Denna kungörelse träder i kraft den 1 juli 1940, från och med vilken dag lån enligt kungörelsen den 7 juni 1935 (nr 277) om lån till jordbrukare för genomförande av ackord m. m. icke må beviljas. Centralnämndens för ackordslåneärenden m. m. samt denna underställda ortsombuds verksamhet skall från och med den 1 juli 1940 upphöra.

Innehållsförteckning.

	Sid.
Inledning	1
Egnahemsstyrelsen	7
Departementschefen	7
Egnahemsnämnderna	8
Departementschefen	28
Överflyttning av hushållningssällskapens egnahemslänestock på staten. Sällskapens riskfonder. Ersättningar till vissa sällskap m. m.	33
Departementschefen	50
Ersättningar åt egnahemsombuden	54
Departementschefen	56
Förvaltningsbidrag till egnahemslåneförmedlare m. m.	57
Departementschefen	58
Premielån till egnahemslåntagare m. m.	58
Departementschefen	61
Bidrag till inlösen av vissa byggnader vid utökning av ofullständiga jordbruk	62
Departementschefen	63
Byggande av odlingsvägar	63
Departementschefen	73
Egnahemslånefonden	75
Departementschefen	81
Jordförmedlingsfonden	83
Departementschefen	83
Arrendelånefonden	84
Departementschefen	84
Arbetarsmåbrukslånefonden	84
Departementschefen	85
Ackordslån och hjälplån till jordbrukare	86
Departementschefen	94
Jordfonden	96
Departementschefen	100
Arrendeegnahemsfonden	102
Departementschefen	102
Frågor sammanhängande med egnahemsorganisationens kassarörelse och fondförvaltning	103
Departementschefen	105
Departementschefens hemställan	106
Bilaga A. Utkast till kungörelse angående statsbidrag till byggande av odlingsvägar i Norrland och Dalarna	110
Bilaga B. Utkast till kungörelse om ackordslån och hjälplån till jordbrukare	113